J. KOŘENSKÉHO

CESTY PO SVĚTĚ

ŽAPONSKO

VYDÁNÍ PRO MLÁDEŽ

DÍL II.

Druhé vydání.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE. —
FILIÁLKA VE VÍDNI VII., BURGGASSE 79.

Josefa Kořenského

CESTY PO SVĚTĚ.

JOSEFA KOŘENSKÉHO

CESTY PO SVĚTĚ.

ŽAPONSKO.

VYDÁNÍ PRO MLÁDEŽ.

S mnohými obrázky a barvotiskovými přílohami.

* *
*

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.

V Jokohamě.

O čem snil jsem jako v pohádce, když mysl ponořovala se v líčení lidí a přírody na tajemném východě, to vše počalo se vyjevovati v úžasné skutečnosti, jakmile koráb „Čína“ veplul z rána dne 29. září 1893 do zálivu Tokijského.

S posvátným rozechvěním obracím zrak svůj v rozčeřenou zátoku, postihuji postavy a zjevy, před tím nikdy nevídané, a žádám si sterých jiných očí, abych ukonejšil zvědavost a zodpovídal sobě roje otázek.

„Čína“ brázdí si cestu v písčitém chobotu velmi opatrně. Z mělčin zálivu pozvedají se pevnůstky a bašty jako umělé ostrůvky. Baterie ocelových děl střehou mořskou bránu, vedoucí až do samého hlavního města mikadovy říše, do Tokia. Ale veliké lodi nemohou se odvážiti k jeho břehům. Mělčiny a výspy jsou plavbě na překážku

Mohutná kotev „Číny“ již rachotí a zarývá se do písčitého dna. Ku břehu jest ještě kus plavby. Urazíme ji malým parníkem. Každý hotel vysýlá jej přibylým hostům ke službám, jakmile příjezd parolodi byl oznámen.

Všecky paluby jsou jako v obležení. Každý jest již dávno připraven, aby vyproštěn byl konečně po tolikadenní plavbě z pout námořské klece.

Služebnictvo, jež hotely vysýlají k „Číně“, vypadá malebně. Sluhové jsou oblečeni v modré kazajky, znamenané bílými odznaky na zádech, v modré přiléhavé spodky a v modré punčochy beze vší obuvi. Zdá se, že zakrsalá ta stvoření snesla se s výše jako skřítkové ve hře divadelní.

Žaponka s dítětem.

Již chápají se našich skrovných zavazadel a snášejí je po příkrých schůdkách na parní člun.

Příboj mořský buší citelně do všech lodic a zmítá jimi tak, že za šťastny se pokládáme, když dostihneme nitra krytého parníčku bez úrazu, ztráty a poškození.

Dáváme s Bohem všem, kteří sdíleli s námi radosti nádherné plavby Tichým oceanem, a vrháme se v náručí parní kocábky. Jsme rádi, že nesletěli jsme horem pádem do rozvlněného živlu jako jiní a že nepozbyli jsme krkolomným vyloděním ani klobouku, ani hole, deštníku a plédu jako mnozí, jež bylo třeba vylovovati z chladných vod se vším příslušenstvím.

Přátelé naši mávají šátky a volají na shledanou. S většinou uvidíme se ještě téhož dne v hotelích a obchodních závodech, jiné pozdravíme ještě na večerních zábavách. S některými setkáme se pak opět po několika nedělích a měsících jako na nějaké křižovatce v Číně nebo v Malajském souostroví, na poloostrově Malackém, na Cejloně, v Indii, Himálajích nebo na starobylé půdě egyptských faraonů a tisknouti si budeme pravici jako s nejlepším přítelem z let mladosti.

V několika minutách jsme u břehu, procházíme branou jokohamské celnice a zamlouváme si v Grand hotelu vhodné obydlí.

* * *

Netušený obraz podivu a úžasu objevuje se našim očím. Pravda-li to, či sen? Věrná-li to skutečnost, či přelud z vybájené pohádky?

Na širokém prostranství celnice míhají se drobné postavy oděné v malebný kroj a batolí se jako oživené figuriny z divadelního jeviště. Veselost a úsměv září z každé tváře, z obličeje všech plane spokojenost, a v oku zračí se duševní mír a pocit blaženosti.

Vizte jen líbezný zjev mladistvé Žaponkv, jež si odnáší na zádech svého mazánka! Nejdražší ten klenot jest k ní jako přirostlý a nespouští se své mateře, ani když máť jeho jde po práci. Jak pěkně sluší té mamince dlouhý župánek *(kimono)* a široký pás *(obi)* kolem života otočený! Bohatý havraní vlas, třpytící se kameliovým olejíčkem, vyzdoben jest něžnými jehlicemi, a malá nožka, oděná v bělostnou punčošku, sotva dotýká se půdy dřevěnými sandály.

Hned vedle ní mihne se zjev druhý. Vznešenější dívka nastupuje vzdálenější cestu v nosítkách nebo ve dvoukolovém vozíku a mizí s očí na vždy.

Pohnutím hlavy uvidíme zjev třetí. Žaponští dělníci dopravují náklad čaje do obchodního domu. S čela řine se jim pot, zachycovaný bílým obvazkem.

Opodál vykračuje si otužilý nosič, vypravený do práce. Široký klobouk a slaměný plášť mají ho chrániti proti dešti, slaměné sandály proti ostrému štěrku. Soudruzi jeho užívají zatím prázdné chvíle a ukájejí hlad skrovným zákuskem.

Zástupy dvounohých tahounů rozestavily se na prostranství celnice. Každý se líbezně usmívá a těší se, že nás poveze nábřežní třídou, řečenou *Bund* do hotelu. Ekvipáží tam neuvidíš. Koně zastupuje tam sám člověk a s velikou rychlostí odváží hosta na lehkém dvoukolovém vozíku, jehož jméno *džinrikša*, to jest doslovně člověk *(džin)*, síla *(rik)*, vůz *(ša)*, tedy vozík, tažený lidskou silou.

Ze všech stran rozléhá se úsečné volání *džin* nebo *rikša*. Těžko odolati veselým tvářím ochotných tahounů. Skrovný jest jejich požadavek za jízdu. Za desetník odvezou cizí panstvo notný kus cesty.

Nábřežní třída *Bund* vypadá jako řada letohrádků. Pobřeží samo vroubeno jest alejí zakrslých borovic.

Grand hotel je budova kamenná o jednom poschodí. Přístřeší využitkovalo se za obydlí druhého poschodí.

Vylodění v přístavě Jokohamském.

V pisárně zapisujeme své jméno do knihy cizinců, dovídáme se, že za byt s celým opatřením platiti jest denně 4 jeny (1 *jen* asi 1 zl. 40 kr.), a již osazujeme najatý pokojík.

* * *

Sotva se rozhlédneš po pokojíku, již podávají si dvéře čínský krejčí nebo švec a obchodníci se žaponskými zvláštnostmi.

Hned za nimi přijde žaponský umělec *hori* a předkládá vzorky, jež by vytetoval hosti bez bolesti do kůže, a to buď na celá záda, nebo na hýždě, lýtka, rameno nebo na dolejší část ruky. Máme na vybranou vzorky nejrozmanitější: sovu, tygra, draka, jeřába, želvu, výjevy lovecké, válečné, námořské a j.

Vyzdobovati kůži tetováním bylo u starých Žaponců velmi oblíbeno. Zvláště zakládali si vládcové na tom, aby jejich běhouni a štolbové, doprovázejíce panstvo obnaženě, byli tetováni na těle co nejskvěleji.

Stolek pokojíku, do něhož zaléhají vlny mořského příboje, pokryt jest všelikými lístky oznamovacími a přiručními knížkami. Chápu se jich s velikou zvědavostí a nahlížím do nich se zalíbením.

Rozličné závody fotografické postaraly se o to, aby upozornily příchozího na své umělecké výrobky. Přední dílny na porculán a památné výrobky z emajlovaného bronzu neostávají za obchodníky jinými.

Grand hotel podává cizinci vázanou knížku, jež seznamuje nás s památnostmi města a okolí. Neschází ani tištěný řád železniční, podávaný hostům ve všech hotelích žaponských.

Zmíněná průvodní knížka, k níž přidán jest podrobný plán Jokohamy, seznamuje cizince také s průmyslovými závody a podniky, s konsuláty a bankami, jakož i s povahou jazyka žaponského. Pro praktickou potřebu jsou uvedeny v knížce základy mluvnické a cvičení v nejobyčejnějším hovoru. Papouškujeme jednotlivá slova a zaučujeme se běžným výrazům a větám Předem zapamatujeme si číslovky:

1 *hitotsu*	6 *mutsu*
2 *futatsu*	7 *nanatsu*
3 *mitsu*	8 *jatsu*
4 *jotsu*	9 *kononotsu*
5 *itsutsu*	10 *to*

Čtyry roční počasí slovou žaponsky: *haru*, *nacu*, *aki*, *fuju*, t. j. jaro, léto, podzim, zima.

ten nebe	*ju* voda horká
sora obloha	*baši* most
tajo slunce	*hiaši* les
cki měsíc	*jama* hora
hoši hvězda	*kojama* pahorek
jubinkioku pošta	*gava* řeka
fune paroloď	*ko* malý
biiru pivo	*o* velký
čiči mléko	*o gava* velká řeka
meši rýže	*ko gava* malá řeka
sato cukr	*taki* vodopád
ča čaj	*umi* moře
mizu voda studená	*mači* ulice, město.

I fotografové starají se o jazykové vědomosti cizinců a obdarují kupce nádavkem v podobě malé knížky s výběrem nejpotřebnějších slov vedle praktických pokynů, jak po Žaponsku cestovati.

Nahlížejíce pilně do jazykové té studnice, osvojíme si každého dne několik žaponských významů. Po dnes tkví mi jich několik v paměti, jako na př.:

Ohajo! Dobré jitro!

Konči va! Dobrý den! Jak se máte?

Konban va! Dobrý večer!

Sajonara! Poroučím se!

Ikura? Kolik? Zač?

Arigato. Děkuji.

Dozo! Prosím!

Iči ži kan ikura? Kolik za (jednu) hodinu? (Doslovně: Jednu hodinu za kolik?)

Mate! Čekej! Zastav!

Zašiki va, arimasu ka? Máte nějaký pokoj? (Doslovně: Pokoj nějaký máte?)

Pády označují se příponami *va* nebo *ga* (1. pád), *no* (2. pád), *ny* (3. pád), *o* (4. pád), ku př. *čiči-va, čiči-no, čiči-ny, čiči-o.*

Žaponský jazyk obsahuje v sobě mnohé výrazy čínské, ale vnitřního příbuzenství s čínštinou nemá a jeví se jako jazyk osamělý.

Turistovi po Žaponsku netřeba si lámati hlavu, jak naučiti se za krátkého pobytu v mikadově říši domácí řeči Starostí takových zbaví nás průvodčí a zároveň tlumočník, najímaný pro vycházky po Žaponsku hned v Jokohamě.

Vzory žaponské obuvi.

Seznamy členů, k vycházkám ještě nezadaných, přechovávají se v hotelu. Správce hotelu opatří průvodce na požádání, načež host umlouvá s najatým průvodčím podmínky.

Valná většina žaponských těch vůdců mluví vedle mateřštiny jenom anglicky, málo který francouzsky anebo německy. Bez znalosti jazyka anglického těžko jest se obejíti na cestách po Žaponsku. I v hotelích, zařízených po evropském způsobu, mluví se jenom anglicky.

Obvyklý poplatek, průvodčímu příslušící, jest asi 1 jen za den kromě jízdného

Objednaný vůdce dostavuje se do hotelu v malé chvíli, vyslechne naše přání, béře na vědomí směry a cíle naší pouti,

opatří se skrovnými potřebami na smluvenou cestu a má se s námi k odchodu.

Grand hotel jokohamský má pěknou polohu.

Pobřežní jeho hráze vroubena jest řadou borovic. Nejsou to však borovice štíhlé, nýbrž strůmky s křivolakým kmenem a zakrsalého vzrůstu, povznášející se jen málo nad výšku lidské postavy.

K takovým zákrskům Žaponec s radostí lne a hledí si jich ve svém nádvoří s velikou péčí.

Borovička, jež horlivou rukou svého pěstitele pozbyla své souměrnosti co nejvíce, jest miláčkem všeho žaponského lidu.

Z verandy Grand hotelu vyhlíží se v mořskou zátoku. V nitru mají dámy své zvláštní salony, za hovorny vykázané. Páni baví se při kulečnících nebo v baru. Čítárna zásobena jest předními listy domácími i cizozemskými, hlavně však anglickými. Elektrické osvětlení zavedeno jest v celém domě. Ze všeho patrno, že hotel zařízen jest podle vzoru amerického.

Dolary americké proměníme si za peníze žaponské a s dětskou zvědavostí prohlížíme si ozdůbky, jimiž jsou vykrášleny mince stříbrné, niklové a papírové. Stylisovaný květ proslulé kopretiny nebo chrysanthema vzal si sám vladař za znak svého císařského rodu a označuje jím říšské prapory, kroje svého vojska a úřadnictva, jakož i dvorní pečeti.

Rub stříbrného jenu vyzdoben jest stočeným drakem a opatřen anglickým nápisem *one yen*, t. j. jeden jen.

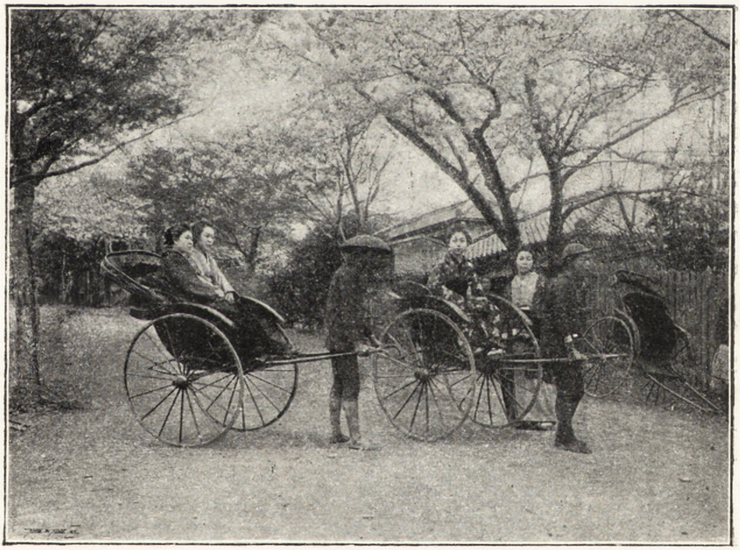
Vybájený drak jest oblíbeným vzorem u všech žaponských umělců. Příšernou jeho podobu, vypadající zpola jako had a zpola jako šupinatý ještěr, předvádějí Žaponci mistrně brzy ve dřevě, brzy ve slonovině, v bronzi, na porculáně, tkanivech nebo na bambusových holech.

S plnou tobolkou žaponských peněz vydáváme se na první cestu po Jokohamě. Na pokyn sjíždí se již před hotelem tlupa povozníků s lehkými rikšami a po vyslovení čísla 215 ujíždíme ke konsulu rytíři z Kreitneru.

* * *

Rakouskouherský konsulát má své zátiší na jokohamské výšině.

Povozník, zapřažený mezi dvě voje svého dvoukolového vozíku, uhání tryskem po ulici a uličkách. Rychlostí a vytrvalostí vyrovnává se koníku. Stále se usmívaje, poskakuje náš tahoun a vyhazuje nohama jako bujný oř. Chybí jenom občasné zařehtání, a mohli bychom se domýšleti, že ujíždí

Jízda džinrikšou.

s námi dvounohý vraník. Kazajka z tmavé bavlněné látky jest skoro jediným kusem oděvu našeho vozataje. Jméno jeho označeno jest na kazajce bílým potiskem. Odznak ten vypadá jako nějaký erb a činí z klusajícího tahouna figurku velmi malebnou. Hlavu bujného běžce objímá obvazek, aby zachycoval pot. Kuřácké náčiní po levici za opaskem jest jeho potěšením.

Tak vystrojen a zapřažen ovládá tahoun své břímě jako hračku a mrštně vyhýbá se zástupům lidí. Včasným voláním vari z cesty upozorňuje vozka slepce na rozjetou džinrikšu.

Takový tahoun má do sebe na cestách po Žaponsku mnoho dobrých předností: sám se strojí, sám se zapřahuje, ošetřuje, krmí a napájí, a mnoho útrat nám nezpůsobí. Zařehce si samou radostí, dostane-li o něco více, nežli mu přísluší za hodinu nebo za jízdu k nádraží neb od přístaviště do hotelu. Za celý den přísluší mu dle našich peněz 1 až 1 ½ zl.

Na delší vyjížďky najdeme si ovšem tahouna silnějšího, ba snad dokonce dva. Takoví dva tahouni urazí s námi za den až 70 *km*.

Do roku 1867 byla džinrikša věcí v Žaponsku neslýchanou. Užívalo se hlavně nosítek. Dnes se džinrikšami hemží každé město, ba i každá ves od ostrova Jeza až po Nagasaki v Žaponsku, též v Šanghaji, Hongkonku, Singaporu, na poloostrově Malackém, v Penanku i v Kolombu na Cejloně. Americký ten vynález přispívá tisícerým lidem k výživě, neboť v Žaponsku užívá se těch vozíků velmi mnoho.

Džinrikša může v sebe pojati obyčejně jen jednoho hosta. Ve větších rikšách jest místo i pro dva Žaponce, ale dva Evropané vtěsnali by se do vozíku jen stěží.

Jsme na pláni. Klikatými cestičkami, uhnětenými jako mlat, odváží nás vozka k sídlu rakousko-uherského generalního konsula.

Bohatá pošta byla již pro nás dávno na konsulátě připravena. Zprávy z milého domova, již dva měsíce staré, mohli jsme sotva přehlédnouti. Chápali jsme se jich jako u vytržení, když nám je ochotný pan Kreitner vydával.

Pohostění v domácnosti Kreitnerově bylo upřímné. Po delší době pochutnali jsme si zase jednou na znamenité bábovce, připravené skoro jako dle českého receptu. Hudební skladby Smetanovy, jehož byl Kreitner velikým ctitelem, oslazovaly nám náš pobyt v Jokohamě po několik dní. „Prodaná nevěsta“ byla pro Kreitnera nejdražším skvostem v jeho hudební knihovně.

Společnost naši u pohostinného Kreitnera rozmnožil baron Poche z Vídně, jenž prodléval již po druhé v Žaponsku a chystal se na nové cesty po říši mikadově.

Žaponský dělník.

Generalní konsul rytíř Gustav Kreitner byl v letech 1877—1880 účasten výpravy do Indie, Žaponska, Tibetu a Birmy, a napsal o výsledcích své cesty obšírný spis.

* * *

K provedení cestovního plánu bylo nezbytně třeba úředního svolení se strany žaponského ministerstva.

Průvodní list vydává žaponská vláda každému cizinci obyčejně jenom na dobu tří měsíců, a to pro místa výslovně udaná. Pas dostati lze prostřednictvím konsulátu nebo vyslaneckého úřadu v Tokiu.

Na přiloženém snímku představen jest průvodní můj list, asi o třetinu zmenšený.

S vycházky, umluvené na příští den (30. září), sešlo. Zachmuřené nebe, černé mraky a dusné ovzduší věstilo špatnou pohodu hned časně z rána. Posvátná sopka Fuži, která dle žaponského podání zrodila se za jedinou noc, skrývala se v neproniknutelných chmurách. Marně obracel jsem po ní toužebný svůj zrak. Moře bylo rozpěněné, a vlny jeho bušily do pobřežní hráze.

Den potomní (1. října) byl ještě horší. Rtuťový sloupec tlakoměru klesl tím nápadněji. Vichřice skučela po celou noc, z oblak lilo se jako z konve, vody valily se po ulicích potokem, vlnobití zvedalo vodní sloupy do výše, tříštilo je o kvádrovou hráz a rozstřikovalo kapky a krůpěje v sněhobílé stromoví.

Povozníci na ulici choulili se v slaměný plášť, přikryli hlavu lýčeným kloboukem, posazovali se v řadách na bobek, jakoby představovali obrovské hřiby, nebo zalézali pod přístřeší.

Pověstné vířivé vichřice, zvané *tajfuny*, oznamovaly tak občasný svůj příchod do pohádkové říše desítitisíců ostrovů.

Slovo *tajfun* odvozuje se různě. Snad pochází z čínského *tai* (veliký), *fun* (vítr).

Červenec, srpen a září jsou měsíce, ve kterých zkázonosné tajfuny navštěvují Žaponsko.

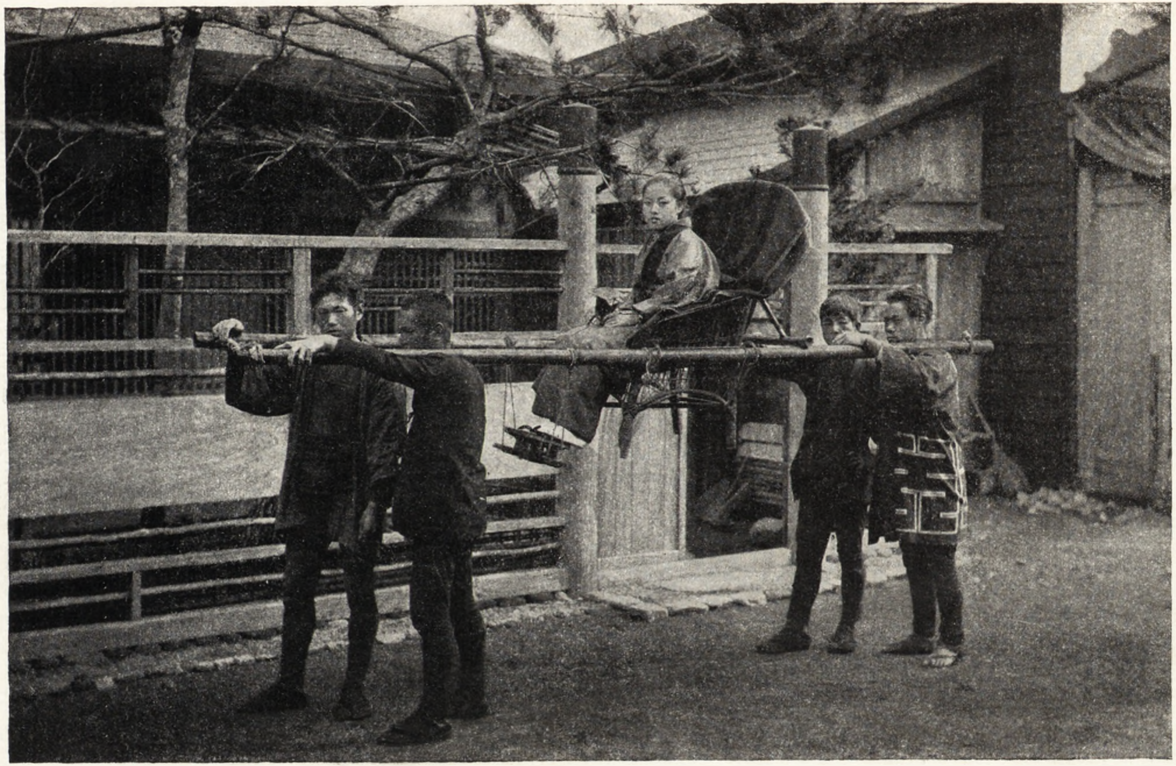
Měsíc *srpen* jest v Žaponsku nejteplejší. V tom měsíci hrozívá nebe blýskavicemi každého večera, a černé mraky

slibují hojné srážky. Měsícem *zářím* již se teplota trochu ochlazuje a klesne tím nápadněji v druhé polovici měsíce října. Za to však dostavují se v tomto měsíci nejčastěji zemětřesení. Po prvním lijavci probudí se koncem *října* a měsícem *listopadem* celá příroda k lahodnému vzezření, rozpučí se růže, jasmín, čajovník, žluté forsythie a plnokvěté kerrie, ve všech barvách rozvíjejí se poetická chrysanthema, rozevírají se anemonky, četné trávy vyhánějí druhé květy, a rýžové žně počínají. Líbezné javory, uctívané jako světice všemi lidmi v Žaponsku, přiodívají se kropenatým šatem, loubí jejich rudne, a červeň listu vyvábí do lesa vesničana i měštěnína. Tou dobou oživnou ulice dětmi, jež honí se náruživě za vážkami, chytajíce je na dlouhý prut, pomazaný na konci lepem. Hrám všeho druhu, zvláště pak pouštění draka, nebývá konce do pozdního večera. Lid i příroda vypadají jako k novému životu zrozeni, a duševní i tělesná svěžest ukazuje se v plné síle ještě v měsíci *prosinci*, kdy všecko kvítí pod širým nebem zaniká a chladem hyne. Za to však zdraví lidí je tou dobou nejlepší, tak že „brány domu zavírají se před lékařem“.

Leden jest pro střední Žaponsko nejstudenějším měsícem. V Tokiu ukazuje teploměr nejnižší temperaturu asi — 7^0 C. Sněhové vánice a plískanice zapuzují lid z ulic do útulnější domácnosti. Přes noc zamrzají kaluže a rybníky, a sněhu napadává až po kolena. Ale již tou chladnou dobou snaží se puky ranného stromoví a křoví vyraziti květ. Po přestálých mrazech obsypávají se merunky takřka přes noc uzardělými poupaty, houští kameliové odívá se již puky a květy, když Žaponci obvazují si ještě uši a obličej, aby se uchránili před jitřním chladem.

V *únoru* ubývá trochu zimy, ale vánice sněhové ještě nepřestávají, byť i napadlý sníh dlouho nepotrval. Za zimomřivého toho času uschovávají Žaponci tím horlivěji nohy pod společnou přikrývku, neboť nemají až posud ve své domácnosti kamen.

Měsícem *březnem* táhne do žaponských krajů rozkošné jaro ve vší slávě a okázalosti. Háje i sady stojí v plném květu a vábí k sobě svými kouzly nesčetné nadšence.

V žaponských nosítkách.

V *dubnu* připojují se ke květům březnové doby vavříny, magnolie, myrty, duby, kaliny, pivoňky, hlohy, brsleny, pavlonie a kdoule, a v *květnu* nastává hospodáři nejpilnější práce s přesazováním vzešlé rýže. V *červnu* začínají již parna s vlhkým ovzduším a jsou příčinou, že té doby, jakož i v měsíci *červenci*, trpívá žaponský lid vyrážkami. Vedrem naskakují po celém těle červené pupínky, a člověk samou palčivostí jen hoří. Marně zahání škrábáním nesnesitelné svrbění a zhoršuje si vyrážku. Kožní ta choroba známá jest ještě lépe v tropech. Holanďané označují tropický ten lišej přezdívkou *červený pes*, poněvadž se člověk takový ošívá jako pes, jehož sužují kousaví cizopasníci.

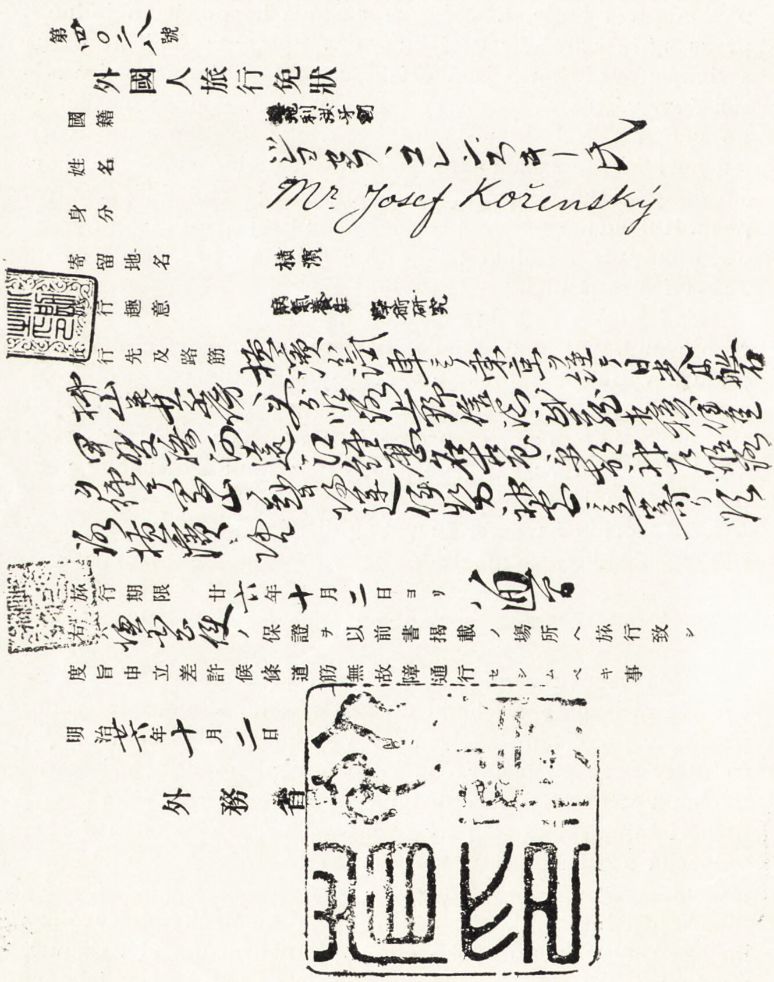
Za horkých těch dnů sládnou na stromích oranže, bambus rychle bují, vyhání z oddenku tisíceré výhonky, zabírá všecku půdu a vypuzuje a udušuje všecko jiné rostlinstvo. Tuberosy naplňují líbezným dechem zahradní ovzduší, nádherně kvetou amaranty, lilie, celosie, orchideje a záhonky zdobí se květy kosatcovými, a ve vší vznešenosti rozvinují se nachová poupata opěvaného lotosu.

Z toho jde na jevo, že vstoupili jsme na půdu žaponské říše v dobu nejpříhodnější pro cestování.

* * *

Přes všecku živelnou nepohodu, jaká sevřela celé souostroví za našeho příchodu do žaponského světa, mizely dni prožité v Jokohamě jako mžiky. Veřejné dražby na umělecké výrobky byly mi průpravou k oceňování hodnoty při starobylých výtvorech řezbářských a při vzorech proslulého kovolitectví žaponského Mnohý bronzový krab a nejedna deska, vyložená kostí a perletí, staly se za té příležitosti mým majetkem.

Nejpřednější sklady a závody s uměleckými výrobky mají své místo v epropské čtvrti při nábřežní třídě. Cizinci, prodlévajícímu v té části města, nezdá se ani, že jest hostem říše žaponské. Jenom ráz krovu, střech a krytby, potom postavy ochotných povozníků připomínají mu půdu asijského východu.

第〇二八號

外國人旅行免狀

國籍

姓名 Mr. Josef Kořenský

身分

寄留地名 橫濱

旅行趣意 學術研究

旅行先及路筋 [illegible]

旅行期限 廿六年十月二日ヨリ [illegible]

右ノ保證ヲ以前書揭載ノ場所ヘ旅行致シ度旨申立差許候條道筋無故障通行セシムヘキ事

明治廿六年十月二日

外務省

Průvodní list k cestování po Žaponsku.

(Zmenšeno na jednu třetinu.)

Fotografové, jejichž vkus naplňuje Evropana obdivem, mají své závody dílem na nábřeží, dílem ve čtvrti žaponské. Výběr velikých snímků, jež znázorňují život žaponského národa, jde do tisíců. Když jokohamští mistři světlopisu rozkládají poprvé před cizincem znamenité své práce fotografické, přecházejí až oči a planou touhou po rozkošech, jež očekávají poutníka při nastávajících cestách po Žaponsku.

Při vší té líbeznosti jsou snímky žaponských fotografů neslýchaně laciné. Jokohama jest nejvhodnějším místem pro pořízení takových obrazů.

* * *

Před čtyryciti lety byla v místech nynější Jokohamy nepatrná rybářská osada. Jméno města skládá se ze dvou slov: *joko* značí na česko příčný, *hama* tolik jako plochý břeh.

Jokohama stala se v krátké době dostaveníčkem lodí všech národů. Z Evropy vysýlá do Jokohamy parníky Bremský a Rakouský lloyd a j. Přeplava z Janova do Žaponska stojí v prvé třídě asi 780 zl., z Terstu asi 496 zl. v kajutě druhé třídy.

Rakouský lloyd vysýlá do Žaponska parolodi každý měsíc jednou Cesta z Terstu přes Kobe trvá přes 60 dní, z Janova do Jokohamy rychlejšími parníky prvé třídy asi 40 dní.

Nyní se počítá v Jokohamě na 150.000 duší, mezi nimiž jest toliko 26 příslušníků říše Rakouskouherské. Všeho obyvatelstva v Žaponsku počítá se nyní přes 40 millionů. Při rozloze 382.416 km^2 vypadá tam na 1 km^2 107 obyvatelů. Jest tedy říše Žaponská asi tak veliká jako polovina říše Rakousko-uherské, ale živí skoro tolikéž obyvatelstva jako naše celé mocnářství.

Podle slov mezinárodní smlouvy smějí se usazovati cizinci toliko v místech, jež jim byla vykázána žaponskou vládou k stálému přebývání. *Settlement,* t. j. osada, jest obyčejný název pro místa, osazená ve východních krajinách Evropany.

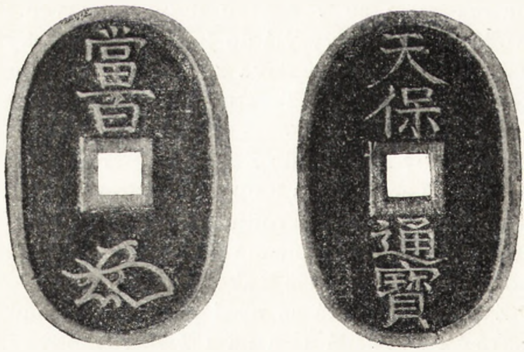
Evropané, usazení v Jokohamě a vůbec v Žaponsku na delší dobu, upravují si domácnost podle evropského vkusu. Prostší nábytek, jako jsou stoly, stolice, věšáky, police, sto-

jany, opatří se tam snadno a laciно od řemeslníků domácích neb od Číňanů, ale pohovky, koberce, záslony a p. třeba objednati si z Evropy nebo Ameriky.

* * *

Nynější stříbrná mince žaponská, zvaná *ien.*

Z oběhu vyšlá mince bronzová

Ze slavných hodů, jichž byli jsme účastni v domácnosti Kreitnerově, bylo patrno, že neschází tam cizincům ani na bohatých darech žaponské zvířeny. Chutní domácí bažanti obstáli by i před přísným soudem každého labužníka. Hojné křepelky rozmnožují chutně jídelní lístek evropského osadníka. Z ryb má Evropan v Jokohamě na vybranou: pstruhy, kapry, sumce, úhoře a j., avšak po štice sháněl by se tam člověk při tabuli marně. Dravá ta ryba chybí žaponským vodám.

Na místě humrů a říčních raků, kterých Žaponsko postrádá, má Evropan náhradu ve výborném mase langusty.
Mezi zvěřinou z vyšších rodů zvířecích bývá oblíbeno při evropských tabulích maso z jelenů.
Všeliké konservy masité a ovocné, vína rýnská, francouzská a piva domácí i cizí z Bavorska a z Anglie jsou v domácnosti evropského osadníka vždycky pohotově.
Obstarávání záležitostí kuchyňských svěřuje evropský kolonista obyčejně kuchaři čínskému.

Do Enošimy.

Tajfuny doburácely, a nebe i země byly opět samá lahoda. Posvátná hora Fuži vyjasnila své témě, zasněžený její vrcholek pjal se k nebeským výšinám jako vybájený duch, a průzračné ovzduší věštilo již večerem skvělou pohodu příštího dne.

Dne 14. října opouštěli tři příslušníci téhož mocnářstvi útulný Grand hotel Jokohamský a ujížděli v lehkých džinrikšách k městskému nádraží. Byl jsem to já se svým soudruhem panem Rezníčkem a s baronem Pochem, jenž přidružil se k nám hned po našem vstoupení na půdu čárného Žaponska a byl nám milým soudruhem do Šanghaje, do Kantonu, portugalského Makaa a skalnatého Hongkonku.

Na stanici železné dráhy očekával nás již konsul Kreitner jako čtvrtý občan říše Rakouské.

Policejní strážník prohlédl naše průvodní listy a již prošli jsme brankou šumného nádraží, v němž ozývalo se klepotání dřevěné obuvi batolících se Žaponek a Žaponců jako klapot mlýnského složení. Až projedeme stanicemi, jejichž jméno Hodogaja, Tocuka a Ofuna, přibudeme do Fužisavy. Dostihneme jí asi za tři čtvrti hodiny.

Od několika let lze cestovati po dráze železné již skoro celým ostrovem Nipponem na dél. Několik odboček na příč doplňuje železniční síť největšího toho ostrova žaponského.

Pohled na horu Fuži.

Také ostrov Jezo neboli Hokkaido, potom ostrov Sikoku a Kiu Siu opatřeny jsou železnicemi.

První železnice byla v Žaponsku otevřena r. 1862. Vedla z Tokia do Jokohamy. Lid uvítal nový ten podnik s velikým jásotem.

Z počátku užívali Žaponci při stavbě svých železnic rádců z ciziny, zvláště Angličanů. I materiál objednáván byl v Americe. Ale z té závislosti vyprostili se Žaponci velmi záhy.

Před vystavěním železnic sloužily obchodnímu spojení starodávné zemské silnice, zvané *do*. Místy podobaly se pouhým pěšinám. Jen soumaři, voli nebo koně ubírali se po nich. Většinu nákladu dopravovali lidé na svých vlastních bedrách.

Z nejstarších silnic v Žaponsku jest ta, která spojovala někdejší sídelní město mikadovo, Kioto, s Tokiem. Vedla podél východního pobřeží, pročež měla jméno *To-kai-do*.*)

Kromě železnic starají se o pobřežní spojení na moři paroplavební společnosti. K bezpečné paroplavbě přispělo zařízení mnohých majáků a světláren. Telegrafy dovršují obchodní snahy žaponského národa, prahnoucího po praktických věcech západního světa takovou měrou, že není druhého příkladu na celé zeměkouli.

Cestující na žaponských železnicích vstupují do vozů a opouštějí je bez křiku a volání. Nádražní vrátný, jemuž přísluší pečovati také o zásobu časopisů v čekárnách, chápe se ochotně zavazadel a odnáší je panstvu prvé třídy do vozu, ukláněje se co nejzdvořileji bez jakýchkoli nároků na nějakou odměnu za mimořádné své služby.

Železniční vozy žaponské jsou sice menší, nižší a užší, nežli vídáme u nás, ale i Evropan může do nich zasedati ve všem pohodlí.

Vlak stanul ve Fužisavě. Vystupujeme z vozu a přijímáme nabídku usmívavých vozíčkářů, kteří dovezou nás do nedaleké rybářské dědiny.

Bambus, cykasy, borovice, čajovník, bylinný bavlník, obsypaný sněhobílým chmýřím svých pukavých tobolek, a

*) Žaponské *to* = východ, *kai* = moře, *do* = silnice.

houští kameliové střídají se na té cestě s povijnicí, kterou pěstují Žaponci všudy na polích pro hlíznaté její oddenky, říkajíce jí *satsuma-imo*, t. j. sladký brambor.

Při samé rybářské osadě dozrávaly keříčky tabákové, bujel zázvor a košatily se statné stromy vonných kafrovníků

V písčité půdě utíkali o překot pitvorní krabi a šejdrem postupovali na své výpravě ku předu. Opustili pobřežní nory a táhli polem, písčinami, hájem a sadem. Řídili se mocným pudem, jenž jim kázal vyjíti si do neznámých krajů. Snad ocitnou se po několikadenní pouti daleko i v samých horách a budou oživovati lesní houští jako obrovští pavouci. Veské mládeži nastává pak pravá švanda. Malí krabové slouží žaponským dětem jako živá hračka.

U rybáren opouštíme rikšu a jdeme pešky k moři, jež oznamuje se šumným plouháním.

Tichý ocean ukazuje se opět ve své velebnosti, bouří a hučí a nepřestává v rušivé své činnosti. Četné pobřežní výspy jsou jeho nedávným dílem.

* * *

K Enošimě vede z pevniny jen úzký pruh země, nanesený vlnobitím. Za mořského přílivu jest Enošima ostrovem, za odlivu proměňuje se v poloostrov, jak již druhá polovice toho jména naznačuje (žap. *šima* = ostrov). Rybáři vybírali tam za třeskutého vlnobití bohatou žeň. S rybami vylovili také ozdobné ježky a hvězdýše, z hlubších vod i dokonce podivuhodné houby s dlouhým křemičitým chvostem. Jejich stavba upomíná spíše na umělé pletivo z předeného skla nežli na výtvor zvířecí. *Hyalonema* jest učené jméno té křemičité houby, kterou odnáší si přírodozpytec z hlubin žaponského moře na památku.

Strmě vypíná se Enošima z vody oceanu a odráží se jako zelená oasa od modravé pláně mořské.

O Enošimě dochovává si lid tuto báchorku: Ostrůvek ten zrodil se za jedinou noc a vynořil se náhle z hlubin, když mořské vlny pjaly se za veliké bouře až k samému nebi a pohlcovaly pevninu. Po celou tu dobu pěnilo se moře varem,

a mraky pozvedaly se jako černá opona z příšerného jeviště, až se jitrem ocean utišil a obloha vyjasnila. Té chvíle zazněla ve výšinách nebeských líbezná hudba, a k zemi snášela se bytost v podobě spanilé ženy, provázené dvěma pacholátky. Když pak dotekly se nohy její panenské půdy zemské, zavládl mír v celém kraji, a Enošima učiněna místem posvátným, sídlem bohyně krásy, jejíž jméno *Benten*. Od té doby ustali ve svém krvelačném díle i draci, kteří tam měli kdysi své sídlo. Bohyně Benten zkrotila draky na dobro a vykázala jim za trvalou skrýš hluboké jeskyně Enošimské, které se tam žaponským poutníkům podnes ukazují.

Kamenné schody vedou nahoru až k ostrovní pláni. Po stranách příkré ulice rozbili své stánky prodavači korálů, mušlí, křemičitých hub, ježků, hvězdýšů, sušených krabů, perleťových šperků a j.

Četné chrámy, rozložené na pláni Enošimy a objímané libovonnými kafrovníky a borovicemi, vábí k sobě lid ze všech žaponských krajů.

Buddhističtí poutníci koří se bůžkům přízně, slávy, krásy, zvláště však přemilé bohyni milosti, jež má k rozdávání bohatých darů čtyrycet ramen a tisíc rukou.

Mnozí poutníci přinášejí na oltář hrstku rýže, a bůžek je také upokojen. Nebude se ani hněvati, pakli že poutník ani nevejde do příbytku zbožňovaného ducha, jenom na dvéře jeho sídla zaklepá a takovým způsobem návštěvu svou oznámí. Pro všecku jistotu tleská poutník rukama a vyvolává nadzemského ducha tleskáním právě tak, jako by volal svého služebníka. Po zatleskání šepce prosebník modlitbičku, uklání se před stánkem uctívaného ducha a mne si spokojeností ruce. Zavěsí-li na oltář bůžkův ještě řetěz bílých papírků, vykonal všecku pobožnost.

Žaponští bůžkové radují se ze všeho, z čeho se těší i jejich ctitelé na zemi. Proto nebudeme se diviti, když oslavuje Žaponec duchy také tancem, divadlem a předkládáním lahůdek, pokrmů a nápojů.

V Žaponsku jest rozšířeno nejvíce učení Buddhovo a víra v duchy neboli *šintoismus* (*šin* = duch). Vyznavači těchto věrouk snášejí se mezi sebou velmi dobře.

Náboženství dává Žaponcům příležitost, aby se zbavili na čas domácích starostí a pokochali se v přírodních krásách pod širým nebem, pod korunami stověkých stromů a v zátiší modravých hor, když vycházející slunce je pozlacuje a nachem pokrývá. Každý koutek žaponské přírody jest sídlem nadpozemské bytosti. Nádherná příroda ukazuje Žaponcům nevyzpytatelné tajemství v každém květu a snítce, v každém keříčku a háji, v každém sadě, luhu, poli, potoku, v peřeji i prameni. V ta místa vydávají se poutníci, když polní práce pomalu přestávají.

Poutníkův raneček tají v sobě málo věcí. Bílý bavlněný oděv jest z nich nejdůležitější. Na tabatěrku s kuřlavým tabákem a s příslušenstvím se ovšem nezapomene. Hlavu poutníkovu kryje obvazek a lýčený širák. Ze znaků, vypálených na bambusové holi, dovídáme se, že poutník vystoupil pomocí ní až na vrcholek posvátné Fužijamy. Také znamení, vytištěná na klobouku a na zádech jeho oděvu, podávají zřejmé svědectví o odvážné jeho pouti na nejvyšší vulkán žaponský.

Kamakura.

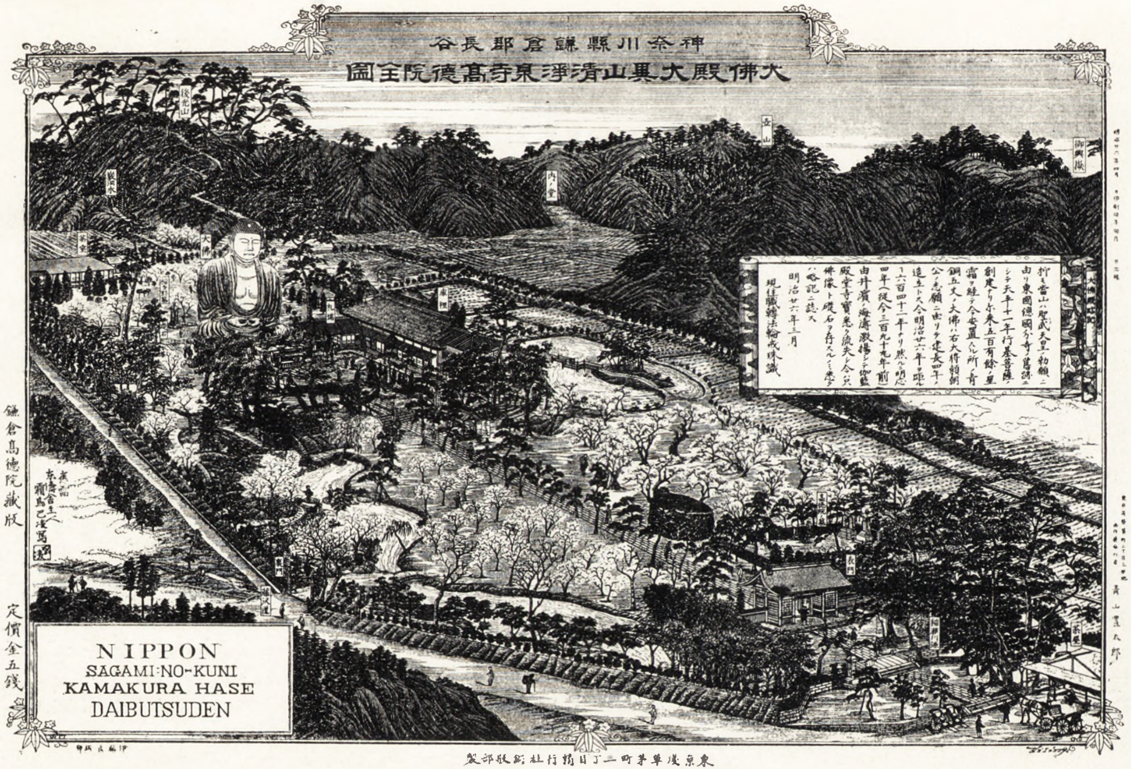
Z Enošimy ujížděli s námi rychlonozí vozatajové podél mořského břehu do památné osady, jež slove Kamakura. Do Kamakury vábila nás touha spatřiti starodávnou sochu velikého Buddhy.

Dlouho před tím, nežli Kristova slova lásky počala objímati starý svět, hlásal Buddha lásku k bližnímu a ke všemu živému, sám pak byl vzorem a příkladem vznešených pravd, jež hlásal svému lidu.

Jen nahledněte v jeho věrouku, a vzdáte čest slavné památce velikého dobroděje na asijském východě.

Mnohý z čtenářů bude se však tázati: Kdo byl Buddha? Byl bůh?

K tomu odpovídá buddhistický katechismus: Nikoli.

Bronzový Buddha v Kamakuře.
(Dle žaponské rytiny.)

Byl tedy člověk?

Ano, ale byl člověk, jaký rodí se jen jednou za mnohá tisíciletí, duchem svým převyšuje všechno lidstvo a zdá se býti samým Bohem.

Jest Buddha vlastní jméno jeho?

Ne. Buddha jest pouhé označení duševního stavu. Znamená se tím bytost pro*bud*ilá, probuzená, osvícená.

Jak se Buddha tedy nazýval?

Siddhártha nazván byl po narození, a *Gáutama* jest jeho jméno rodinné.

Kdo byli jeho rodiče?

Král Suddhódana a královna Maja.

Kdy spatřil princ Siddhártha světlo světa?

Jednoho pátku r. 623 před Kristem. Příští slávu a moc jeho věštili kněží a hvězdopravci.

Co ještě prorokovalo se o princi Siddhárthovi?

Kajicník Kaladévila věštil, že princ ukáže lidstvu cestu ku spasení.

Radoval se z toho král Suddhódana?

Neradoval, ale vzdaloval prince všeho, co by mu prozraditi mohlo utrpení lidstva a posléze jeho smrt. Z té příčiny obklopoval prince samou nádherou, leskem a radovánkami. Tři skvostné paláce sloužily princovým rozkošem, jeden za léta, druhý za chladu, třetí za doby dešťů. Sady, háje, vonné kvítí a lotos malebných rybníků vroubily princovy paláce. Synové nejpřednějších rodin z celé země byli jeho společníky a sličné děvy obveselovaly ho tancem a hudbou. Chudí, nemocní a staří nikdy k princi nemohli. Princezna Jasódhara byla jeho manželkou.

Ale za jedné vyjížďky přece neušla bída lidská zrakům princovým. Princ uviděl starce sešlého věkem, jenž opíraje se o hůl nemohl skoro s místa. Princ táže se svého sluhy: Kdo jest ten muž?

Stařec, odpověděl jeho věrný sluha Čanna.

A narodil se již jako stařec?

Nikoli, pane můj, kdysi byl mlád a kvetl jako ty.

Jest mnoho takových starců? tázal se princ udiveně.

Velmi mnoho.

A co zavinil ubohý stařec, že tak musí trpěti?

Jest každému souzeno přírodou, že stárne a vetchým se stává, neumře-li za mladosti.

Také já, Čanno?

Ano, také ty, pane můj!

Na jiné vycházce uviděl princ člověka malomocného, jindy pak u cesty mrtvolu, jež odporně páchla. I zželelo se princi lidského utrpení, že zvolal: Běda mně ubohému! Co jest všecka nádhera královská, co rozkoše a radovánky, když mne neuchrání před vetchým stářím, chorobou a smrtí! Ó jak nešťastni jsou všichni lidé! Není prostředku, jenž by na vždy konec učinil trápení a smrti?

Odpověď k té otázce naskytla se princi, když jednou potkal žebravého mnicha, zahaleného ve žlutý háv. V úctyhodné tváři mnichově zračila se dobrota a láska, z níž vyplynula i rada zjevená princi mnichem.

Od té chvíle usmyslil si princ, že bude pátrati po příčinách utrpení a smrti, a že člověčenstvo z toho vysvobodí. Opustil tedy pozemské štěstí, nádherné paláce, zřekl se moci, slávy, bohatství, radovánek i své milované ženy Jasódhary, jež mu zatím porodila syna Ráhulu, a prchl za tmavé noci na svém zamilovaném oři, maje věku 29 let.

Královská jeho máť již dávno nežila. Zemřela brzy po narození prince Siddhárthy.

Kam se uchýlil potom Siddhártha?

Odešel na poušť. Svému věrnému Čannovi odevzdal své zbraně, šperky a oře, aby navrátil se s nimi do Kapilavastu. Sám pak mečem zbavil se svých krásných vlasů a odebral se do Radžágríhy, hlavního města království Mágadhajského, vyměniv oděv svůj za oděv žebrákův.

V Radžágríze šel ke dvěma brahmanům, kteří vyznamenávali se mudrctvím. Jako jejich učedník přijal jméno Gáutama.

Ale Gáutama brzy poznal ničemnost učení brahmanského a odešel, aby vstoupil mezi kající poustevníky do hustých hvozdů. V těch pobyl skoro šest let. Utrýzniv své tělo hladem, měl ve snách vidění, že jest blízko svého cíle. Když procitl prožil den ve stínu mohutného stromu, jehož jméno smokvoň posvátná.

Pod stromem tím přišel Gáutama v pokušení, maje voliti mezi slávou světskou, jež jest zdrojem žalu a zklamání, a mezi životem, jemuž se chtěl zasvětiti. Leč Gáutama odolal půvabům pozemských rozkoší, v duši jeho zjevil se mu svět nový, a on stal se osvíceným. Sám pokušitel a ďábel, Mara, nemohl ho svésti na bezcestí.

Buddha postil se potom pod stromem vidění po dvacet osm dní, načež vstal a zvolal: Brána spásy otevřena jest všem. Kdo má uši k slyšení, slyš a věř!

Benares bylo město, v jehož okolí počal hlásati Buddha poprvé své učení a získal pro ně mnoho učedníků.

Když zvěděl král o chudobném životě svého syna, činil mu vyčitky: Synu, proč jsi mi takovou hanbu učinil? Jako žebrák žebřeš nyní o almužnu!

Přišla i princezna Jasódhara, padla před něho, objímala jeho kolena a hořce plakala.

Buddha potěšil svou choť a přijal i svého syna Ráhulu do bratrstva kajicníků.

Potom kázal Buddha učení své až do smrti. Chodě ode vsi ke vsi, od města k městu a od země do země, dožil se osmdesáti let. Před svou smrtí vzal na se zlatý oděv, vydal ze sebe jasnou záři a umíral mezi stromy, které náhle počaly pučeti. Vonné květy, jež počaly piršeti se stromů jako déšť, přikryly mrtvé jeho tělo. Jeho věrní vzdali mu čest, jaká sluší králi, a spálili tělo na hranici.

Po jeho smrti ujímalo se Buddhovo učení ve všech krajinách Indie. Zvláště mocný král Asoka jal se rozšiřovati buddhismus, kázaje vyrývati mravoučná slova jeho v kamenné desky.

Nezabiješ ničeho, co je živé! Nepokradeš! Žij v dobrovolné chudobě! Opovrhuj šperkem, pohodlím, tancem, divadlem, opojnými nápoji, živočišnou stravou!

Ta jsou některá přikázání, která má plniti ten, jenž žíti chce v duchu Buddhově.

V Žaponsku počalo se učení Buddhovo ujímati v polovici 6. století, přišedši tam od Himálajů přes Čínu a Koreu. Brzy pak stalo se v zemi náboženstvím veliké části národa.

Jméno Buddha zaměnili Žaponci na slovo *Butsu* nebo *Šaka*.

Socha památného Buddhy Kamakurského nazývá se obyčejně *Dai Butsu*, t. j. Veliký Buddha. Byla provedena z bronzových ploten asi před půl sedmi sty lety, majíc ve výši víc než patnáct metrů, tedy asi tolik, jako Bavarie u Mnichova. Praví se, že oči její udělány jsou z ryzího zlata. Hrbolky na hlavě představují prý hlemýždě, kteří vyplížili se na holé její témě a přikryli svým vlastním tělem hlavu Buddhovu, aby ji zachránili před úpalem slunečním.

Z tváře kolosální té sochy vyzírá mír a spokojenost. V čele zasazeného křišťálu obráží se čisté svědomí, a v lotosu, jenž zdobí sochu ve dvou bronzových vasách, zračí se celý život lidský ve smyslu buddhistickém. Neboť jako poupata lotosu pozvedají se z bažinaté půdy a rozvíjejí se v čarokrásný květ, tak i duše člověka povznáší se dobrými skutky do stavu Buddhova. Z té příčiny představuje se Buddha, an sedí na lotosu.

Smutné vzbuzují se ve mně vzpomínky, zadívám-li se ve fotografický obraz Kamakurského Buddhy. Dva milí přátelé, kteří nám zpříjemňovali pobyt v Žaponsku, nejsou již mezi námi. Po kormutlivé novině, že krátce po našem odjezdu ze země pohádek zemřel konsul Kreitner, stihla nás druhá Jobova zvěst. Zastala nás tam, kde soudruh náš, baron Poche, trvalé sídlo měl, ve Vídni. Naposledy tiskli jsme jeho pravici, když opouštěli jsme v Hongkonku koráb, jenž odvážel milého přítele ku břehům australským. Mrtvice ukrátila jeho život na půdě nejmladšího dílu světa dříve, nežli mohl se pokochati v přírodě Nového Seelandu a Tasmanie.

* * *

V Kamakuře navštívili jsme také památný chrám, v jehož nitru má své významné místo Kvannon, bohyně milosti, vzývaná od vyznavačů věrouky šintské i buddhistické. Kdo z nich nepotřeboval by občas darů jejích? Božiště její obklopeno jest vasami, kaditelnicemi, lampami, svícny a rozžatými svíčkami. Pro veliký nával lidí lze dostati se k bohyni jen nesnadno, neboť každý chce pohladiti sochu milostné bohyně. V té tísni stačí i žádost písemně podaná. Prosebník vkládá

popsaný proužek papíru do svých úst, sežvýká jej co nejlépe a vyplivne žádost snad do samé tváře své milostnice. Zachytne-li se žádost bohyně, má prosebník vyhráno: Kvannon vyslyšela jeho prosbu.

S hlubokou poklonou a s veselým úsměvem odchází poutník upokojen a hází několik penízků do pokladny, aby si naklonil jiného bůžka tleskáním a vymohl si u něho přízně. Snad je to zázračná socha, jež zahání všecky nemoci. Píchá-li pacienta v kříži, ohmatává dřevěnou sochu na zádech; má-li bolest v noze, obličeji, hlavě nebo jinde na svém těle, dotýká se takových míst na modle a potírá potom místa svého vlastního těla. Modla ta bývá obyčejně od samého potírání hladká jako mýdlo.

Žaponští poutníci nezdržují se dlouho u svých bůžků, ale spěchají, aby okřáli a pobavili se v čajovnách mezi kejklíři, zaklinači, zápasníky, komedianty, čaroději a jinými umělci, kteří provozují svá představení uprostřed nejživějších ulic a uliček, vytvořených z dlouhých řad všelikých krámů, budek a divadel, jako vídáme o hlučné pouti v krajinách našich.

Jak bylo Žaponsko ostatnímu světu odhaleno.

Marně kázali vládcové starého Žaponska ničiti postavené zámořské koráby ve vlastní zemi a zameziti tak spojení říše ostrovní s cizími národy. Ale slova, jež oslavovaný Vlach Marko Polo napsal poprvé o tajemných těch končinách nejzazší Asie již před šesti sty lety, zněla v Evropě tak vábně, že jim mohli ziskuchtiví mořeplavci s těží odolati: „V zemi, řečené Zipangu, mají zlata v největší hojnosti, a bohatství národa jest nevyčerpatelné.“

Jméno *Zipangu* souvisí zajisté se slovy *Dži-pen-kvo*, kterýmž názvem označovali Číňané Žaponsko. Žaponci sami nazývají svou zemi *Nippón*, *Dai Nippón* nebo *Nihón*.

Slovo *Nippon* nebo *Nihón* odvozuje se od *nitsu* = slunce a *hon* = východ, původ. Číňané užívali toho výrazu asi podobně, jako Evropané mluví o Levantě neb Orientě (Východu).

Obyvatelé žaponské říše, nemajíce tehdy žádných vědomostí o vzdálenějších zemích starého světa, pokládali svou vlast za středisko ostatního světa.

O Portugalsku přinesl jim prvé zprávy dobrodružný *Pinto*. Tehdy byli odvážní plavci portugalští již pány na dalekých mořích. *Vasco de Gama* (čti: Vasko), jenž obeplul koncem 15 století africké předhoří Dobré naděje a šťastně dostal se až do Indie, ukázal jim cestu do asijských krajů ještě vzdálenějších.

Mořeplavec Pinto dostal se do Žaponska s několika soudruhy nešťastnou náhodou za námořské bouře.

Zbloudilí Portugalci přijati byli od žaponských ostrovanů s velikým udivením, ale přece velmi přátelsky. Sám správce kraje přišel v průvodu dvořenínstva, aby promluvil s neznámými lidmi a vyslyšel podrobnější zprávy o jejich vlasti. Mohutný vous a nevídané zbraně Portugalců budily úžas mezi ostrovany. Vyptávání nebralo konce. Správce kraje pozval cizí mořeplavce k sobě do paláce, aby ještě více zvěděl o končinách světa, z něhož zbloudilí plavci přišli. Portugalcům vedlo se po celou tu dobu velmi blaze. Bydleli ve zvláštním domě a krátili si chvíle honbou a jinými radovánkami. Vycházkami po krajích nabyli mnohých zkušeností. Ale nejvíce se ostrované divili, když jeden z portugalských mořeplavců užil palné zbraně a zastřelil puškou několik kachen. Portugalci naučili Žaponce užívati střelné zbraně a střelného prachu, a když po šesti měsících opouštěli ostrov, měli Žaponci již asi 600 pušek.

Zbloudilí dobrodruzi portugalští měli se v žaponské říši velmi dobře. Zemští správcové zvali je do svých krajů a přiučovali se od nich zkušenostem západního světa.

* * *

Když se dověděli Portugalci v Evropě o bohaté říši žaponské, začali tam vysílati koráby. S kupci spěchali do neznámých těch zemí asijských také missionáři. Mezi nimi byl též František Xaverský, který jako pravý křesťan vedl život bohabojný a naklonil sobě přemnoho žaponských pohanů. Životem toho lidu nadšen napsal o něm: „Nikde jinde nepoznal jsem mezi jinověrci tolik dobrosrdečnosti a laskavosti, jako u Žaponců. Mravům jejich dlužno vzdáti všechnu čest. Nejsem s to, abych je mohl dosti pochváliti.“

František Xaverský počal kázati slovo Kristovo nejprve r. 1549, ale vzpoury v zemi zmařily ušlechtilé záměry jeho.

Za rozháranosti domácího náboženství přála vláda mravním zásadám, jež tam hlásali později missionáři z řádu Ježíšova. S rody knížecími přijímali víru Kristovu i četní poddaní, tak že Jesuité měli v Žaponsku již před třemi sty lety asi dvě stě chrámů se 150.000 křesťany.

Jesuité přišli tehdy do Žaponska v nejvhodnější chvíli. Buddhističtí kněží vedli život ohavný. Neštítili se žádných prostředků, jimiž chtěli zbohatnouti. Srdce jejich bylo jako z kamene, když chuďas uchyloval se k nim o pomoc. Naproti nim věnovali se Jesuité apoštolskému dílu s velikým sebezapíráním, podstupovali za víru i smrt, a dovedli si získati příchylnost žaponského lidu láskou, dobrosrdečností a milosrdnými skutky.

Koncem 16. století mnoho se však změnilo v Žaponsku, a křesťanství hrozila pohroma. Mnoho vyznavačů víry Kristovy trpělo a dotrpělo na popravišti.

Vyhlazováním křesťanství z říše žaponské byla zároveň obmezena návštěva cizinců. Byl jim vykázán za pobyt toliko ostrůvek *Dešima* v přístavě Nagasackém. Jenom Číňané a Holanďané měli tam své výhradní stanoviště.

Pronásledování domorodých křesťanů dostoupilo r. 1624 svého vrcholu: byli jímáni, stínáni, ve vodách topeni, za živa upalováni, střemhlav do propastí házeni, za živa pochováváni a hladem k smrti mučeni. Nápisy, postavené na rozcestích, v průsmycích, dědinách a městech hlásaly veřejně, aby se každý křesťanství vyhýbal a vyznavače takové za původ všeho zla v říši pokládal. Aby zjistilo se, že v těch neb oněch místech křesťanství vyhubeno jest až do kořene, bylo obyvatelstvu nařízeno osvědčiti své vyznání zjevně. K tomu cíli sloužil kříž, jejž musil každý veřejně nohama zdupati a pohanskou víru tak osvědčovati.

Vypovězením Portugalců z říše žaponské utrpěl obchod cizích kupců. Poslové, vyslaní k vyjednávání do Žaponska, byli jati a popraveni.

Z obchodních a náboženských styků za působení Portugalců v Žaponsku nevzešlo mnoho užitku zeměvědnému bádání o asijském východě. Lépe všímali si však přírodních poměrů v mikadově říši Holanďané, zvláště pak lékaři, uveřejňujíce první podrobné zprávy o žaponském národě a domácí přírodě. Nejeden skvostný keř a nejedna skvělá bylina byly přineseny od Holanďanů do Evropy a pěstovány jako vzácné novinky v sadech.

Té doby udržoval v zemi pořádek mocný vojevůdce neboli šogun *Jiejasu* z rodu Tokugavů. Vypověděv brojivé Jesuity, domníval se uvésti do říše pokoj a úctu k vládě. Přísný Jiejasu chtěl pojistiti pořádek v zemi také do budoucna, a proto vydal testament, jehož obsahem měli se říditi i jeho nástupcové. Jiejasu nevládl v zemi jako nejvyšší velitel a sluha svého císaře, ale jako sám císař. Jeho vůli a moci podléhal sám mikado. Pod záminkou, že žaponský císař jest synem nebes a nemůže obírati se na zemi lidskými záležitostmi, zbavil ho vší pozemské moci a dal vládu nad lidem do rukou šogunům. Mikado žil skoro jako v klášterním zátiší, odloučen ode všeho světa jako bytost, jíž nelze ani do tváře se zadívati pro samou svatost, neřku-li aby se mu směly prosby jednotlivců přednášeti. Tyto starosti pozemské ponechávaly se šogunům. Mikado sám nesměl o své vůli ani z paláce vycházeti, ba ani svýma nohama země se dotknouti. Kromě mikadových žen a nejvyšších ministrů nespatřil tváře jeho císařské svatosti nikdo z jiných pozemšťanů. Přijala-li císařská svatost přece někoho ve svém svatém sídle, vykázal se jí trůn na rohožích za záslonou. Byla-li toho potřeba, aby mikado opustil na chvíli palác, vkládán byl do těžkého vozu se všech stran uzavřeného a voly taženého. Neohrabané ty schránky císařské svatosti viděti lze nyní v národopisném museu tokijském.

* * *

Tehdy dělilo se obyvatelstvo v říši ve dvě třídy: v *samuraje* a lid obecný.

Samurajům příslušelo výhradní právo, že směli nositi meče. Daní neplatili. Příjmy a často i úřady jejich byly dědičné.

Slovo *samuraj* znamenalo úředníka, pána, ať již vládne mečem nebo pérem, či vlastně štětcem.

Do třídy samurajů náleželi i *daimiové* (doslovně *veliká jména*) jako lenní knížata vojenská.

Každý daimiat představoval samostatné malé knížectví, ale výsady jejich byly ztenčeny valně reformami mocných

šogunů. Mezi jiným bylo daimiům uloženo míti rodinné své sídlo v Jedu (nynějším Tokiu) a navštěvovati je jednou za dvě léta, byli-li ve službách v provinciích.

S prázdnýma rukama nesměl ovšem žádný z daimiů přitáhnouti do Jeda. Dříve přicházívali pokořit se mikadovi, ale když nejvyšší velitelé vojsk opanovali samého mikada, hrnuly se dary šogunovi.

Přední povinností oddaných samurajů byla věrnost, dokazovaná i smrtí. Slova největšího mudrce čínského, Konfuce, byla jim svatými: „Nebudeš žíti s vrahem svého pána pod jedním nebem.“

Proto mocný Jiejasu dovoloval v zemi krevní pomstu za jistých okolností. Bezpříkladnou věrnost osvědčilo svému pánu oněch 47 roninů, kteří, vycedivše krev za svého daimia, povýšili se na samé bohy žaponského národa.

Pověst o hrdinné smrti národních těch mučedníků, kteří dali na jevo věrnost ke svému pánu obětováním sebe samých a ukrátili si pověstným *hara-kiri* život, známa jest každému Žaponci.

Hara-kiri, t. j. rozpárání břicha dýkou, pokládalo se kdysi v Žaponsku za jediný způsob, jak uhájiti uraženou čest a zůstaviti po sobě čestnou zpomínku na věky. Hrdinská ta smrt oslavovala se tím více, jestliže měl sebevrah v posledním svém tažení tolik přítomnosti ducha, aby vytasil dýku z poraněných útrob a vrazil si ji ještě do hrdla.

Obřady harakirové vykonávaly se obyčejně v noci pod širým nebem, v chrámě nebo ve světnici. K tomu účelu potáhly se stěny bílým hedvábím. Skrovný plamének ozařoval místo smutného dějiště. U prostřed něho zasedl sebevrah, maje obrácený obličej k severu. Přátelé a svědkové jeho činu zaujali místo v polokruhu. Krvavý ten čin vykonán byl mlčky, když vyslaný úředník přečetl ortel smrti odsouzenci a dýku mu předložil. Poslední přání vyslechla se za hlubokého ticha, načež odsouzenec pronesl vroucí prosbu ke svému nejdůvěrnějšímu příteli, žádaje ho, aby mu prokázal poslední čest, uťal po rozpárání břicha hlavu mečem a ukrátil hrozné bolesti jistou ranou. Řez dýkou vykonával odsouzenec od pravé strany k levé. To vše bylo třeba prováděti vůlí odhodlanou

a beze vší bázně. Každý projev bolesti a utrpení byl by se pokládal za zbabělost.

Bezohledný Jiejasu to byl, jenž ustanovil pro hara-kiri zvláštní řád o mnohých pravidlech a vzbudil výroky svými největší úctu k meči: „Opásej se mečem a nabudeš hrdinské odvahy.“ „Meč jest duší samurajovou.“ Samurajové opatrovali tu zbraň jako nejdražší skvost a nikdy bez ní nevycházeli. Mečem zdobili i své syny, když je do školy posílali. Tak tomu bývalo ještě před třicíti lety.

Velkou přízeň projevoval šogun Jiejasu přistěhovalým Holanďanům a těžil z jejich vědomostí. Od Holanďanů naučili se Žaponci líti děla, připravovati střelný prach a j.

Roku 1610 zahájili Holanďané veřejně mezinárodní obchod a zřizovali se svolením žaponské vlády skladiště pro své zboží. Angličané, Francouzi, Rusové a jiní národové marně se té doby o to pokoušeli. Stanovištěm byl tehdy Holanďanům neveliký ostrov u Nagasaki, zvaný *Dešima*. Kamenný most spojoval jej s pevninou. Holandští osadníci, střeženi stálou stráží, žili tam jako u vyhnanství. Nebylo jich mnoho. Ve zprávách, z těch dob zachovaných, udává se jich asi dvacet. Všickni byli ve službách památné východoindické společnosti. Představený holandské té kolonie měl titul residenta. Ten měl povinnost putovati jednou za rok do Jeda a přinésti dary šogunovi.

Lékaři *Kaempfer* a *Thunberg*, kteří takového průvodu se súčastnili, vypravují o audienci v Jedu zajímavé věci: „Při audienci seděl šogun za oponou. Náš resident plazil se audienčním sálem na kolenou a rukou, a ubíral se rovněž tak nazpátek. Co potom následovalo, bylo jen naším ostouzením: museli jsme pro obveselení dam a dvořenínů tancovati, skákati, opilce představovati, malovati, čísti, zpívati, svlékati se a oblékati...“

Ale kupčiví Holanďané snášeli vytrvale všecka příkoří a příhanu, projevovanou slovy „rezouni“, „rezaví barbaři“ a j.

Z dob holandské osady v Žaponsku dostaly se do světa první nejlepší zprávy o lidech a přírodě říše mikadovy. Zvláště bystrý pozorovatel Thunberg, rozený Švéd, proslavil se svými přírodovědeckými výzkumy v ostrovní říši žaponské, ujav se

potom učitelské stolice v Upsale, po mladším Linnéovi uprázdněné.*)

Kaempfer,**) Thunberg a Siebold dělí se o zásluhy, jichž si společně získali na poli žaponské zeměvědy a žaponského národopisu.

S Holanďany přišlo do Žaponska mnoho vědomostí: učelliví Žaponci naučili se od nich lékařství, osvojili si stavbu mlýnů, tiskařství, stavěli parní stroje, telegrafy a šířili nabyté zkušenosti veřejným tiskem.

Kouřiti tabák naučili se Žaponci od Portugalců již v 17. století, a ani nejpřísnější zákazy šoguna Jiejasa nebyly s to učiniti konec takové náruživosti Nyní kouří v Žaponsku muži i ženy.

* * *

Hotový poplach strhl se mezi Žaponci, když dne 8. července 1853 objevil se u žaponských břehů velitel amerického loďstva *Perry*. Žaponský kronikář napsal o tom následující slova: „Americký vyslanec připlul se čtyřmi koráby ke břehům a odevzdal list, v němž žádá, aby bylo Američanům dovoleno vésti vzájemný obchod se Žaponskem Brzy na to odplul, ale ubezpečil vládu, že příštím rokem zase ke břehům připluje, aby vyslechl odpověď. Vláda i lid v celé zemi byli zprávou tou nejvýše rozechvěni. Šogun poručil přichystati se k obraně, mikado pak nařídil, aby kněží vznášeli modlitby k bohyni milosti a ochránili zemi před barbary.“

Perry odplul se svým loďstvem k nedalekým ostrovům Riu-kiuským a poslal zprávu do Ameriky, žádaje za vyslání ještě jiných lodí. Posila přišla, a Perry veplul v měsíci únoru r. 1854 hrdě do zálivu Tokijského Mezi osmi statečnými ko-

*) Karel Petr Thunberg narodil se v Jönköpingu r. 1743. V Upsale byl žákem Linnéovým Jako lékař přijal službu u holandské společnosti Východoindické. Vykonal cestu na předhoří Dobré naděje a po třech letech do Žaponska. Zemřel v Upsale r. 1828.

**) Engelbert Keampfer narodil se ve Vestfálsku r. 1651. Byl tajemníkem poslanectva, jež bylo vypraveno ze Švédska do Persie roku 1683. Z té cesty Keampfer se nevrátil, nýbrž cestoval dále po Asii. V Žaponsku pobyl asi dvě léta. Zemřel r. 1716.

ráby, jimž americký kommodor velel, budily u Žaponců úžas zvláště parolodi.

Ustrašení Žaponci naléhali na velitele amerického loďstva, jak jen mohli, a snažili se přiměti poselstvo k odplutí. Ale Perry nepovolil a důtklivě žádal, aby mezinárodní smlouva se projednala.

Rozhodné to počínání vedlo k cíli: Dne 31. března 1854 vykázány jsou Američanům dva žaponské přístavy za stanoviště mezinárodního obchodu. Byly to *Simoda* a *Hakodate*. Obyvatelstvo žaponské mělo tou dobou příležitost poznati po prvé v životě telegraf a železnici postavenou schválně na odiv. Novinka ta zalíbila se Žaponcům tak, že si sami potom přáli, aby mohli pro sebe těžiti z mezinárodního styku a zaváděti vymoženosti toho druhu ve své zemi. Po čem jiní národové marně toužili a Portugalci i Španělové s křížem v ruce usilovali, to lehce a slavně podařilo se kommodoru Perrymu. On to byl, jenž odhalil netušené půvaby zámořské té ostrovní říše celému světu a volnou plavbu do kouzelného Žaponska zahájil.

Čeho domohla se americká Unie, toho snažily se potom dosíci i mocnosti jiné. Na základě nových smluv byly získány i jiné přístavy k dovoleným návštěvám.

Koncem roku 1861 čítala cizinská osada v Jokohamě 126 duší, ale na růžích neměla ustláno. Nevraživost naproti cizincům projevovala se jak od úřadů, tak od lidu. Nenávisti k cizincům ubývalo znenáhla, když sám kníže jednoho kraje takto o cizincích se proslovil: „Cizinci, přišlí k nám ze západu, liší se od cizích lidí z dob dřívějších. Jsou mnohem vzdělanější a svobodomyslnější. Uzavírati se ještě nyní před ostatním světem, bylo by pro zemi hotové neštěstí, neboť co jest naše říše proti pěti dílům světa? Podnikli bychom nerovný boj, kdybychom přivolávali svým jednáním nepřítele do země. I kdyby se všecky žaponské kraje svorně spojily, aby cizince vypudily, byli bychom od nich přece roztříštěni. Hlasy, jež volají cizince ze země vyhnati, pocházejí od těch, kteří ještě nepoznali schopností cizinců . . .“

Žaponci pojednou začali učiti se anglicky a jiným řečem evropským, vyhledávali učitelů pro výcvik v západních věcech,

Žaponský císař Mucuhito.

nastupovali cesty do Evropy, a navrátivše se šířili západní vzdělanost mezi svými rodáky.

* * *

Na počátku roku 1867 zemřel mikado Komei. Vlády ujal se jeho syn Mucuhito jako žaponský císař v posloupnosti 121. Toho času vzdal se šogun světské moci, a dne 7. února 1868 oznámil zvláštní vyslanec mladistvého mikada zástupcům cizích říší, že ujímá se nový císař nové vlády.

Náhlý převrat vladařský vyvolal mezi domácími knížaty nespokojenost, jež vedla k občanským odbojům, ale rebelové pokořeni jsou od císařského vojska v krvavé seči na dobro. Obratem vladařským vzal na se jinou tvářnost i mikadův dvůr a přizpůsobil se dvorům evropským.

Dnem 6. listopadu 1868 počalo se v Žaponsku vládnouti dle nového období, a mikado nastoupil jako jediný vládce v zemi panování. Téhož roku byla císařská residence přeložena do Jeda. Od té chvíle počalo se město nazývati *Tokio*, t. j. východní město.

Nastolení žaponského císaře Mucuhita oznámeno bylo cizím vládám, a počátkem roku 1869 byli zástupcové mocností přijati v audienci. Když pak mladý císař vykonal pouť do Kiota a přinesl obvyklé oběti zesnulým předkům, oženil se. Sňatek byl uzavřen dne 9. února 1869.

Za nového vladaření mikadova otevřely se dokořán brány všelikým novotám. Roku 1870 byly spojeny hlavní město Tokio a přístav Jokohamský telegrafem, železniční plány schváleny, majáky upravovány a zakládány a v Osace budována mincovna. Angličané zařizovali v říši školu namořskou, technickou, Francouzi rozšiřovali tam loděnice, Holanďané pomáhali svými zkušenostmi při stavbě průplavů, Němci otvírali a řídili doly a přijímali místa učitelů při lékařské škole. Holení hlavy bralo za své, a Žaponci upravovali si zhusta vlasy jako my. Nosili již plstěné klobouky a kožené boty, a v domácnostech plápolala lampa petrolejová

Mikado neostal v novotách pozadu. Dne 2. října 1871 zjevil se veřejně na ulici v otevřeném voze a navštívil zbroj-

nici a mincovnu. Na jiných cestách užíval válečných parolodí a vracel se spokojeně železnicí do své residence.

Půvabná císařovna Haruko přijala r. 1873 poprvé dámy cizích vyslanců a obracela všecku pozornost k lepšímu vychovávání ženského pohlaví.

Noviny, jež tou dobou počaly vycházeti, četl lid horlivě, seznamoval se o pokrocích v říši zaváděných a zvykal si užívati kalendáře gregorianského na místě starého letopočtu čínského.

Té doby vyslal žaponský císař posly do Ameriky a k evropským dvorům, aby obhlédli přednosti ciziny a prospěli radou a zkušenostmi vlasti své.

Roku 1876 ukázala se vláda býti snášelivější k náboženství křesťanskému a zrušila krutá nařízení dřívější. Od té chvíle mohl se hlásiti každý ke křesťanství. Missionářské školy tu onde založené přišly i Žaponcům vhod. Chodili do nich, aby se mohli přiučiti angličině a frančtině.

Téže doby byla přijata i křesťanská neděle za den odpočinku. K tomu přidružil se pak výnos, že nikdo nesmí již nositi meče, nechť dvořenín nebo vojín, námořník, úředník nebo policista.

To těžce nesli samurajové některých krajů, ale marně bouřili, aby se zbavili cizinského proudu a nabyli dřívější samostatnosti.

Zrušením výsad šlechtických stal se císař Mucuhito miláčkem lidu a naklonil si ho zvláště potom, když odhodlal se založiti v říši vládu konstituční. Proto vysláni jsou do konstitučních států mužové prozíraví a rozvážní, aby studovali ústavní zřízení a podali vhodné návrhy.

Žaponští vyslanci navštívili státy menší i větší, Ameriku i Evropu, Anglii, Francii, Německo i Rakousko, a poznavše jejich zařízení navrátili se moudřejší do svého domova. Dne 11. února 1889 uvítal žaponský národ s jásotem císařské prohlášení, že uděluje se zemi ústava. V měsíci listopadu roku 1890 zasedaly v Tokiu poprvé obě sněmovny.

Slavná vítězství ve válce s Čínou, v níž byl tisíciletý obr tak hrozně povalen, pomohla mladému a ponižovanému

Žaponsku k největší cti, povýšila nejvýchodnější říši asijskou na námořskou velmoc a odhalila světu vlastnosti nadaného národa, nad jehož pokroky všecken západ užasl.

Do Tokia.

Železná dráha doveze poutníka z Jokohamy do Tokia v malé hodince. Stanice jmenují se: Kanagava, Curumi, Kavasaki, Omori, Šinagava a Šinabaši.

Cizinec zasedá tam nyní svorně do kupé společně se Žaponci, baví se s nimi alespoň posunky a oplácí jim úsměvy a ochotu. Jedeme zase ve třídě druhé. Železniční vozy třetí třídy bývají žaponským lidem za poutnického období příliš plny. Z té příčiny dopřává si zámožnější Žaponka a Žaponec lepší třídy.

Ženskému pohlaví nastává mnoho práce, když se usadí konečně ve voze a nohy pod sebe uloží. Kolik žen a dívek, tolik zrcátek. Každá se v něm veřejně shlíží, upravuje si hřeben, načechrává mohutný úbor vlasový, lesknoucí se kameliovým nebo čajovým olejíčkem, upevňuje jemnou rukou jehlice, uhlazuje si barvu svých karminových rtů, roztírá rýžový pudr bělavých tváří a útlé šíje, a urovnává skrovné brvy černých očí. Paní vdané prohlížejí své zoubky, napuštěné černou barvou, a halí se v hedvábné župánky, zdobené vyšívanými jeřáby a volavkami. S největší opatrností přikládají k nosu kapesní šátek v podobě hebkého papírku a použivše ho na utření odhazují ho. V širokém rukávu skrývá se beztoho ještě několik tuctů takových kapesních šátečků.

Středem železničního vozu rozestaveno jest několik plivátek. Svědčí o čistotě, jaké jsou v Žaponsku zvyklí.

Obrátiti také zrak do volné přírody, kterou vlak již dávno uhání, nezbývalo mi pro samé pozorování ve voze ani času. Nadmuté plachty lodiček zmizely, a trať sevřena jest již jenom rýžovišti. Rýže jest již místy požata, pole jsou

Samuraj a jeho sluha.

vodou zalita a v bažinu proměněna. Zelnice je chvílemi přerušují. Rýže, ječmen, pšenice, proso a některá luštěnina porostou tu příštím letem zase. To jsou polní plodiny, jichž si žaponský hospodář nejvíce hledí.

Jako cestou do Enošimy, tak i jízdou do Tokia poznáváme na polích přeužitečnou povijnici, jež upomíná svými vlastnostmi na svlačec. Jakožto *batatas* znají hlíznatou tu rostlinu ve všech krajích tropických a v zemích k nim přiléhajících. Zasládlé její hlízy tvaru podlouhlého a barvy červenavé jedl jsem poprvé v Americe. V Žaponsku bude jim třeba zvykati jako rýži, vezdejšímu chlebu všeho lidu v říši mikadově.

Brambory uvidíme na žaponských polích málo kdy. Žaponec jim ještě neuvykl, ač je tam Holanďané již dávno zaváděli. Ještě nejspíše libují si v nich obyvatelé horští, zvláště na ostrově Jezu.*)

Kamkoli jen z okna železničního vozu pohlédneme, všudy uvidíme pole, na nichž pěstuje se *jedlý aron.* Na chutných jeho hlizách, velikých asi jako slepičí vejce a bohatých škrobem, pochutnávají si Žaponci velmi rádi. K aronu jedlému přidružují se i hnědé a kulovité hlízy, jimž tam *koňak* říkají. Ze škrobovitého obsahu připravuje si Žaponec rovněž oblíbené krmě, podobné knihařskému mazu.

Četné houfy štíhlých volavek a tlupy jeřábů doprovázejí v patách hospodáře zorávajícího pole, a nelekají se ani šumu parostroje. Ušlechtilé jejich postavy jsou na žaponských rolích vždycky malebnou ozdobou Ký div, že si je žaponští umělci vyhlédli za vděčnou okrasu svého tvoření. Jeřáb a volavka zřídka chybívají na malbách a výšivkách, které vyzdobují jako *kakemona* stěny útulných domácností žaponských. Věrný obraz spanilých těch opeřenců nadchne diváka zaslouženým obdivem. Každý rys a záhyb, provedený kresličem, jeví hluboký cit a mistrnou ruku tvůrcovu.

---

*) Největší ostrovy, z nichž říše žaponská jest složena, nazývají se: Hondo (Nippon), Kiu Siu, Šikoku, Jezo, Sado, Oki, Cušima, Ikišima, Hirado, Goto, Amakusa, Košiki, Tanegašima, Jakunošima, Avaži, Šičito a m. j. Jméno Jezo vyslovují v Žaponsku *Ezo*, Jedo jako *Edo.*

Žaponci rádi dopřávají milým volavkám místa ve větvích stromů přes všecken povyk, jaký způsobují v korunách borovic.

Také havrani poletují chvílemi při osadách, jimiž vlak k Tokiu spěje. Přidržují se věrně příbytků lidských, krákorají po celý den na hřebenech domů v městech a dědinách, a odklizují horlivě odpadky na nádvoří a v nejživějších ulicích samého hlavního města.

V Tokiu.

Vlak urazil asi 30 *km* a zastavil na stanici Šinabaši. Tlupa čiperných tahounů zaměřila k nám s vozíky, jejichž jméno *džinrikša*. Máme na vybranou. Volíme každý džinrikšu nejširší a běhouna největšího. Bude míti co táhnouti. Já i můj soudruh byli jsme skoro o tři decimetry větší nežli bývá průměrná výška Žaponcova. O dvoukolovou příležitost není v hlavním městě mikadovy říše nikdy nouze. Vždyť má Tokio asi 40.000 vozatajů.

V několika minutách jsme co nejlépe ubytováni v nejpřednějším hotelu tokijském. Jmenuje se Imperial hotel. Denně platí se v něm za veškeré opatření 4 až 5 zlatých.

Vzdušný a prostorný přízemek naplněn jest pryskyřičnou vůní zakrsalých borovic, rozestavených po chodbách i ve skvělém saloně, jímž mohlo by se honositi každé veliké město v Evropě.

Asi sto dědin pojalo v sebe někdejší sídlo mocných vládců vojenských neboli šogunů, nežli vzrostlo v millionové město.

Nynější Tokio vytvořeno jest z nepřehledného moře domů. Co jest oněch deset tisíc domů stověžaté naší Prahy se všemi předměstími proti 300.000 stavení, jichž se nedávno v Tokiu napočítalo! Paříž mohla by se vtěsnati na zastavěnou jeho plochu. A přece má Tokio jenom asi 1 $^1/_3$ millionu obyvatelů. Málo měst ve světě vyrovnává se mu rozlehlostí. Rozsáhlé sady, háje, parky a role jsou jeho ozdobou.

Rozlehlost sídelního města pochopíme, zvíme-li, že dům v Žaponsku slouží za obyt toliko jediné rodině. Domy jsou ovšem většinou malé, dřevěné, o přízemku neb o jediném poschodí.

Budov kamenných má Tokio pořád ještě málo, ale časté požáry nutí měšťany, aby stavěli domy bezpečnější. K tomu Žaponec nerad se odhodlává, neboť má na mysli, že za postavení útulného, dřevěného a papírového svého domku nevydá více nežli asi 400 zlatých.

Vládní budovy činí ovšem výjimku. Jsou z kamene, převyšujíce trochu příbytky domácích pánů tokijských, ale jenom asi o jedno poschodí. Domy o třech patrech v Žaponsku se nestavějí. Častá zemětřesení byla příčinou, že uznávaly se nízké stavby dřevěné za obyt nejvhodnější a nejbezpečnější.

Za jediného zemětřesení r. 1703 přišlo v Tokiu o život asi 37.000 lidí.

Ale ještě hroznější otřesy udály se r. 1855. Praví se, že ve zříceninách 14.000 domů zahynulo přes 100 000 nešťastníků.

* * *

Tryskem rozjeli se naši tahouni po městě a projížděli brzy branami císařského hradu, brzy ulicemi a různými okrsky veleměsta. Průplavy, četné můstky a mosty je spojují.

Chvílemi překročujeme trať koňské dráhy. Velkoměšťané neostali pozadu ani s telefonem, ani s elektrickým světlem, které jim září v nejživějších ulicích již po několik let.

Ale malebné lampiony, jimiž osvěcují se všecky pobočné uličky, budou míti přednost ještě dlouho před svitem záře elektrické a unášeti budou mysl zvědavého cizince v kouzelnou říši pestrých světélek, jež míhají se za noci jako bludičky. V dáli zanikají jako svatojanské mušky na souši i na vodě a proskakují zase na plujících člunech.

Signály tramvajových vozů stále znějí v hlavních ulicích, a hluboké tóny trubek zaplašují z cesty řady vozíčkářů, odvážejících panstvo do vzdálených okrsků. Pěšky chodí tam jen lid pracovný. Vozíčkáři umějí říditi svou džinrikšu jako nejlepšího oře. Dovedou projeti vřavou sterých jiných voza-

Pouliční život v Žaponsku.

tajů a vycházejí z motanice bez úrazu. Za tmy dlužno opatřiti džinrikšu lampionem a vystříci se tak mrzutosti s přísným policistou, jenž bedlivě bdí nad cechem rychlonohých běhounů.

Přes všecken čilý ruch nejživějších ulic, v nichž na sta kramářů vyložilo své zboží na prodej, probíhá vše hladce, bez hluku a křiku. Výjevy něžné zdvořilosti u prodavače i kupce a blahovolné úsměvy podobny jsou spíše divadelní hře nežli skutečnosti. Oči můžete nechati na prostomyslném tom lidu, jehož poklony pamatují diváka na pohyby nejušlechtilejšího dvořenína. Z usměvavých rtů slyšeti lze jen vybraná slova dvornosti. Vždyť pro přezdívky a nadávky není v žaponském slovníku ani místa, ani výrazu.

Napadlo-li by někomu osloviti žaponského hlupce titulem *usagi-m-ma*, t. j. osel, mohl by se oslovený sluha domýšleti, že jeho pán ráčí žertovati. Evropan, jenž v láteření a přezdívkách má zálibu, najde v říši zvířat hojnou zásobu výrazů, jimiž může svého bližního poctiti. Výroky takové minuly by se u Žaponce svého účinku, protože se sám označuje jmény zvířat a rostlin. Místo našich jmen křestních jsou tam obvyklá jména: Drak *(Tacu)*, Tygr *(Tora)*, Medvěd *(Kuma)*, Liška *(Kicune)*, Jeřáb *(Curu)*, Volavka *(Sagi)*, Vrabec *(Sudzumi)* nebo raději *Ko sudzumi*, *Ko-curu*, to jest Vrabeček, Jeřábek a pod., aby jméno znělo tím líbezněji.

Dvornosti a něžnému chování uvykají si již i žaponské děti, neboť sotva že se klučina naučil běhati, již nejmenuje svého soudruha jinak nežli *san*, t. j. pan. Titulem tím nespoří se ani mezi polonahými vozataji, a „san“, „san“ jde u nich z úst do úst. Jak uctivě pozdravují se na potkání! Ukláněj se třikráte v úhlu asi devadesátistupňovém, při čemž sjedou rukama až na kolena.

Smekati s hlavy přikrývku způsobilo by vozataji dosti nesnází, protože široký klobouk, podobný ohromné pokličce a spletený z lýčí, držen jest pomocí provázku pevně za jeho ušima. Zdvořilý běhoun projevuje tedy alespoň dobrou vůli a dotýká se jen svého širáku.

Zbývá-li trochu času k hovoru, potom jistě promluví jeden ke druhému: „Již dávno jsem vás neviděl!“ „I já neměl

jsem již dlouho toho potěšení k vám pohlížeti! Vypadáte velmi dobře!“ „Ó jak mi, pane, lichotíte!“ „A co dělá váš pan synáček?“ A „panu“ synáčkovi je snad teprv pět let.

Zbývá-li času více, porozpraví jeden s druhým na bobečku. K takovému hovoru chystají si oba zároveň své bambusové dýmky. Tabáku nevejde se do maličké hlavičky sice mnoho, ale na tři, čtyry tahy přece stačí. Cizinec, vida nacpávati do takové dýmky tabákovou pilulku, mohl by se domnívati, že Žaponci kouří opium.

Cestou nevycházíme z úžasu. Každý krámek, každý výtvor a každé návěští jest pro cizince novinkou.

* * *

Projíždí-li cizinec ulicemi tokijskými, v nichž mají své sídlo usměvaví kramáři, obchodníci a řemeslníci, potom ho zrak až přechází. Směsice štítů, čínskými znaky popsaných a pestře pomalovaných, bude nám zvláště nápadna. Ale prodavači nejsou dotěraví a nelákají voláním nikoho, nýbrž jako vlastní vyrabitelé hledí si stále své práce v dílně svého krámu. Zvědavý cizinec má příležitost poznati v krámě žaponského prodavače zároveň způsob, jak se věci vyrábějí.

Přes všecko hemžení a šukání, jaké bývá v ulicích hlavního města od časného rána až do pozdní noci, ba i do jitřní hodiny, začíná a končí den vesele a bez povyku. I těžké práce vykonává polonahý nádenník a vozíčkář s myslí veselou a nereptá. K pouličním výtržnostem docházívá zřídka kdy. Přísná policie dovede zjednati pořádek pouhým pokynem. Lid se jí bojí. Nepamatuji se, že bych byl viděl v Žaponsku lidi, kteří se spolu na veřejné ulici hádali. Bylo by to surové jednání proti vrozené žaponské zdvořilosti.

Nízké domečky s tisícerými krámy a budkami uvádějí cizince v duchu spíše na výroční tržiště nežli do sídelního města mikadova. Mnohý domek leskne se černým lakem tak, že zdá se býti žaponskou skříňkou, jejíž skvělý a trvanlivý nátěr podnes jest u nás nedostižitelný. Znáte lakové tácky, jež přivážejí se k nám za babku z daleké té země? Tak asi vypadá mnohý domek v Tokiu. Je celý ze dřeva a stojí na

kamenné podezdívce. Žaponští tesaři postavili jeho kostru z trámů borových, a pokryvači pokryli jeho plochou střechu taškami šedé barvy.

Často pozvedá se střecha v široký hřeben, proměněný zhusta v záhonek, v němž se daří dobře travám, rostlinám dyňovitým a polnímu kvítí. To bývá u domků doškových, zvláště na venkově.

Vyhlídky z domu na ulici jsou skrovny. Za to však vynakládá se nejvíce na rozhled do nádvoří nebo do zahrádky.

V ulicích, jež jsou prosty kupeckého ruchu, bývá jako po vymření. Obyvatelé uzavřeli se ve svých domcích jako v malých pevnůstkách a otvírají závoru svých vrátek, až zatleská host rukama. Ráz takové ulice v Tokiu představen jest obrázkem na stránce 51.

Kromě četných havranů jsou obyvatelstvu věrnými společníky také přítulné káně. Dravci ti usedají na střechy domů a dělívají se o sousta s hladovými havrany. Nezbytní vrabci doceluji v městech pernatou havěť žaponského nádvoří. Tažný luňák přidruží se k nim jenom za zimy a odlétá z města, jakmile se oznámí jaro prvními květy broskvovými. Potom odtáhnou z města i ostatní společníci dravého rodu, kteří zdržovali se ob čas na pobřeží zároveň s racky a kormorány, zapomínají na ponižující zaměstnání a uchylují se k výšinám horským, aby tam vedli život svému rodu přiměřený. Tam setkají se s příbuznými sokoly a orly, jichž podoby lze často vídati na uměleckých výtvorech.

Věru, že nevím, u kterého domku a krámu v Tokiu mám se dříve zastaviti a poznámky o nich tiskem projeviti.

Mohutný červený prapor nad krámem vlající a skupina dívek shromážděná před krámem věští každému kolemjdoucímu, že prodává se tam ličidlo na pomalování rtů žaponských krásek. Žaponská dívka nemůže se bez takového malování nikde ani ukázati. Ličidlo to slove *beny* a připravuje se z barvířské rostliny, jejíž jméno světlice nebolí saflor. Pěstuje se také v Čechách, a to kolem Žatce.

S ličidlem na rty a líce kupují si krasotinky také duté modely papírové, aby jimi vyplnily frisuru svých bohatých vlasů. Frisérka, jež dochází do domu asi dvakrát týdně, bude

Žaponci na vycházce.

míti s účesem mnoho práce, nežli upraví havraní vlasy tak, aby úbor papírovým špagátem propletený vydržel několik dní Podhlavnice, či lépe podkrčnice, uchrání žaponskou dámu před rozcucháním.

Jedné drobnůstce toaletní nemohl jsem rozuměti. Byla to malá ručka, řezaná z kosti a opatřená dlouhým držadlem. Pochybuji, že byste uhodli, k čemu jí Žaponky užívají. Něžnou tou ručinkou Žaponky se drbají, když je svrbí záda.

Starší dámy v krámku shromážděné kupovaly si černidlo, ne však k natírání botek, ale k napouštění svých pěkných zoubků.

U vyrabitele rohoží uvidíme něžné vzorky pokryvek na podlahu žaponských světnic. Bez rohoží nemůže se obejíti v Žaponsku ani nejchudší domácnost. Proto má rohožkář ve své dílně plné ruce práce po celičký den. Na zručné jeho prsty je radost se podívati. Jejich útlý ráz, nápadná délka a vytrvalá síla svalů a šlach učinily žaponské ruce proslulými

Hlavním pletivem rohožkáře jest sítina, která i u nás je domovem. K tomu účelu ji Žaponci schválně pěstují.

Jak vypadají domy a ulice v Žaponsku.

Rohožkáři a příbuzní živnostníci druží se k sobě v Tokiu podle hesla „Svůj k svému“. Ke kloboučníku máme jenom krok. Ten vyrábí širáky a plete je ze skřípiny jezerní.

U prodavačů zboží bambusového jsme na rozpacích, co dříve prohlížeti. V mnohých ulicích tokijských prodává se jenom bambus a jenom bambus. Ve skladištích takových lze viděti stébla přeužitečné té trávy ve všech barvách, tloušťkách a výškách. Kupci mají tam na výběr lodyhy ztloušti silného kmene na pořízení vodovodu, krovu, rahen, trámů, nádobí, i stebélka na zhotovování troubelů k dýmkám a jemných štětců ke psaní. Na cestách po Žaponsku máme příležitost vídati tak mohutné bambusy, že jejich lodyhy vypínají se do výše až 20 metrů.

Mladé výhonky bambusové chutnají jako nejlepší chřest nebo kapusta. S řezáním pazoušků třeba si ovšem pospíšiti, protože mnohý druh bambusový roste tak rychle jako jiná tráva. Prodlením jediného dne vyžene bambus do výšky i několik decimetrů, a nežli přejde léto, zarůstají svahy a stráně houštím bambusovým, v němž každá jiná rostlina se udusí a hyne.

Putujíce ulicemi tokijskými, nepřehledneme ani vetešníky, kteří se usadili se svým zbožím na zemi a vyložili je na ro-

hožích. Koupíme od nich za babku řezby, provedené ve tvrdé slonovině a známé žaponskému lidu jménem *necuke*. Na těch žaponský kuřák mnoho si zakládá. Necuke jest chloubou kuřáckého náčiní.

Mezi řezbami jsou kuřákům zvláště mily podoby opic, jež jsou v Žaponsku zastoupeny jedním živým druhem. Věrné jejich portrety nescházívají nikdy mezi zbožím, které podomní obchodníci přinášejí do hotelů na prodej. Kromě opice volívají řezbáři za vzor myš, tygra, želvu a j.

* * *

Nové otázky vyvolala moje zvědavost, když povozník zastavil se v ulici zelinářů. Druhy různých zelenin a jiných zahradních a polních plodin přivedly by jistě do rozpaků naše odborné přírodovědce. S těží poznali by na první pohled, že ony silné a dlouhé bílé hlízy, prodávané všudy na trhu, pocházejí z lotosu. Žaponci radují se v srpnu a září z nachových jeho květů a později z chutných jeho hliz, z nichž připravují si krmě snadno ztravitelné.

Hlízy povijnice, kterou poznali jsme již na polích za výletu do Enošimy, jsou mezi zbožím zelinářů nejhojnější. Žaponci uvykli brzy zasládlým těm hlizám, jež se dostaly do Žaponska z ostrova Luzonu oklikou přes Čínu. Nejčastěji vídal jsem na trhu podlouhlé hlízy se slupkou červenou, řídčeji se slupkou bílou. Chutnají jako jedlé kaštany.

Neméně chutná Žaponcům škrobovitý obsah hliz z některých druhů rostlin aronovitých.

V řetkvi poznal jsem druh u nás obvyklý. Přikusovati řetkev k rýži je zvykem v celém Žaponsku. Koupíš-li si na železničních stanicích oběd do vozu, nebude v pokrmech chyběti řetkev. Za dvacítník dostaneš oběd s veškerým příborem: v pěkné dřevěné krabičce rýži, kousky ryb, řetvičku a jídelní náčiní v podobě dvou tyčinek, jež zastupují nůž a vidličku.

Novou zeleninou žaponské kuchyně byly pro mne mladé lodyhy araliové, potom listové řapíky z podbělu. Mohutné

bobule lilku jedlého pojídají Žaponci s takovou chutí, jako Jihoevropané a Turci.

Americká paprika dávno již zdomácněla na trhu žaponských zelinářů.

Cibule s česnekem těší se v mikadově říši veliké přízni.

Kdybychom přišli k tokijským zelinářům z jara, jistě bychom byli u nich viděli mladé výhonky bambusové, podobné obrovskému chřestu.

U žaponského zelináře.

Všeliké druhy tykví, melony, pastinák, koriandr, petržel, kapusta, locika, řípa, fazole a hrách jsou nejčastější plodiny žaponských zelinářů. U nich lze koupiti i sušené květy chrysanthemové. V octu naložené chutnají prý lahodně. Tak upravuje žaponský kuchař i mořské chaluhy a řasy. Obyvatelstvo přidává je do polévky čerstvé nebo sušené, nebo nakládá je do soli a octa jako chutný salát.

Totéž činí Žaponci s houbami, jídajíce je různě připravované. Sběratelé hub těží z horlivé své práce slušný příjem.

K tomu účelu pronajímají se jim lesní pozemky za jistý poplatek. Provazy lesem tažené označují jejich hranice.

* * *

K návštěvě rybího trhu v Tokiu bylo třeba z rána si přivstati. Prodavači a kupci dostavují se tam o východu slunce a uzavírají obchody hodinou devátou.

Tichý ocean zastoupen jest na rybím trhu požehnáním všech svých zátok a hlubin. Od nepaměti vyvažuje žaponský rybář dary žaponského moře a předkládá je čtyřicítimillionovému národu den co den. Ale bohatství toho nevyčerpatelného zdroje neubylo ani dost málo. Asi půltřetího millionu lidí oddává se v Žaponsku rybaření a zaopatřuje živobytí národu, jemuž ryby staly se po rýži nejdůležitější potřebou.

Davy lidí křižují cesty rybího tržiště. Přinášejí a odnášejí v bambusových koších a krabicích ryby mořské i sladkovodní, raky, kraby i různé druhy měkkýšů

* * *

Lahodněji nežli rybí trh voní ovzduší v městských sadech.

Obyvatelé hlavního města mohou okřívati v pěti rozsáhlých parcích. Líbeznou vůní dýší tam košaté salisburie, vysoké kryptometrie, štíhlé jedle, tmavé tisy, křivolaké borovice, javory s kropenatým lupením, fasolovitá vistarie, která jako liana vine se k vrcholkům stověkých stromů a sebe samu oplétá, když nemůže se ucnopiti jiné rostliny a pokrývati ji hrozny violových květů.

Žaponec podporuje touhu popínavého toho keře a staví proň bambusové loubí, aby pnivé jeho snítky měly se oč opírati. Potom vznášejí se modravé hrozny květové jako zvonce a okrašlují všecky stěny besídky.

Když vistarie rozpučí a vyrazí své hrozny modravých květů, potom plní se tokijské parky nadšenými diváky. Všickni přicházejí, aby se potěšili pohledem na květy uctívaného keříku.

Životní ruch a hluk v sadech trochu utuchuje. Zanikly zvuky zvonečků, jimiž upozorňovali běhouni kolemjdoucí, že

mají na prodej nejnovější zprávy novinářské, zmizely s očí davy vozatajů, nosičů a kočujících kramářů, skupiny budek a tlupy zevlounů, a my naslouchali skřekům dravého ptactva, jež si zvolilo košaté stromoví sadu za své hnízdiště.

Ve stínu kafrovníků hopkovala žaponská mládež a honila se za vážkami. Chytala je dlouhým prutem, pomazaným na konci lepem, nebo lovila v trávě koníky a kobylky.

Kvetoucí vistarie.

Několik čajoven v parku postavených poskytuje chodci osvěžení. Na blízku pnou se do výše pagody, jinde vroubeno jest prostranství malebnými řadami kamenných luceren, jež ukazují cestu do chrámu.

V jednom tokijském sadě zbudováno jest museum. Musejní budova neupomíná ani jediným rysem, že v sobě chová památky říše nejzazšího východu asijského. Stavitelé její vzali za vzor obvyklý plán musei západoevropských. Národ

snesl do tokijského musea přírodniny všech tří říší a připojil k nim sbírky národopisné, uměleckoprůmyslové a j. Základ k tomu ústavu dala žaponská průmyslová výstava, jež byla r. 1890 v Tokiu pořádána. Lid navštěvuje museum to velmi horlivě a zvědavě prohlíží jeho památnosti.

Tu poznal jsem poprvé zástupce opičího rodu, jenž jediný ze všech čtyřrukých ssavců uhájil život v Žaponsku až na dnešní časy a vychovává své potomstvo na dále v tamějších lesích. Je to druh magotů s červenými lícemi. Chudák! Mnoho psoty zakouší ve volné přírodě. Krušné jest jeho živobytí, když se zima dostaví, a rtuť až na 12° C pod nulu klesá. Ubohý magot musí se prodírati zasněženými korunami stromů, aby si hledal namrzlé bobule lesních křovin, žaludy, bukvice a pupeny. Lépe se mu daří na podzim, když polní úroda zraje. Tou dobou živí se hlavně rýží a prosem. Dost možná, že za nedovolené té živnosti stihne ho střelná rána. Stažené jeho tělo ocitne se potom na pekáči.

V zoologických zahradách evropských bývá tento druh magotů vzácným zjevem, v Žaponsku však nazváno jest jeho jménem mnoho věcí: ovoce, rostliny, řeky, osady, jako na př. *Saru-baši* (Opičí most), *Saru-hara* (Opičí louka), *Saru-naši* (Opičí hrušky) a j.

Příbuzný druh žaponského magota žije v sousední Číně a snáší rovněž mnohé útrapy v drsné pohodě zimní.

Ve sbírce musejních nerostů překvapují každého přírodozpytce nádherné krystaly proslulých domácích antimonitů. Na sta obrovských hranolů, až půl metru vysokých a třpytivých jako stříbro, skupeno je ve skvělou druzu a obrací k sobě pozornost přede všemi jinými poklady z říše žaponských minerálů. Když se dostaly první kusy skvostných těch leštěnců do Evropy, platily se sty a sty zlatými. Dnes však pozbyly již valně ceny, poněvadž žaponský ten minerál zaplavuje evropský trh víc a více.

Nálezy žaponských starožitností seřaděny jsou v museu dle obvyklých tří kulturních period: kámen, bronz a železo.

Ctitelé starobylých peněz žaponských najdou v tokijském museu bohatou látku ke svým studiím. Mně líbily se nej-

více veliké mince zlaté podoby eliptičné, ražené ze silného plechu a ozdobené čínskými znaky.

* * *

V půvabném zátiší nedaleko musea má své sídlo bohyně krásy, lásky, naděje a štěstí. *Benten* jest její jméno. Sošku milostné té bohyně přechovává v sobě každý oltář žaponské domácnosti. Staví se po boku jiných bůžků, jako jest bůžek bohatství, bůžek výživy, rybářství a j. U všech mocných těch bohů a bůžků, k nimž druží se světec Buddha, zastavuje se žaponský pravověrec každého dne, zapaluje jim na počest vonné svíčičky u domácího oltáře, uklání se před svatyní, přivolává duchy zemřelých tleskáním rukama nebo nárazem na stříbrozvučný gong, odříkává modlitbičku a klade bůžkům k nohám dvě misky rýže. Zavolaní duchové sletují se, usedají na ozdobné papírky a berou na vědomí myšlenky a slova pověrčivého Žaponce.

Ještě zajímavější náboženské obřady uzříme, navštívíme-li chrám posvěcený bohyni *Kvanon*. Nežli stihneme první brány jeho, třeba prodrati se davem lidí, kramářů, budek, čajoven, jídelen, hračkářů, komediantů, kejklířů, vyvolavačů a zevlounů. Jarmareční ruch panuje tam jako o naší fidlovačce po celý rok. Široké schodiště vede do svatyně. Stověké borovice dotýkají se jí svými rameny. V jejich stínu prokmitají dále kapličky. Ve svatyni je hlučno od rána do večera. V ní mají pré i psi, četní holubi a vrabci. Opeřenci mohou zobati rýži na samém oltáři a poletují s trámu na trám, s obrazu na obraz, z parku do svatyně, ze svatyně na ulici. Dělí se o oběť s duchy zemřelých. Klapot dřevěných sandálů uvádí nás v mysli do mlýnice. Chvílemi mísí se v to bušení na dřevěný zvon. Pověrčiví vyznavači oznamují tak duchům svůj příchod do svatyně a rachotem vyprošují si u nich audienci. Nepomůže-li bušení, pomůže zatleskání Několik poklon s příslušnou modlitbičkou předpisuje dobrý mrav. K oslavě duchů zapalují se doutnáky a staví se do bronzové popelnice. Vypadají jako tenké svíčičky. Libovonným svým dýmem naplňují ovzduší chrámové.

V pokladně, postavené na ráně při oltáři, scházejí se peníze. Zbožný lid získá si jimi přízně duchů. Přináší jim i bronzové mince staré, vzaté již z oběhu. Máme alespoň příležitost vyměniti si je u kněží neboli bonzů za mince běžné. Bonzové shrabují penízky koštětem jako smetí a hospodaří jimi na účet přivolávaných duchů.

Kam jen pohlédneš, uvidíš ve svatyni obětní nářadí, nádoby, popelnice, svícny, pozlacené skříně a krabice, květiny, lampiony, lakové malby, vázy s lotosem, vytepaným z bronzu nebo ze zlata, řezby, pokladnice a otřené bůžky. Sluhové jejich prodávají obrazy nebeského panstva, jemuž slouží. I my kupujeme si obrázek modly Buddhovy na památku.

Pravověrci mívají tu onde příležitost koupiti si svěcenou vodu, aby je chránila před ďáblem, neštovicemi, kašlem a jinými chorobami, ba mohou si opatřiti za peníze i poukázku na štěstí.

Takovými poukázkami prosluly v Žaponsku zvláště některé kláštery, které je prodávají v bílých krabičkách. Jsou pověřeny klášterní pečetí. Obsah jejich nápisů bývá asi tento: „Budeš-li se modliti po dvě noci a dny, pokvete ti obchod dlouhou dobu.“ Jiné poukázky vydávají se k zažehnání nemoci, jiné k návratu blaha do rodiny. Bonzové s oholenou hlavou prodávají všecky ty druhy u pokladny podle přání zákazníků.

Nejsvětější modla chrámu, Kvanon, jest ukryta před všedními zraky. Bonzové uzavřeli ji několika zámky do skříně a ohradili ji ještě drátěnou mříží. Obávají se, aby ji nepokáleli holubi, anebo spíše, aby horliví prosebníci nepotřísnili ji žvanci papírových modlitbiček.

Největším ústrkům vysazena jest zázračná modla Binzuru. Socha ta byla prý kdysi skvělým dílem slavného řezbáře, ale zbožní poutníci zohyzdili ji stálým ohmatáváním tak, že se stal z dřevěného doktora, jenž všecky nemoci hojí, hotový netvor bez nosu. bez uší a bez prstů.

Vlažní vyznavači buddhismu, kterým málo času zbývá na modlení a čtení posvátných knih, mají práci v božišti usnadněnou. Mohou postaviti se jen k otáčivému stojanu, v němž uloženo jest na sta posvátných spisů, a vykonali trojím oto-

čením knihovny právě tak zbožný skutek, jakoby přečetli všech 6771 buddhistických děl Užasl by světec Buddha, kdyby popatřil na obřady zvrhlého svého učení.

* * *

Na návštěvu hrobů *sedmačtyřicíti roninů* těšil jsem se velice. Průvodčí můj vyslovil po žaponsku *si-šu šiči ki*, t. j. 47, a vozataj ujížděl do chrámu, kde jsou pochováni světcové národa žaponského. Jako věrní sluhové svého knížete toužili po pomstě svého pána a krev za něho vycedili. Pověst o 47 roninech pojišťuje věrným těm hrdinům nesmrtelnou památku, jež nesnadno vymizí ze srdcí žaponského národa. Krvelační vrazi zaujali po svém činu pojednou místo mezi mučedníky celé země a zařadili se mezi samé polobohy, vzývané od Žaponců ještě po více nežli stosedmdesáti letech. Příběh udál se roku 1727 Obsah jeho jest následující:

Byl jednou jistý kníže. Jmenoval se Takumi-no-kami. Mladého toho daimia poslal mikado do Jeda s poselstvím

Nezkušený Takumi přibyl do Jeda bez darů a proto získal si málo přízně u dvora šogunova.

Jeden z dvořenínů, jménem Kocuke, počínal si naproti mladému knížeti dokonce i hrubě a těžce ho urazil slovy, když mu Takumi upevňoval sandály: »Nevíte ani, jak se sandály obouvají Tak špatně znáte dvorní mravy, sprosťáku!«

Nebylo poprvé, co daimio byl od toho hodnostáře pohaněn, ale mladý kníže snášel všecka příkoří trpělivě. Po těchto slovech nemohl se však uražený Takumi již opanovati, tasil meč a těžce poranil dvořenína na hlavě.

Za hrozné to provinění těžce měl daimio pykati, neboť po starém zvyku nesměl nikdo v paláci šogunově tasiti meč pod ztrátou svého života a všech statků.

Takumi brzy byl po svém činu odzbrojen a k smrti odsouzen. Jmění jeho bylo zabaveno a rodina zapuzena. Ubohý Takumi mohl jakožto kníže voliti smrt čestnou, *harakiri*.

Věrný jeho lid přišel smrtí svého pána o chléb a rozptýlil se po kraji. Jedni přijali služby u knížat sousedních, druzí zaměnili dřívější stav samurajů za kupectví.

Ale někteří těžce nesli osud svého pána a přísahali, že ho pomstí. V čele stál Oiši Kuranosuke. Šestačtyřicet rytířů jiných jednalo s ním svorně a spolehlivě.

Kocuke mohl se domnívati, že smrt daimiova neostane nepomstěna, a proto bedlivě dal střežiti každý krok samurajů, oddaných Takumovi.

Aby věrní tito sluhové pozornost od sebe odvrátili, přijali jako jiní jejich soudruzi služby u řemeslníků a obchodníků.

Přešly měsíce a o pomstě nebylo ani slechu, ale záměry spiklenců připravovaly se bezpečně.

Vida se Kocuke v bezpečnosti, propustil většinu své tělesné stráže O tom dověděl se hned Kuranosuke a pospíšil si, aby se dostal nepozorovaně z Kiota do Jeda, kde ho ostatní spiklenci již očekávali.

Byla zima. Měsíc zašel, a tmavá noc rozprostřela se nad celým krajem. Sněhu přibývalo, a chumelenice zaháněla každého z ulice do příbytku. V celém městě bylo jako po vymření. Tu noc vyvolili si spiklenci k provedení svého záměru a plížili se postranními uličkami ke knížecímu paláci.

Liduprázdnými ulicemi prošli všickni beze všeho odporu. Potom jali se přelézati zeď. Bylo umluveno, že vrazí do paláce, aby se zmocnili Kocuke. To se jim také podařilo.

Osud knížete byl rozhodnut. Vůdce spiklenců přistoupil ke knížete, padl před ním na kolena a projeviv tak náležitou úctu k vysokému hodnostáři, pravil: „Pane, jsme sluhové Takumovi. Nešťastný Takumi musil zemříti. Rodina jeho ocitla se pojednou v bídě a nouzi. Jakožto věrní jeho poddaní přišli jsme této noci do Vašeho paláce, abychom pomstili smrt dobrého pána. Uznáte zajisté, že pohnutky naše jsou spravedlivy. Zapřísaháme Vás proto, abyste ihned vykonal na sobě harakiri. Ujišťuji Vás, že prokáži Vám poslední čest a budu Vám nápomocen při Vaší smrti. Potom odnesu Vaši hlavu ve vší úctě a položím ji na hrob našeho pána.“

Zaražený Kocuke nemohl se po těch slovech ani vzpamatovati a třásl se jako osyka. Bylť příliš málo statečný a nemohl se odhodlati k čestné smrti, nabízené jemu od nepřátel. Vida Kuranosuke zbabělost knížete k smrti odsouzeného, vytáhl dýku a uřízl mu hlavu.

Pomsta byla vykonána. Spiklenci vložili uťatou hlavu do koše a odcházeli.

Zatím vstával již nový den. Ještě za šera ranného jitra roznesla se již zpráva o noční události po celém Jedě. Lid hrnul se ke knížecímu paláci a pozdravoval nadšeně sedmačtyřicet spiklenců, kteří táhli do chrámu. Průvod jejich podobal se vítězoslávě.

Kuranosuke bral se se všemi věrnými soudruhy ke chrámu, v němž uloženo bylo tělo jeho pána. V chrámě přistoupil ke knězi a oznámil, co se stalo. Mezi tím umyli jeho přátelé krvavou hlavu knížete Kocuke v nádvorním vodojemu a položili ji na hrob Takumův. Kuranosuke odevzdal pak knězi všecky své peníze a vyjevil mu, že on a všickni jeho soudruzi zamýšlejí vykonati na sobě harakiri, jakmile by nejvyšší soud vyslovil nad nimi ortel smrti. S pláčem slíbil kněz Kuranosukovi, že vyhoví jeho přání a pochová všecky po smrti na blízku jejich dobrého pána.

Rozhodnutí soudu bylo takové, jak se obecně očekávalo Ortel zněl, že roninové Takumovi porušili úctu k vládě, a že jest jim zemříti smrtí šlechticů, to jest, že vykonají na sobě harakiri. Dobrovolná tato smrt záležela v tom, že si odsouzenec rozpáral sám břicho dýkou.

Všickni roninové skončili život statečně. Mrtvoly jejich byly dopraveny do chrámu a pohřbeny vedle hrobu Takumova. Tak stal se chrám poutnickým místem, jež lid rád navštěvuje, rovy věrných „sedmačtyřicíti“ čerstvými ratolestmi vyzdobuje a k uctění těch mučedníků kadidlo obětuje.

Jako trest jest harakiri ze soudního řízení již vypuštěno, ale ob čas prý se v Žaponsku ještě vyskytuje.

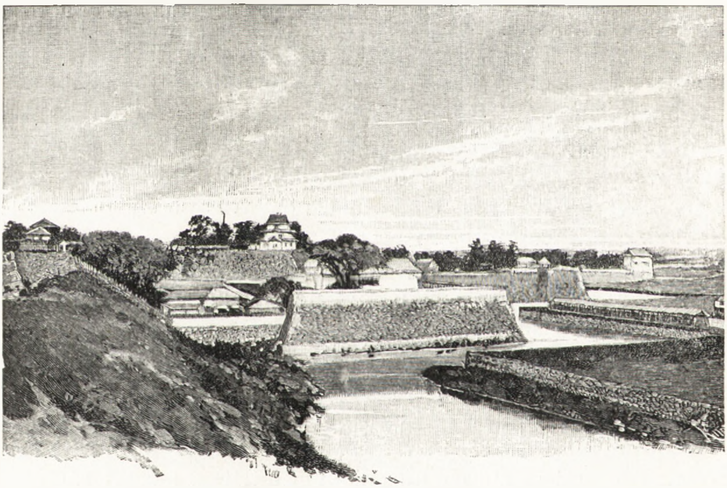
Patrno že i ve starém Žaponsku měli šlechtické stavy ve výběru nucené smrti zvláštní výsady, jako bývalo kdysi u nás. Šlechtice stínali, občana věšeli.

* * *

Tam, kde bylo sídlo někdejších šogunů, rozložena jest nyní residence císařská. Zdivo velikolepých hradeb, které objímaly tehdy zámek neobmezených vojevůdců, ostalo tam ve

své neporušenosti a hlásá po dnes bývalou nedobytnost vnitřní městské tvrze. Obrovské balvany z tvrdé žuly nakupeny jsou tam v mohutné šikmé zdi beze vší malty a vypínají se do výše až třicíti metrů.

V širokých valech tokijských hradeb leskne se hladina vodní a hostí mnohé divoké opeřence, jako kachny, husy, kor-

Císařský hrad v Tokiu.

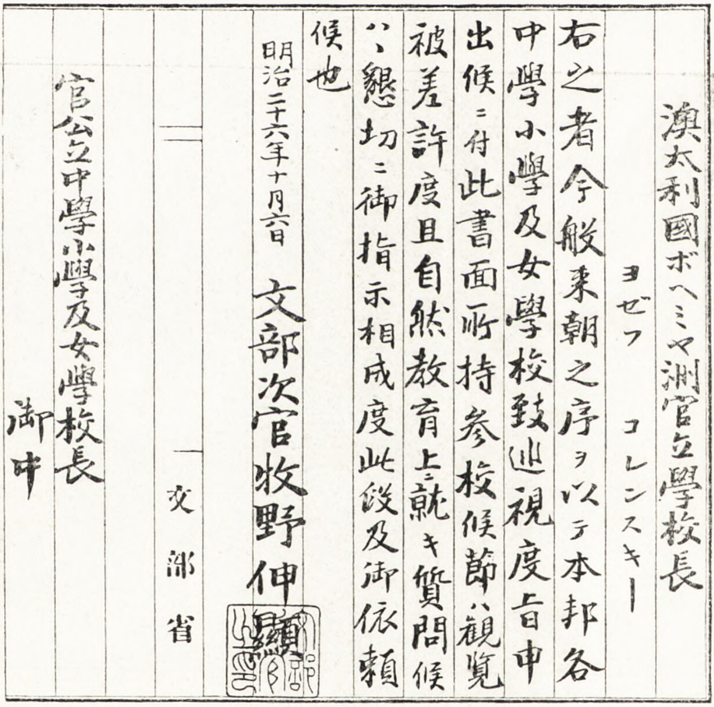
morány a četné pluky ptáků brodivých, ze kterých zvláště stříbřité volavky s peřím jako padlý sníh obracejí k sobě zraky diváků.

Mohutné koruny starých borovic sklánějí se svými větvemi ke hlubokým valům a prohýbají se pod tíží havranů, kteří houfně na ně usedají a neveselou píseň krákorají.

K opevnění zámků někdejších šogunů byla sama příroda nápomocna. Zvlněné území s povýšenými pahrbky bylo lze snadno proměniti v nedobytnou pevnost a vyhloubené příkopy vodou naplniti.

Rozsáhlé parky a sady, které skrývají se uprostřed hradeb, projevují ještě nyní tehdejší vkus zahradnického umění, překypujícího rozmarnou úpravou a něžností.

* * *

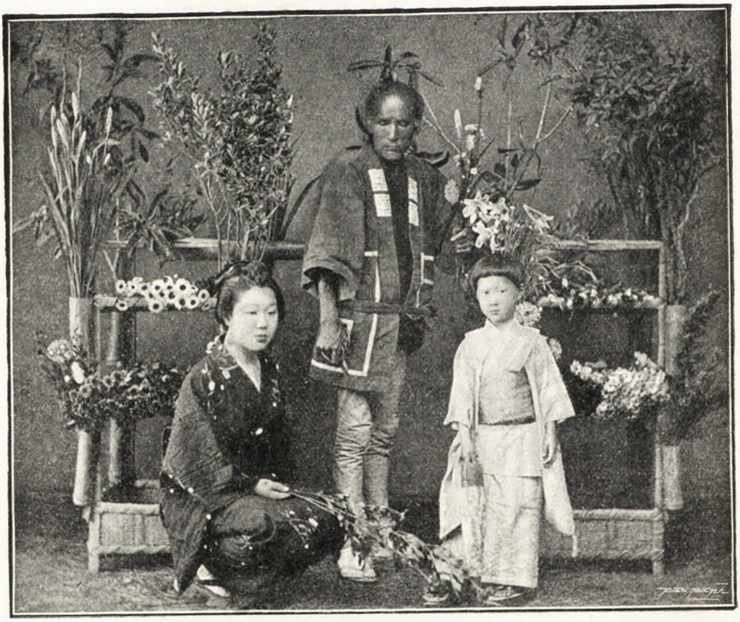

澳太利國ボヘミヤ洲官立學校長
ヨゼフ　コレンスキー
右之者今般来朝之序ヲ以テ本邦各
中學小學及女學校致巡視度旨申
出候ニ付此書面所持参校候節ハ観覧
被差許度且自然教育上ニ就キ質問候
ハヽ懇切ニ御指示相成度此段及御依頼
候也
明治二十六年十月六日　文部次官牧野伸顯
文部省
官公立中學小學及女學校長
御中

Průvodní list od žaponského ministeria vyučování.

V nedalekém sousedství císařského paláce vévodí vkusný Imperial hotel. V něm jest ubytováno vyslanectví říše Rakousko uherské. K mé žádosti vymohl mi vyslanec průvodní list u žaponského ministeria vyučování, na jehož základě mohl jsem navštěvovati školy v Žaponsku. Obsah listu, jehož snímek předkládám tu zmenšený, zní takto: „Všem správám obecných i středních škol. Pan Josef Kořenský, ředitel škol

z Čech v Rakousku, přeje si poznati žaponské školy. I vydává se mu tento veřejný list, aby mu byly k jeho žádosti potřebné zprávy náležitě podány.“ Podepsán Nobuaki Makino, náměstek ministra vyučování.

Za jedné noci mého pobytu v Tokiu bylo celé město vzhůru. Nevím, jaká lidová slavnost na ten den připadala.

U prodavače květin.

Ulice plnily se zástupy diváků tak, že bylo nesnadno rikšou dále se prodrati a mysl do všech podrobností noční té slavnosti zasvěcovati. Kejklíři, vyvolavači, loutková a opičí divadla, komedianti, zpěvačky, cirkus, obnažení zápasníci, tanečnice, kukátka, musea s vybájenými netvory, obludami a draky, prodavači různých pochoutek a j. jsou tím vabidlem, k němuž pozornost tisícerých zvědavců se poutá. Jiné davy kupily se kolem prodavačů čerstvých rostlin, ze kterých šly zvláště

na odbyt stromečky zakrsalých borovic. S blahým pocitem pohlíželi diváci k těm dítkám přírody, ozářeným bengálským světlem pestrobarevných lampionů, a odnášeli si z tržiště svěží ozdobu pro svou domácnost.

* * *

Škoda, že nezdrželi jsme se v Tokiu do 3. listopadu. Mohli jsme býti účastni slavného plesu v císařském hradě. Jmenovaný den jest dnem mikadových narozenin, které okázale se oslavují. Ministr zahraničních věcí rozesílá již dávno před tím pozvání k císařskému plesu, jenž pořádá se v mikadově residenci každý rok.

Na ples ten dostavují se všickni zástupcové cizích mocností a mohou vyžádati si pozvání i pro své hosty. Ještě jednou škoda! Vyslanec byl by nám pozvánku jistě opatřil. Mezinárodního toho plesu účastni jsou hosté všech zemí. Babylon jazyků zaznívá tam pojednou z různých úst. Dámy vyslaneckých úředníků a konsulů mluví k žaponským hodnostářům anglicky, francouzsky a německy.

Hosté ze západu mají příležitost poznati v císařském tom plesu malebné kroje zástupců zemí asijských, prince siamské, diplomaty z Číny, z Koreje, vznešené panstvo nejpřednějších rodů domácích i cizích, hodnostáře vojenské v nejpestřejších krojích, dámy v úborech orientálských i evropských. Frak vytlačuje již i nádherné brokáty krojů žaponských. Dvorní dámy nemohly ovšem ostati pozadu, zaměnily sandály za těsné střevíčky s vysokými podpatky, oblékají na se evropské šaty z těžkého hedvábí a s dlouhou vlečkou, a stahují nemilosrdně hrudník tak, jako jejich družky ze západu.

* * *

Pravil jsem, že ani nevím, jaká noční slavnost dne 7. října v Tokiu se konala. Řeklo se mi, že oslavuje se Buddha, k jehož okázalejšímu uctění vyhrazeno jest v žaponském kalendáři několik dní. Ozdobné keříčky a zakrsalé stromky, vystavované pro potěšení i na prodej ve všech ulicích, potvrzovaly ta slova.

Když kvetou chrysanthema.

S náboženstvím buddhistickým přišla zajisté do Žaponska též úcta ku květinám a stromoví, a láska k bylinstvu zjemněla tam ve všech srdcích národa. Hrady, zámky a božiště upravovaly se v kouzelné sady a vyzdobovaly se vzácnými zjevy z říše rostlinné. Z nadšeného toho pěstění vypučely mnohé slavnosti národní.

Měsíc říjen jest v Žaponsku dobou slavnosti chrysanthemové. Té doby rozvíjí se květ opěvované kopretiny ve vší nádheře. Výstavy chrysanthem, pořádané tam při samých chrámích, chovají v sobě slavnostní tou dobou úžasné množství odrůd.

Libůstkou žaponských květinářů bývá vystavovati také chrysanthema, jejichž lodyhy a větvičky připevňují se ku kostře z prohýbaného proutí, aby vytvořila se tak podoba páva s rozčepejřeným chvostem, nebo obraz jeřába, volavky, motýle, vážky, vybájeného draka, bůžka, lodice, pagody, vějíře. Na tržišti tokijských květinářů spatřují se tou dobou jenom chrysanthema. Jimi vykrašluje se každá čajovna a každá skrovná domácnost. Kdo nemůže uchystati pro ně drahé vásy bronzové nebo květníky porculánové, ten vkládá jejich květ alespoň do vásy bambusové nebo hliněné.

Stačí jenom tři snítky, aby květinový stojan byl naplněn. Dávati do vásy celé kytice po způsobu našem nedovolují předpisy žaponského vkusu a obyčeje. Oddělování květu od listu a lodyhy jest proti mysli Žaponcově, jenž rád vidí všecky ty částky pohromadě.

V měsíci březnu potěšuje se žaponský národ zardělým květem broskví, v dubnu růžovým květem žaponské třešně. Ale ovoce její není jedlé, a strom pěstuje se jenom pro nádherný květ. Pravé třešně jakož i švestky Žaponsku chybějí.

V měsíci máji potěšuje se Žaponec květem pivoňkovým a napájí hruď vonným dechem azalek, rostoucích tam jako houští na úbočích hor a stráních a pečlivě chovaných i v sadě domácím.

V červnu vychází lid do přírody, aby pokochal se v kráse kvetoucích kosatců.

Po kosatcích rozvíjejí se v červenci květy lotosové, v srpnu a září rozkvétají pak byliny podzimní. Potom násle-

duje slavnost chrysanthemová, v říjnu a listopadu oslavují se javory, čajovník a kamelie. Každý měsíc přináší žaponskému lidu nové zjevy a nová potěšení pro citlivou mysl jeho.

* * *

Zřízením zvěřince přibylo Tokiu nového místa zábavního. O zoologickou tu zahradu postarala se sama vláda. Lid ji rád navštěvuje. Platí všeho všudy jenom tři seny vstupného, to jest asi pět krejcarů dle našich peněz. Dětem snižuje se poplatek dokonce až na polovičku. Nikde jinde na světě nedopřává se lidu poučení a zábavy za takovou grešli jako ve zvěřinci tokijském.

Jako v jiných zvěřincích, tak i v Tokiu mají opice nejvíce ctitelů mezi diváky. Přírodozpytce z ciziny zajímá tam ovšem nejvíce žaponský magot. Ne tak brzy naskytne se mu příležitost pozorovati jeho život ve zvěřincích na půdě evropské.

Domácí druhy šelem kočkovitých marně jsem tam hledal. Těchto zástupců žaponská příroda vůbec nemá, a třeba je opatřovati do zvěřince z ciziny. Chybí docela i kočka divoká.

Kočka domácí, kterou chová si každá žaponská domácnost, má tedy původ svůj v rodu, přivezeném tam z ciziny. Ale podiví se každý, spatří-li v Žaponsku kočky vesměs bezocasé. Pahýl, jenž zdobí kočičí zadek, nestojí ani za to, aby se nazýval ocasem. Z počátku soudil jsem, že zjev ten jest nahodilý. Ale když pozoroval jsem nápadný ten úkaz po druhé, po třetí, nabyl jsem přesvědčení, že bezocasé kočky jsou v Žaponsku zjevem pravidelným. Utvrzovaly mě v tom i umělecké výtvory žaponských malířů, kteří zobrazují na nich jenom kočky bezocasé.

Žaponci dávají kočkám tak znetvořeným přednost před ocasatými. Tvrdí o nich, že mají zbystřené smysly, pronásledujíce mnohem lépe myši nežli jejich družky s ocasem. Pečlivým chovem bezocasých koček ustálilo se to plemeno v Žaponsku tak, že kočka ocasatá vídá se v ostrovní té říši řídčeji a řídčeji.

Z šelem medvědovitých, v Žaponsku domácích, byli ve zvěřinci zastoupeni oba druhové pozemní.

Liška obecná pořizuje se do tamějšího zajetí tak lehce jako u nás. Lišácké kousky té šelmy vešly i u Žaponců v přísloví. Její chytrost a opatrnost byla příčinou, že žaponské chrámy vzaly si lišky, vyřezané dovědně v kameni nebo ve dřevě, za strážce bran a vchodů, vedoucích do svatyně. Ba pověrčivý rolník uctívá v jejich podobě samého bůžka, ochránce

Bezocasá kočka.

rýžových polí. Jim na počest staví mnohdy i kapličky při polních pěšinách.

Z domácího ptactva neposkytovala zoologická zahrada tokijská žádných jiných zvláštností, kromě některých druhů bažantů. Jeť Žaponsko, Čína a Korea bohatou říší bažantího rodu.

* * *

Za mnohá poučení přírodovědecká povděčen jsem profes sorům university tokijské.

Mnozí z professorů působících na vysoké té škole vzdělávali se pro svůj úřad na universitách evropských a ve Spojených státech severoamerických. Cizinci, kteří povolávali se dříve za učitele příštích učenců domácích, připravili již dávno místa pro rodilé Žaponce. Na prstech by spočítal ty Evropany, kteří se udrželi na tokijské universitě. Žaponští učenci horlivě ujali se vědeckých prací a šíří vzdělanost mezi národem mluvou mateřskou.

Studenti tokijské university bydlí ve zvláštní budově, nebo v rodinách, kterým bylo dáno dovolení přijímati je do bytu. Dozor ke studenstvu jest velmi přísný. Nedovoluje se jim ve světnici ani kouřiti, neřku-li píti lihovinu z rýže (saki). V osm hodin večer musí býti chovanci doma. Spat chodí záhy, avšak tím časněji vstávají

Některé budovy vysoké školy tokijské jsou kamenné, jiné dřevěné

Přírodní nauky, šířené nyní v říši žaponské víc a více, jistě zapudí mnohé pověry zakořeněné mezi lidem.

Projevuje li žaponská mládež tolik horlivosti ve studiích jako v návštěvě divadel a čajoven a v radovánkách vůbec, potom nemusil by se žaponský národ lekati soutěže plemene jiného.

Zkušenější znalci žaponského života velebí u Žaponců něžnost a zdvořilost, nezměrnou lásku k dětem a ku krásám přírodním, nadšenou mysl pro umění, veselou náladu pro každou dětskou hru a k veřejným zábavám, zanícení pro hudbu, zpěv a pro vše, co srdce lidské šlechtí a povznáší. Ale vytrvalost při práci pokládá se za slabou stránku žaponského lidu. Žaponec žene prý se do ní ohnivě, avšak dobrá vůle jeho brzy utuchuje.

Nejsem povolán oceňovati ctnosti a slabosti žaponského lidu a býti jeho mravokárcem. Že však láska žaponského lidu k divadlu přechází až v samou náruživost, o tom poučí nás divadelní představení. Zábavám takovým slouží v Tokiu tři větší divadla.

Do divadla přivstane si žaponská rodina již časně z rána a vydává se na ten výlet se vším příslušenstvím. Neostane doma ani kojenec, neřku-li starší ratolesti otcovského domu.

Dámy připravují věci potřebné do divadla již večer pro příští den. Z rána nedostávalo by se k tomu dosti času.

Jak vypadají divadelní cedule žaponské.

Ranní chvíle vykázána jest k líčení obličeje, šíje a poprsí, k holení obočí, k barvení rtů a koutků slzních červenou barvou a k napouštění zoubků barvou černavou.

Takovému líčení neujdou ani tváře dětí. Cirkus nemohl by si přáti šašků směšněji líčených.

Obvyklé příbory k čaji a něžné krabice lakové, jakož i tabatěrky, dýmky, uhelník a bambusový popelník náležejí

k pořádné výpravě divadelní. Rýže, koláčky cukrovinky a ovoce jsou obyčejnými zákusky, jimiž se krabičky vyplňují Vždyť pobude rodina v divadle po celý den, od rána až do večera, ne-li do noci. Sice má každé tokijské divadlo také příslušnou čajovnu, v níž prodávají se čaj, saki, rýže, ryby, řetkvička, oranže a jiné pochoutky, ale spořivý otec četné rodiny pochodí lépe, pamatuje-li již doma na větší zásoby potravin.

Nám cizincům vykázáno bylo skutečné sedadlo vedle loží. Od vzoru našich stolic se nelišilo. Vstupenky u pokladny vydávané nejsou papírové nebo lepenkové, nýbrž dřevěné. Číslo, na malém tom prkénku napsané, označuje příslušné sedadlo.

Hosté vstupujíce do divadla odkládají sandály a staví je do řad. Mnozí z navštěvovatelů odnášeli si svou obuv do divadla v ruce a vstupovali do hlediště jenom v bílých nebo modrých punčochách.

Něžné pohlaví ušlechtilejšího rodu přijíždělo do divadla v lehkých botkách, zhotovených z kožovitého papíru. Lehká ta obuv leskla se černým lakem jako naše lakýrky.

Noha Žaponek roste přirozeně. Mýlí se, kdo domnívá se, že znetvoření noh zavádělo se též v Žaponsku.

Hostů přicházelo do divadla jenom po skrovnu. Byloť odpoledne Všickni ostatní pospíšili si k představení již ráno a zaujali všecka sedadla v přízemí, proměněném spíše v tábor lidu nežli v divadelní hlediště. Mohli jsme je přehlédnouti z postranní řady loží, zbudovaných po způsobu u nás obvyklém.

Avšak jinak vypadá přízemek žaponského divadla. Stolic tam neuvidíš.

Hlediště přízemní skládá se z prohloubených polí. Každé pole podobá se truhlíku. Místa je v něm asi pro šest osob. Čísla sedadel napsána jsou na podlaze truhlíku. Na takové číslo uloží divadelní host své hýždě, a sedadlo je osazeno.

Každá rodina kupuje si obyčejně celou prohlubeň, ohraničenou do čtverce dřevěnou příčkou. Po té lze se dostati do jednotlivých truhlíků.

Žaponský herec ve starodávném kroji dvořenínském.

Kromě příček, kolmo se protínajících, vedou směrem k jevišti dvě jiné široké stezky. Po těch neubírají se ke svým záhonkům jenom rodiny, ale také herci a procházejí na jeviště středem samých diváků jako po mostě. Na divadlech žaponských hrají jenom mužští a přestrojují se dle potřeby za ženské. Jen občas vystupují na jeviště umělkyně ženského rodu. Bývají to tanečnice.

Aby mohli hosté pohodlněji seděti, propůjčuje se jim v přízemí měkká podložka. Řekli byste, že je to polštářík naditý vatou, či vlastně rozčechranou bavlnou, které říkají Žaponci také jako my *vata*.

Za našeho příchodu do divadla nebylo v hledišti ani hnutí. V kotcích nesedělo jenom po šesti osobách, ale i po desíti. Divadelní služebnictvo roznáší mezi obecenstvo nápoje, zákusky a kuřácké potřeby. Od žhavého uhle zapaluje si kuřák tabák v dýmce nebo cigaretku. Sirek se tam k zapalování neužívá.

Mezi hrou panuje úplný klid. Ozývá se ještě nejspíše slabý zvuk vyklepávaných dýmek a šustění vějířů, míhajících se před diváky jako roje motýlů.

Při divadelním představení, jemuž jsme byli přítomni, byl jakýsi dobrý daimio zrádnými nevěrníky přepaden a odsouzen k smrti. Ve hradě bylo brzy všecko vzhůru a pospíchalo hodnému pánu na pomoc. Námezdníci jeho vpadli do síně svého daimia, v tuhé seči pobili všecky jeho nepřátele a zachovali tak dobrému pánu život. Do nepřátel sekali tak statečně a přirozeně, že snad mnohý ze samurajů odnesl si několik modřin. Při tom zápase dělali všickni kotrmelce a přeskakovali se navzájem. Když pak krutý boj komicky byl dobojován a život dobrému knížeti zachován, byli diváci nad nezdarem jeho zrádců co nejblaženěji dojati a dávali na jevo svou spokojenost radostnými vzdechy.

Vraždy, krvavá pomsta, křižování, mučení, harakiri a příšerná trápení jsou v divadlech žaponských na denním pořádku a vděčnou látkou

Cizinec nevydrží dlouho sledovati průběh divadelního kusu žaponského. Nejsa zasvěcen v jazyk a ve všecky děje

žaponských kronik a zvláštností domácího života nynějšího a dřívějšího, opouští představení po jednom aktě.

Ani hudba divadelní není s to, aby nás k delšímu pobytu připoutala. Žaponská hudba sluchu našemu nelahodí.

Dějiny žaponského divadla nespadají do dávné minulosti. Udává se, že divadla nynějšího rázu ujala se v říši mikadově teprve v 17. století.

Žaponské čajovny.

Umění divadelní dostalo se tam z Číny. V Číně pokládá se po dnes stav herecký za stav ponižující, ač si v zábavách těch každý libuje. I na čínském jevišti svěřují se všecky divadelní úlohy výhradně hercům. Tak bývalo ostatně i u starých Řeků, ba i v Anglii.

Divadelní programy žaponské bývají illustrovány. Prodávají se ve formě knížek. Obsah kusů provází se tam slovem i obrazem.

Jinou upomínkou na tokijské divadlo bude nám sbírka fotografií nejpřednějších herců.

* * *

Pro cizince jsou v Žaponsku velmi zajímavy čajovny. Mají do sebe tolik půvabů, že těžko lze jim odolati. Kouzlům jejich podává se host domácí i cizí. Tam z mysli vymizejí všecky starosti, jež tíží Žaponcovu hlavu, a trampoty krušného povolání ustupují radovánkám, zpěvu, tanci a hovoru při skrovných hodech, které záležejí z několika číšek čaje nebo saki, koláčků, ovoce a cukrovinek. Číšnice, oděné v ladné roucho hedvábné, vítají hosta s dvorností pážecí, ukláněji se k samé zemi, snášejí pokrmy a lahůdky na úhledných talířcích lakových, usazují se co nejpokorněji u samých nohou přibylého panstva, promlouvají k němu s usměvavou tváří, pohlížejí k hosti vzhůru a s dětinnou oddaností činí mu všecko pomyšlení.

Čajovny jsou Žaponcům náhradou za naše kavárny, pivnice a jídelny. V některých lze také nocovati.

Někteří držitelé hostinců přizpůsobili své zařízení poněkud požadavkům evropským, opatřili si trochu evropského nábytku, jako postel, stůl a stolice, a jsou s to připraviti i pokrm podle kuchyně západní.

Již zevnějšek čajovny lahodí oku. Stavení takové bývá obyčejně větších rozměrů nežli dům soukromý, jenž zřizuje se toliko asi pro pětičlennou rodinu.

Ochozy a pavlače prvého a druhého poschodí rozlišují čajovny od stavení soukromých.

Pořádek a čistota vyhlíží tam z každého koutku. Očekává se i od cizince, že neodchýlí se od hostinských pravidel a odloží obuv hned u vchodu.

Se všech stran nabízí se nám pomoc při vyzouvání. Malé dívky mají tam na starosti všecku obsluhu. Očekávají hosta již před prahem a pomáhají mu odnášeti nadbytečný oděv z dvoukolového vozíku.

Po nábytku marně se cizinec v čajovně ohlíží. Rohože budou naším sedadlem i stolem, po případě i ložnicí.

Nežli se v čajovně poohlédnete, již přináší se kuřácký příbor a klade se před hosta. Že by některý host nekouřil, Žaponci nejde na mysl.

Přes všecky zákazy razil si tabák cestu do všech koutů mikadovy říše. Na počátku kouřilo se tam z dýmek dlouhých. Strkaly se za pás jako meč. Za bohatými nosili dýmky slu-

Žaponské tanečnice.

hové. Kouření šlo tam brzy každému k duhu. Ve spisech vychvalovaly se přednosti takové pochoutky.

S příborem kuřáckým předkládá se nezbytný čaj, jemuž říká se po žaponsku *ča*. Čišky jsou malé, asi na jeden nebo dva doušky. Vlažný odvar třeba však srkati do sebe pomalu a v nejmenších dávkách. Tak to káže žaponský mrav. Trpkosti čaje cizinec brzy zvykne, nebo si poroučí k němu trošku cukru. Na zatleskání rukama přibatolí se číšnice a přináší za chvilku na lakové mísce trochu pískového cukru, vyrobeného z tamější třtiny, která i ve chladnějším podnebí prospívá. V čajovně okoušíme poprvé také domácí pálenky, připravo-

vané z rýže. *Saki* jest její jméno. Předkládá se v porculánové láhvi. Vedle ní má své místo malá číška.

Pochybuji, že byste dali této lihovině přednost před vínem nebo pivem. K tomu všemu pije se rýžová pálenka obyčejně horká. Žaponec nemohl by se bez saki ani rozveseliti. O radost takovou dělí se i se svými bůžky a duchy, a předkládá jim saki po dávném zvyku o národních svátcích i v samém chrámu.

Účelem naší návštěvy v čajovně byla hudební a taneční produkce. Umělkyně byly již předem na určitou hodinu do čajovny objednány a za několik jenů k představení získány. I zde platí slova: Za málo peněz málo muziky, či lépe, za málo peněz málo umělkyň.

Uměnám takovým oddávají se dívky již za útlého věku. Matinky posílaly je k tanečnímu mistru ještě za školní povinnosti, aby je cvičil v tanci, zpěvu a hře na hudební nástroje. Not se při tom cvičení neužívá. Vše jest věcí paměti. Rodiče nastávajících umělkyň těší se, že budou míti v nich záhy podporovatelky u výživě. Těší se z nich i taneční mistr, jenž dopomáhá si pomocí svých chovanek ke slušnému výdělku.

Na konec představení padnou tanečnice náhle k zemi, dotýkají se půdy samým čelem a prokázavše tak hostům nejpokornější poklonu podle žaponského obyčeje, odstupují s jeviště. Zajisté ubírají se jinam k novému představení.

Umění tanečnímu neoddávají se žaponské dívky jenom za účelem výdělkářským, ale i pro potěšení rodiny. Zámožnější rodičové pokládají si za čest, mohou-li se za domácích slavností pochlubiti tanečním uměním svých dcerušek, pořádajíce pro své hosty zvláštní představení.

V žaponské domácnosti.

Více než na cokoli jiného těšil jsem se v Tokiu na návštěvu žaponské domácnosti. Pozvání do žaponské rodiny přijal jsem co nejvděčněji již cestou, když unášel nás vlak pacifické dráhy americké do zlaté Kalifornie. Šťastná náhoda tomu chtěla, že setkali jsme se ve vlaku se Žaponkou, jež se vracela ze světové výstavy chicagské do své vlasti.

Na palubě mohutné „Číny", po níž plavili jsme se ku čárným břehům žaponského Východu, pozdravili jsme paní Krizukovou jako dobrou známou a na krátko rozloučili jsme se s ní jako s upřímnou přítelkyní, když parní člun vyloďoval nás v přístavě jokohamském.

Do domu paní Krizukové byl notný kus cesty. Dvoje spřežení tahounů ujalo se našich vozíků. Vyjeli jsme brzy z rána.

Ranná návštěva nepřekvapí žaponskou domácnost. Je dávným zvykem, že tam rodiny léhají a vstávají se slepicemi. Přijdeš-li na návštěvu snad o sedmé neb o osmé z rána, přijdeš také vhod.

Za jízdy máme chvílemi do vršku. Vystupujeme proto raději z vozíku a jdeme pěšky. Pouličního šukání víc a více ubývalo. Stavení, jež pojila se před tím těsně k sobě, mizela s očí. Objevovaly se již jen domy osaměle stojící. Zahrádky a sady je obklopovaly. Zámožnější obyvatelé žijí v nich jako v letohrádcích, hodně vzdáleni velkoměstského šumu.

U vrat vozkové stanuli. Překročíme můstek příkopu, otíráme obuv o kamennou plotnu, zasazenou u prostřed oblázkového dláždění, a otvíráme malá dvířka velikých vrat. Mají podobu brány.

Plot, přiléhající ke vratům, udělán je z bambusu.

Procházím s přítelem pokorně nádvoří. Z jeho středu vypíná se roztomilý domek o jednom poschodí. Cestička, jež

Vítání hosta.

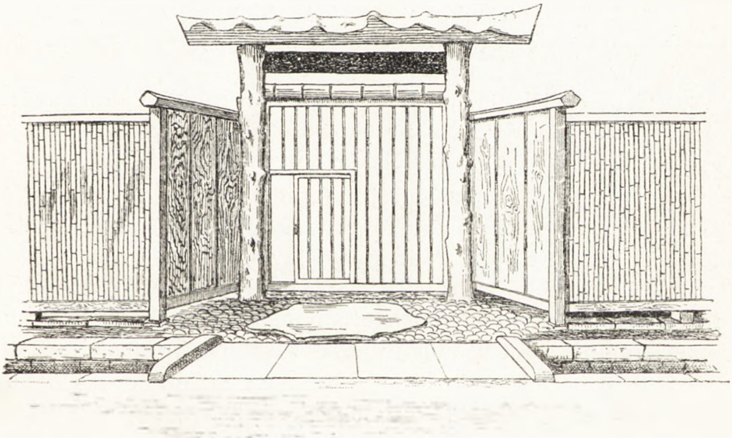
k němu vede, představuje vkusnou mosaiku. Malé kaménky jsou uprostřed. Větší oblázky obrubují pěšinu.

Příchodem dvou cizinců byla všecka čeleď na nohou. Vzácná návštěva vylákala ji z domu na ochoz, jímž jest celé stavení obehnáno.

Domácí čeleď uvítala nás na verandě hlubokými poklonami. Úsměvy služebnictva prozrazovaly veliké potěšení. Samou úctou padali někteří na kolena, natahovali celý trup do předu, podpírali se rukama o podlahu a dotýkali se čelem

půdy, čisté jako sklo. Co ústa jejich šeptala, nerozuměl jsem. Po chvíli se pozvedli a vážně povstávali.

U ochozu dlužno vyzouti se z obuvi. Nechceme zanechati po sobě pověst, že jsme nezpůsobní. Kdož by si troufal vzornou čistotu žaponské domácnosti poskvrniti zamazanou obuví? A utěradel před prahem žaponského domu není.

Vrata v ohradě žaponského domu.

Vyzouvání z evropské obuvi spojeno jest za takové návštěvy s malou obtíží. Domácí služebnictvo jest si toho vědomo a nabízí nám proto svou pomoc.

Tím snadněji zouvá své sandály Žaponec. Po vyzutí zbývají mu na noze bavlněné punčochy bílé nebo modré.

Služka, jejíž jméno bylo *Hacu*, vystupovala zatím po malých schůdkách do prvého patra. Odnášela naše navštívenky a oznamovala v domácnosti náš příchod. Stále hluboce se uklánějíc a usmívajíc, uvedla nás do malého salonu. Usmívali jsme se také. Plnili jsme slova čínského mudrce Konfuce: „Šlechetný člověk jest spokojeně vesel, nešlechetný jest stále mrzutý.“ Dle toho řídí se zajisté všecky dívky v Žaponsku a usmívají prý se od Nového roku až do Sylvestra.

Jsme sami. Očekáváme příchod domácí paní. Zvědavě rozhlížíme se kolem. Nábytek francouzský. Ve skříních řady francouzských slovníků. Vzpomínáme si, že domácí pán prodléval mnohá léta na studiích v Paříži.

Paní Krizuková přivítala své známé podáním ruky proti všem zvykům domácím. Nepodává si tam ruku ani muž s mužem, neřku-li pán s dámou.

Příchodem domácí paní obraceli jsme pozornost do všech koutků stavení, nejméně však k salonu, zařízenému po evropsku.

V zámožnějších domech bývá zvykem opatřiti jednu světnici žaponského domu též pohovkou a sedadly evropskými a zpříjemniti pobyt hosti přišlému ze západu.

V mikadové říši toužili jsme po všem, co je žaponské. Každá drobnůstka evropského původu urážela nás v žaponské domácnosti. Petrolejová lampa, postavená na zemi, byla nám jako sůl v očích. Pohrdali jsme západem a jeho výrobky, a oddávali jsme se jen kouzlům žaponského východu. Pohrdli jsme i pohovkou a usadili jsme se v saloně žaponském.

Přijímací síň vypadala jako světnice po vystěhování nájemníkově. Díváte se na levo, na pravo, vpřed, vzad. Zrakem slídíte po stole, stolicích, pohovkách. Ohlížíte se, kde jsou kamna a skříně. Nic takového. Po nábytku ani památky.

Paní Krizuková kyne, abychom přijali místo. Tvrdá podlaha bude naším sedadlem. Vkusné rohože jsou jedinou podložkou.

Zasedáme na rohože tak, jak káže domácí mrav. Poklekneme, a držíce trup zpříma, opřeme se celou vahou jeho o paty.

Hned za prvé té polohy pociťujete bolesti a posíláte žaponské sedění ke všem všudy. Vždyť nejsou vaše nohy jako zavírací nůž, vaše lýtko žádné želízko, stehno žádná střenka.

Zapomínate na hovor a vyhledáváte sedění méně bolestné. Brzy vám zajde chuť po něčem podobném, a vyprošťujete se po několika vteřinách ze svého postavení.

Nohy před chvílí složené hned tedy zase rozkládáte a pomýšlíte na sedění výhodnější. Zkusíte obvyklou polohu druhou, dáváte nohy křížem a kladete je pod sebe. V tom stavu přejde zase několik okamžiků.

Ale i takové sedění nebude vám po chuti. Sotva si všímáte, že přináší se k vašemu pohostění čaj a kuřácký příbor. Máte jen na mysli, jak usaditi se pohodlněji. Což abychom položili nohy, v koleně trochu skrčené, před sebe? Zkoušíte i tuto polohu a podpíráte se o podlahu brzy rukou levou, brzy rukou pravou.

Laskavá hostitelka opět kyne, a ve chvíli přibatolí se druhá služka *Ominc*. Přináší vám k obložení pohmožděných svalů polštářík nacpaný bavlnou, a klekajíc před vámi, odevzdává jej tak slavně, jako by na něm přinášela řád.

Než i takové sedění brzy vás omrzí, a povstavše narovnáváte své údy a obdivujete se vkusu žaponské domácnosti. Co tu otázek, jež přejete si míti zodpověděny od své hostitelky, ač jest málo věcí, jimiž salon žaponský jest vykrášlen. Salon náš jest proti němu tržnicí a skladištěm všeho druhu zboží.

Přijímací síň vyzdobuje si Žaponcova ruka každou dobu něčím jiným. Salon takový nemá býti krámem a snůškou podivnůstek sebraných ze všech koutů světa. Umělecký vkus nedovoluje, aby divák rozptyloval zrak po četných výtvorech, ale předpisuje klidný soulad několika málo předmětů, jež by mysli neunavovaly a pozornost diváka na delší dobu k sobě připoutaly. Dnes vystaví se v žaponském saloně obraz s malbou mistra staršího, zítra vybere se ze zásob obrázek novější. Jednou vyzdobí se stojan starobylou vásou, jindy talířem bronzovým, řezbami ze slonoviny nebo krabicí, provedenou v proslulém emajlu. Očekává-li domácí paní hosty po druhé, vybere ze svých zásob uměleckých výtvorů předměty jiné a vystaví je pro potěšení svých známých. Výtvory mají příliš velikou cenu, než aby se mohly všecky v saloně vyložiti a dáti v šanc častým požárům.

Za skladiště takových pokladů slouží žaponské domácnosti ohnivzdorné místo

Ve váse neskvějí se steré květy, uvité v mohutnou kytici po způsobu u nás obvyklém, ale z nitra jejího vyčnívají toliko větévky s listy, poupaty a květy. V jiné době postačí toliko pestrá ratolest javorová. Směsicí různých květů a snítek rušila by se v mysli Žaponcově harmonie citů.

I všeliké umělé navazování kvítků nitkami a dráty bylo by proti krasochuti.

Dle ročního času a ratolestí vybírá Žaponec pro výzdobu své domácnosti případné nádoby, buď vásy bambusové nebo porculánové, bronzové, lakové, dnes štíhlé, zítra nízké a široké. Volí tedy jednou dřevo, po druhé kov nebo kámen.

Nezapomíná se, aby zvláště dospívající dívky byly s požadavky uměleckého vkusu květinářského seznámeny a v umění tom vycvičeny.

Zajímavými ozdobami žaponské světnice jest *kakemono*. Jest namalováno na jemném a řídkém hedvábí. Někdy představuje posvátnou horu Fuži v oblacích ponořenou, jindy jeřáby a bambusový háj, jeřába a borovici za východu slunce, jelena s javorem, rákosí s volavkou, slavika na větvici a j. Hedvábný ten obraz jest nalepen na papíře. Strana dolejší zatížena jestválečkem, aby obraz visel napjatě.

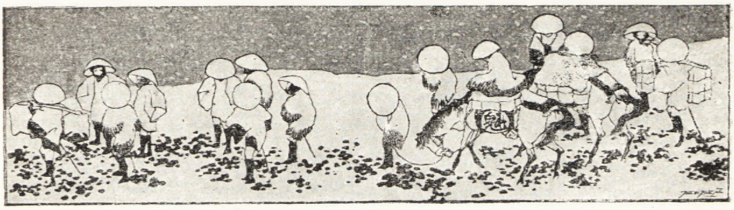
K výzdobě salonu postačí kakemono jediné. Jindy vyvěsí se kakemono malované a částečně vyšívané s obrazem havrana, luňákovitého dravce, bažanta, kormorána nebo jiných oblíbených opeřenců. Vděčným obrazem bývá želva s jeřábem.

Kakemona přechovávají se ve skříních stočená do válečků. V ohnivzdorné schránce jsou chráněna před požárem jako jiné výzdoby žaponské domácnosti.

* * *

Malbou prosluli v Žaponsku mnozí malíři. Jeden z nich slove *Hokusai*, jiný *Hirošige*.

Odlehlý koutek nynějšího Tokia, v němž duchem prodléváme, jest rodištěm přeslavného Hokusaie. Roku 1760 uzřel tam světlo světa, ale teprve r. 1810 získal si dobré pověsti Slávy jeho přibývalo, a věhlasný mistr byl obléhán se všech stran. Stěhoval se každý měsíc, aby uchránil se před četnými

Na pochodu. Od Hokusaie.

hosty. Zatajoval i své jméno, až mu zbylo to, jež si dával nejčastěji. Dožil se šťastného stáří, tak že ještě v pozdním věku mohl o sobě sám napsati v předmluvě své knihy: „Od šestého roku kreslil jsem náruživě vše, co se mi namanulo. Když mi bylo padesát let, vydal jsem již mnoho kreseb, ale vším, co jsem nakreslil před svým sedmdesátým rokem, jsem nespokojen. Maje věku sedmdesát tří let pochopoval jsem již trochu pravou přírodu a věrnou podobu ptáků, ryb a rostlin. Do svého roku osmdesátého udělám snad ještě nějaký pokrok, tak že v letech osmdesátých přijdu věci na kloub. Ve stém roce vzepnu se ještě výše, a až mi bude sto deset let, bude každý rys, každá tečka a vše, co z mé ruky vyjde, živo.“

Toho věku Hokusai se nedočkal. Umřel roku 1849 maje let 89. Vydal 80 velikých děl, čítajících dohromady 500 svazků. Byl mistrem ve všem. Zvláště proslulým se stalo jeho sto pohledů na horu Fuži.

Ale nechť má žaponská domácnost originál kteréhokoli slavného mistra, nevyzdobuje jím výklenek jinak, nežli v podobě kakemona. Těžké zlacené rámy, jež pořizuje si Evropan pro své olejomalby neb akvarely, nehodily by se k lehké architektuře síně žaponské.

Po nábytku nebylo v saloně naší hostitelky skoro ani památky. Několik truhlic na oděv, posouvací stěny, stojan na meče a podnos na pokrmy jest skoro vše, co žaponský truhlář dělá pro žaponskou domácnost.

Zvědavost svádí nás nahlédnouti do truhlice s potřebami spacími. Předně je to podložka naditá bavlnou. Slouží na

místě našeho slamníku, matrace nebo spodní peřiny. Za druhé župan se širokými rukávy. V něm Žaponec spává. Za zimy obléká župan teplý, vatou naditý.

Při spaní klade Žaponec neb Žaponka týl hlavy na podložku, zvanou *makura*.

V salonu zbožné rodiny žaponské vzdáme náležitou čest bůžkům domácího oltáře. Choditi často do kostela nemívá každý Žaponec ve zvyku. K vykonání pobožnosti postačuje mu oltář rodinný. U něho kořívá se před oblíbenými bůžky a vzpomíná v modlitbách na své předky.

Ze salonu naší hostitelky jest vyhlídka do rozkošné zahrádky.

Soulad její vábí nás již z domu ven, ale máme ještě strpení, až naše hostitelka pochlubí se nejmilejšími skvosty.

Myslíte, že předloží nám šperky zlaté a stříbrné, posázené diamanty, rubiny a safíry?

Nikoli. Ani Žaponec ani Žaponka nelibují si v takových šperCích.

Chloubou Žaponců jest tabatěrka, k níž zavěšují rádi buď kuličku křišťálovou, koralovou nebo achatovou.

Křišťálové koule bývaly Žaponcům ode dávna zvláště mily. Vyzdobovali jimi i oltáře. Jich mysl spatřovala v nich obraz čisté duše a čistého svědomí.

Křemen a jeho odrůda amethyst jsou jedinými kameny v žaponském klenotnictví. Drahé kameny nabyly u Žaponců vážnosti teprve příchodem Evropanů.

Náušnicím a náramkům Žaponky posud neuvykly. Ale prstýnek stříbrný působil něžnému pohlaví vždycky radost, tak jako jehlice ve vlasech.

Tím není řečeno, že něžné pohlaví v Žaponsku neumí býti ješitným. Co uspořilo na šperCích, vynaloží na rozmnožení svého oděvu, zvláště pak na koupení několika skvostných pasů, protkaných stříbrem a zlatem a vyšitých vkusnými vzory na těžké půdě atlasové.

K drahocennému opasku žaponské dívky náleží však také skvostné *kimono*, zhotovené rovněž z těžké látky hedvábné. Kimono letní bývá lehoučké, ale i to září leskem vyšitých květů a kvítků, vějířů, jeřábů, motýlů a želv. Pro dívky vy-

Žaponské lůžko.

bírají se kimona pestrých barev. Rozhoduje tu i velikost květů. Dívkám mladším sluší květy veliké, starším kvítka drobná. Na kimoně matron mizejí květy a všeliké okrasy docela. Místo nich objevuje se na šatě jenom několik barevných proužků. S květem mladosti musí býti v souladu i kimono, a s vráskami stáří přibývá pak pruhů na šatě jako let na kmeni věkovitého stromu.

V truhlicích naší hostitelky byla uložena kimona všeho druhu, těžká i lehká, hedvábná pro vycházky a slavnosti i bavlněná pro domácnost a všední dny. Slavnostní kimona prodloužena jsou ve vlečku. Ostatní dosahují ku kotníkům. Všecky opatřují se podnes širokými, ale krátkými rukávy, jež jsou s to pojmouti do sebe různé věci, sloužíce témuž účelu, jako kapsy našich kabátů.

V kapsách kimona najdeme jistě několik tuctů papírových šátečků. Papír ten jest při vší hebkosti velmi pevný, že ho lze užiti beze strachu jako kapesníku plátěného. Do prádla se ovšem nedává.

Oděv mužů shoduje se v celku s oděvem žen, ale není tak okázalý.

Vydání na drahé klobouky nebo čepečky jsou žaponské dámy ušetřeny. Ještě nejspíše pokrývají si hlavu lehkým širákem proti palčivému slunci.

Dělnice na rýžovišti, jsouce vysazeny lijavcům, brávají si na hlavu vypouklé klobouky ze skřípiny, rotanu, bambusu nebo z proutí vrbového, povlečené modravou látkou konopěnou. Takové nosívají i dělníci a vozíčkáři.

Muži v městech chodí obyčejně beze vší pokryvky nebo zvykají si kloboukům evropským. Proti slunci nebo dešti chrání je laciný a vkusný deštník. Hůl jeho jest bambusová. Také všecky ostatní části jsou ze dřeva bambusového. Přemnohé tyčinky spojeny jsou pevným nepromokavým papírem žluté nebo černavé barvy.

Za mrazu zahaluje si Žaponka hlavu do plachetky, upravené na způsob kápě. Ke snazšímu pochopení postupu při oblékání povolala domácí paní do svého salonu živý model a názorně zasvěcovala nás do tajností dámského obleku.

* * *

Žapončin oděv zimní.

Chvíle prožité v domácnosti paní Krizukové plynuly jako voda. Srkání čaje přerušovalo hovor. Naše veliké ruce zdály se býti naší hostitelce směšny. Proti něžné ruce Žapončině byly to v pravdě ruce obrovské. Ale právě tento útlý ráz dlouhých prstů a celé žaponské ruky byl příčinou, že se Žaponci stali prováděním věcí maličkých a něžných proslulými.

Jako v čajovnách tak i v každé domácnosti předkládá se vlažný odvar čaje beze všech jiných přísad. Přiměřenou teplotu čajníku udržuje popelník žhavými oharky. Za mrazu slézá se k tomu místu celá rodina, aby se při žhavém uhlí trochu zahřála. Při uhelnících přespává také zimní noci. Uhelníky jsou jim náhradou za veškerá kamna.

Toužíte-li po žaponské hostině, připravte se na směšné zacházení s jídelním příborem. Bez nože, vidličky a lžíce není vám možno jísti pokrmy, jako je na př. rýže a kaše z jahel, pohanky, ječmene nebo pšenice.

Bez rýže neobejde se žádná hostina. Rýže požívá se v Žaponsku ráno, v poledne a večer. Chleba našeho v Žaponsku neznají.

Drůbež a masitá jídla jsou při obyčejné tabuli vzácnější. Ryby, kachny a bažanti přicházejí na stůl již tak připraveny, že netřeba zbavovati je kostí teprve u tabule. Hostům předkládá se maso rozkrájené na malé kousky. Veškeré pokrmy jídají se toliko dvěma dřevěnými tyčinkami. Ale nezkušený Evropan sotva takovým příborem něco pořídí. Marně chápe se ho třemi prsty své ruky pravé. Může býti jist, že mu sousto rýže nebo masa tyčinkami zachycené vypadne již na poloviční cestě. Žaponci dovedou ovšem vládnouti jídelními tyčinkami velmi obratně.

Z ovoce bývají při hostině oblíbeny hrubozrnné hrušky, žaponské mišpule, oranže, rajským jablíčkům podobné *kaki* a j. Ovoce této poslední rostliny vídává se občas i v obchodech Pražských. Má velikost jablka a chutná sladce. Také žaponská mišpule vyskytuje se častěji v Praze na trhu, neboť se jí dobře daří i v jižní Evropě.

Co hosti při hostině zbude, uloží hostitelka do dřevěné krabičky a odevzdává výslužku do jeho vozíku.

* * *

Zadíváte-li se ze salonu naší hostitelky do zahrádky, spatříte před sebou luznou krajinku v maličkém. Uvidíte skály, návrší, hory, údolí, jezírka, rybníky, tůně, zátoky, říčky, pobřeží, mosty, háje, starobylé stromky, houštiny, pagody, kamenné lucerny, ve vodách zlaté rybičky, řasami porostlé želvy a hbité čolky. Nad tím v ovzduší přelétne občas havran, vrabec nebo káně.

Čekáte, až budete moci procházeti se po klikatých cestičkách a přivíněti ku kvítí.

Leč marně. K tomu účelu zahrádka žaponská se nezakládá. Žaponec má dosti na tom, může-li jen na zahrádku se dívati. Vždyť bývá zahrádka mnohdy jen tak veliká, že bys její délku obsáhl třemi kroky. Její skály jsou vlastně jenom malé balvany a valouny, její pahrbky toliko nízké hromádky zkypřené půdy, její jezírka pouhé prohlubně, její říčky pouhé stružky, hladina jezerní toliko vodní zrcadlo, jež bys mohl zakrýti svým tělem. Nikoli k procházkám, pro zisk, užitek a výnos, ale pro potěšení a radost zakládá Žaponec zahrádku. V ní není ani ovocných stromů, ani kvítí, křovisek a zelin.

Květena žaponských krajů je tak bohata, že poskytuje svým pěstitelům mnoho skvělých okras do sadů. Nad rostlinami žaponské květeny žasli přírodozpytci západu a přenášeli je do ciziny. Mnohý keř dostal se ze žaponské vlasti do Evropy, a okázalé květiny původu žaponského zaujaly u nás čestné místo.

Obyvatel větších měst žaponských nemívá vždycky příležitost býti majitelem vlastní zahrádky, a spokojuje se třebas koutkem svého nádvoří, jež si podle chuti upravuje. V nepatrném koutku najde si místečko pro nevelikou tůň a chová v ní čolky.

Pro výzdobu domácí zahrádky vybírá žaponský hospodář zakrsalé borovice, palmy žumary, cykasy, azalky, lomikameny, brsleny a j.

Ale ze všech těch druhů jsou zákrsky starobylých stromků jehličnatých pro cizince nejzajímavější. Žaponský pěstitel vychoval zákrsek plazící se při samé zemi a násilně přiměl jehličí, aby se shlukovalo na větévkách v podobě vějířů, slunečníků a deštníků.

Číňan potěší se z malé nožky dívčí, Žaponec ze zmrzačelého stromečku, na němž provedl všecky operace titěrného rozmaru.

K dosažení toho účelu vybral zahradník pro příští zákrsek nejmenší seménka zákrsků nejdrobnějších, ochlazoval půdu, vyhlédl pro mladou rostlinku nádobku nejmenší, často

Žaponský kokeš.

ji přesazoval, zhusta ji přiřezával, dával jí k výživě co nejméně a řídil její pníček a větévky, kam se mu zlíbilo.

* * *

Vychovávati trpaslíky zkouší Žaponec také na domácím kuru. Pěstuje-li jej pro užitek, vybírá odrůdy veliké, aby dočekal se velikých a vydatnějších vajec. Pěstuje-li kur ve své domácnosti pouze pro potěšení, osadí svůj dvorek slepičkami nejdrobnějšího rázu, nad nimiž vládne snad dokonce kohoutek pídimužík s chvostem nade vše pomyšlení dlouhým. Takového nemůže si ovšem opatřiti každá domácnost. Drahocennému

tomu opeřenci dopřává se jen někdy té radosti, že se může snésti s bidélka a obveseliti se mezi ostatní havětí. Jeho nádherný chvost jest příliš hebký a něžný, než aby jej měl vzácný kokeš po zemi courati a třpytné peří potřísniti. Hospodář zachází s okrasou milovaného kohoutka jako s drahou mastí a zaobaluje lesklý jeho chvost co nejpečlivěji, má-li kokše dopraviti jinam.

Slepice a kachny bývají ještě nejobyčejnější havětí, kterou žaponský hospodář oživuje nádvoří svého domku. Husy a krůty jsou tam posud vzácným zjevem.

Mezi liliputánské zjevy domácích zvířat žaponských náleží též drobná odrůda psíků se splývavou srstí, z níž vyčnívají dvě ohnivá očka a tupý nos. Podobají se velikostí mopslíkům.

Domácí dobytek nenadělá žaponskému hospodáři mnoho starosti. Skotu nepřísluší v Žaponsku posud význam takový, jako zajímá v jiných zemích hospodářských. Skot zastává v Žaponsku hlavně službu soumarů a zvířat tažných. Vždyť sám mikado míval do nedávna ve svém parádním voze zapřaženy pouze voly.

O zvířecí mléko žádný Žaponec nestojí a ošklivi si je. Rovněž tvaroh, sýr a máslo chybí v seznamu domácích výrobků žaponských.

Brav a kozy se v Žaponsku nechovají. Tráva bambusová nešla by ovcím k duhu.

Vepřový dobytek nezískal si náklonnosti žaponského hospodáře.

Větší obliby došel místy mongolský koník s krátkým krkem, dlouhou hřivou a silnou srstí. Obrněn jest proti vší nepohodě. Suché lupení lesních stromů bývá často hlavní jeho výživou. Hospodáři slouží z pravidla jako soumar. Na svých bedrách odnášívá polní úrodu. Do těžkých povozů nezapřahuje se nikdy.

Jízdeckému koni dopřává Žaponec horké lázně jako sobě. Oř uvyká vysoké té teplotě 40° dle Celsia, jako jí uvykl celý žaponský národ, a chutě staví se do vysoké své vany nejprve předníma nohama a potom zadníma. Řičením dává na jevo svou spokojenost.

Chuďas chová si pro potěšení ve své domácnosti koníky plemene nejmenšího. Myslím koníky a kobylky polní. Chová je se zpěvnými cykadami, kudlankami a světluškami v úhledných klíckách.

Ve zvířeně žaponské domácnosti přísluší však vážné postavení bourci hedvábníku, jenž svým užitkem překonává ovšem radosti, jaké projevuje Žaponec nad ochočenou rodinou bílých myšek. Ty chová ve svém příbytku raději nežli opeřené pěvce.

* * *

Praví se, že prý není druhého národa na světě, jenž by tolik času věnoval lázním jako Žaponci. Bez zahrádky žaponská domácnost ještě se obejde, ale bez lázně nemohl by Žaponec ani den skončiti. Kdo jen může, pořídí si ve svém dřevěném a papírovém domku zvláštní koupelnu. Světnička k tomu určená položena jest obyčejně do dvora nebo do zahrádky.

Zvláštní koupelny nemůže si ovšem každý ve své domácnosti dopřáti, ale obrovská vana ze dřeva náleží ku každému pořádnému domu jako podlaha nebo střecha. Jenom ten, kdo spořiti chce na palivu, potřebném k oteplení vody až na 45^0 dle Celsia, zajde si po denní lopotě do lázní veřejných.

Nepochybuji, že se vysoké té teplotě žaponské lázně podivujete. Ale Žaponec snáší ji s chutí. Voda o teplotě 38 až 45^0 jest mu nejmilejší, byť i z takové lázně vylézal červený jako rak.

Do koupele chodí napřed domácí pán nebo paní, potom syn starší, mladší, dcery, nemluvňata, sluhové, služky a kde jaká čeleď. Přicházejí na řadu dle hodnosti a postavení. Hosti dává se přednost.

V domácnosti vlézá do téže vany a do téže vody jeden za druhým, ale každý bere ohled na účastníka potomního. Slušnost a čistota káže, aby ten, jenž chce užiti lázně, nejprve si umyl hlavu a ruce v umyvadle.

K čištění těla mýdla Žaponci dříve neužívali. Za našich časů v městech již mu zvykli. Užívati mýdla v samé vaně ne-

sluší se v Žaponsku ani dnes. Očistu takovou vykonává lázeňský host vedle vany.

* * *

Po všelikých dotazech byl čas poroučeti se milé paní hostitelce. Jedna návštěva byla příliš málo pro vyzvídání věcí tolikerých. Pochopíte, že s radostí přijali jsme pozvání také na druhý den, kdy sám domácí pán, maje v týdnu jeden den prázdný, mohl nás ve svém domě přivítati.

Pan rada Krizuka prožil několik let v Paříži, užil vědomostí západních ke zvelebení soudnictví svého národa, ale ostal Žaponcem od kosti. Svého druhého salonu, opatřeného nábytkem francouzským, užívá jen za návštěvy cizinců. Rozprostřená rohož v jeho žaponské studovně jest mu přece jenom sedadlem nejmilejším. Tam chápe se občas svých houslí, na něž naučil se v Evropě trochu hráti, a pohřižuje se v doby, kdy žil ve světovém městě nad Sekvanou. Uslyšev, že jsem také muzikant, přiměl mě, abych zasáhl prsty ve struny zvučného nástroje z Paříže přineseného. Zahrál jsem preludium tříhlasné. Pochybuji, že rada Krizuka viděl někdy smyčec k tomu účelu tak rozevřený. V tváři jeho bylo znáti radostné rozechvění. Divil se tak jako jeho choť.

Za drobty svého muzikantského umění byl jsem při rozchodu hojně obdarován. Co kde se najíti dalo, bylo z domácnosti sneseno a dáno mi na památku. V prvé řadě byly to hudební nástroje žaponské, nádobky porculánové, misky lakové, hedvábné šátečky s vyšíváním a j. Bylo těžko odnésti vše najednou do vozíku. Služky Hacu i Omine pomáhaly dárky urovnávati

Celý dům vyprovázel nás na dvůr. Hostitelé přáli nám šťastnou cestu. Služebnictvo dotýkalo se ještě kolenoma podlahy, když vozatajové vyrazili ze vrat a upalovali s námi k našemu příbytku.

Dárky, jimiž spláceli jsme laskavost tokijských hostitelů, mohly býti poslány teprve po našem návratu do Evropy. Několik jehlic ze želvoviny a perleti, vykládaných ohnivými českými granáty, mělo oživiti vzpomínky na ty, kteří podnes zalétají duchem v luzné kraje žaponského východu, v jeho

bambusové háje, v kameliová houští, v malebné hory s pučícími azalkami, s červenými javory, s dýmajícími sopkami, v aleje dávnověkých stromů jehličnatých, ve vodojemy s nachovými květy lotosu, v širé lány polní s četnými pluky jeřábů a volavek, v dědiny a města s přívětivými lidmi . . .

Zářivý český granát způsobil tokijské hostitelce radost. V jednom ze svých dopisů píše mi: „Všickni obdivujeme se něžnému vkusu, v jakém dovedou Vaši mistři spojiti český granát se želvovinou a hmotou perleťovou. Ani nevíte, jak veliké potěšení jste mi způsobili českými skvosty, u nás nevídanými . .“

Cestou do posvátného Nikka.

Na sever od Tokia ukrývá se v horách Nikko. Železnice, jež tam nyní vede malou oklikou, má v déli asi 145 *km*. Vyjedeme-li z Tokia o 9. hodině ranní, můžeme býti v Nikku již o 2. hodině odpolední.

Nikko, proslulé horské zátiší chrámové, vyslovuje každý Žaponec s největší úctou, říkaje o něm dokonce: Neviděl-li jsi Nikko, nemluv o nádheře.

Kdo z cizinců netoužil by spatřiti skvělé to božiště žaponského národa a zaradovati se s ním v nádherné přírodě, v niž jest Nikko jako začarováno?

Ještě před několika málo lety byl to výlet dosti obtížný. Dnes navracuje se poutník z Nikka do Tokia ve třech dnech, nepodniká-li výletů také do hor.

Starost o železniční lístky přenecháme průvodčímu a pečujeme raději o průvodní listy, jimiž třeba se prokázati, nežli zasedneme do vozu. Přísný policista s okuláry na nose nepropustí nás bez pasu. Ale svou postavou strachu nenažene. Vypadal proti nám jako chlapeček.

Na lístku čteme vedle nápisu žaponského také nápis anglický.

Nahlížím zvědavě do čekárny. Několikero domácích časopisů rozloženo jest po stole. Jiné jsou v rukou pasažerů. Čte se horlivě, v čekárně i ve vozích.

Do vozu vstupuje s námi hodnostář duchovní. Jest oděn v bohaté roucho ze zeleného atlasu. Hlavu má oholenou, obnaženou. V rukou drží růženec a odříkává polohlasitě modlitby. K posluze má učedníka, oděného rovněž v roucho kostelní. Věkem liší se sice valně od sebe, ale v podobě obličeje a celé hlavy je nápadná shoda. Oba mají oholená obočí a přimhouřená očka. Výraz obou obličejů připomínal mi klidnou a spokojenou tvář bronzového Buddhy.

Vlak vymanil se brzy z moře tokijských domů a chýší a projížděl jen rýžovými poli. Chvílemi viděl jsem drobná stavení kamenná, sloužící k přechovávání obilí jako naše špýchary. Rýže, pšenice, ječmen, proso, škrobovitá povijnice, lotos, lilek jedlý, čajovník, konopí, bavlník, kukuřice a j. jsou tam hlavními plodinami polního hospodářství.

Polovice všeho obyvatelstva říše žaponské zaměstnána jest polním hospodářstvím.

Jako dříve, tak až po dnešní doby žaponský sedlák lne ke své hroudě tělem a duší a zdělává pole stále tím způsobem, jak to činívali jeho předkové. Novoty v polním hospodářství žaponském, jako jsou americké stroje, ještě si tam cesty neproklestily.

Rýžoviště pokládala se v Žaponsku vždycky za půdu nejdůležitější.

Žaponský zdělavatel rýžoviště není vlastně rolníkem, ale zahradníkem. Nelze tu v krátkosti ani vypověděti, jak přičinlivě hledí si žaponský rolník svého pole. Měli byste viděti, jak časně z rána všecken rolnický lid z dědin pospíchá, aby odnášel na bambusové tyči kbelíky se všemi výmětky a dodal poli výživnosti. Cizinec se obdivuje, vida při silnicích a cestách na venkově záchodky bambusem ohrazené a poutníka k sobě zvoucí.

Z větších měst vyvážejí se výkaly na lodích. Četné průplavy pobočné zprostředkují snadnou dopravu.

Komposty, rybí guano ze sleďů a sardynek, odpadky z pěstování bourců morušových, pokrutiny, mořské chaluhy, bahno z průplavů a říček, pálené vápno, sopečný popel a jiné mrvivo osvojil si žaponský hospodář mnohem dříve nežli hospodáři evropští.

Zorávání pole a sušení rýže na stromích.

Rýži přísluší v žaponském hospodářství první místo. Pořádek prací na rýžovišti jest asi tento:

Koncem dubna vyhlédl si hospodář neveliký kus svého pole, aby je motykou zkopal a připravil pro rýžovou setbu. Když je políčko vyvýšenou vrstvou ornice na všech stranách ovroubeno, zavodní se. Voda stojí na poli asi 6 *cm* vysoko. Teď ujímá se zasevač své práce a rozsévá nejlepší símě do bažiny. Rýžová zrnka, která se máčela před zaséváním několik dní ve vodě, rychle padají na bahnité dno a ve 4—5 dnech klíčí.

Voda, jež chrání osení před ptactvem, brzy se vypaří nebo se vtáhne do půdy, a třeba ji novým přítokem nahrazovati. To děje se obyčejně na noc, aby se osení chránilo před chladem.

Za 30—45 dní vyroste rýže tak hustě a vysoko, že se může již přesazovati. Pole byla již pro sazeničky dávno připravována, zavodněna a ornice jejich jako hustá kaše nohama hnětena. Do té práce dává se celá rodina hospodářova, a do bažiny vcházejí muži, ženy i děti, brouzdajíce se v bahně na boso skoro až po kolena. Nemluvně připevňuje si laskavá máť buď na záda, neb ukládá je na chvíli do koše jako do hnízda. Šlapáním, rozrýváním neb i ploužením bažiny snaží se všichni připraviti pro mladé rostlinky půdu, vyhnětenou jako těsto. Jen tu onde lze spatřiti, že žaponský zdělavatel rýžoviště zapřahuje si do primitivního pluhu vola, aby si práci usnadnil. Jiní zatím snášejí na pole mrvu, aby mohla býti zároveň s bahnem ve stejnou smíšeninu rozdělána.

Voda, k zavodňování rýžoviště potřebná, rozvádí se po polích buď z potoků, řek a průplavů čerpacími koly, nebo pouští se na pole z mohutných vodojemů. Přebytečná voda stéká průlomem hrází jednoho rýžoviště do druhého, z toho pak do ostatních níže položených.

Asi za měsíc bývá osení tak vyrostlé, že se mladé rostlinky mohou z bahna vytrhávati a na novo vysazovati.

Po vytrhání z podajného bahniska svazují se rostlinky do malých otýpek. S několika takovými otýpkami pod pažemi vchází hospodář na pole a vysazuje sazeničky v trsech. Každý trs čítá 4—6 sazenic.

Hejna bělostných volavek a jeřábů, v nichž spatřují Žaponci své štěstí, jsou zdělavatelům rýžoviště milými druhy, jako našim oráčům špačkové, vrány a třasořitky.

Tím ovšem není všecka práce na rýžovišti ukončena. Plení a zavodňování nebere konce.

Rýže bují od svého zasetí již asi pět měsíců. V měsíci září spatříme pak ji teprve v květu a o měsíc později, tak asi koncem října nebo listopadu, můžeme viděti rýžové žně.

Krátký srp, jímž Žaponec rýži požne, zakončí namáhavou práci polní, plnou odměny a radování. Snopečky vysušují se buď na tyčích bambusových, nebo vyvěšují se na blízké stromoví.

Polní práce žaponského hospodáře vyžaduje mnoho tělesného namáhání a provádí se jako za dávných časů. Že by úroda mohla se svážeti s polí na voze, žaponskému rolníku ani nenapadne. Žaponec chápe se raději bambusové tyče, klade ji přes ramena a odnáší na obou její koncích všecka břemena. Na ně zavěšuje i kbelíky s výkaly a rychle spěje ke svému políčku již časně z rána, nežli vzneslo se slunce nad krajem. V nádvoří svého domu nemá místa pro hnojiště. Vzešlé rostliny mrví Žaponec tím způsobem, že rozlévá rozředěné výkaly kolem samé byliny a zaopatřuje ji přímo vydatnou výživou.

Pečlivý hospodář žaponský staví veřejné záchodky při silnici, aby pocestní mohli se při nich zastavovati a dle potřeby jich užívali. Hospodář často nahlíží do toho místa a vynáší z něho kbelíky naplněné cenným obsahem na své pole.

Leč ne každý kraj v Žaponsku honosí se bohatou úrodou rýžovou. V horách pěstuje se ječmen a proso.

Pěstění pšenice hledí si žaponský rolník velmi málo. Mezi luštěninami zajímá v Žaponsku přední místo soja, fazol, bob a hrách.

Na stanici zvané Ucunomija bylo třeba opustiti vlak, jenž spěl dále až k nejseverovýchodnějším břehům ostrova.

Z Ucunomije vede odbočka již horským krajem. Pocestní, uživše několikaminutové zastávky, naplňovali na stanici své čajníky horkou vodou, kupovali si za několik senů rýži

Zdělávání zavodněného rýžoviště pro setbu.

s rybou a zeleninou, a měli tak v železničním voze chutný oběd.

* * *

Na stráních, při nichž vinul se vlak k výšinám hornatého Nikka, zelenaly se sady čajovníkové. Bělostné koruny nízkých těch keříčků byly v plném květu. Sadař rozsadil je ve svém sadě v řádkách a nedal jim povznésti se vysoko nad zemi. Ani nejstarší keříky nedosahují mu po jeho ramena. Čajovník košatí se péčí svého pěstitele víc a více a podobá se svými obrysy polokoulím. Zdaleka vypadají čajovníkové keříky jako malé kupy sena. Kdyby jim byl hospodář ponechal na vůli růsti přirozeně, byly by vyrostly snad ve stromky několik metrů vysoké.

Zdá se, že pravlastí čajovníku jsou pohraniční kraje čínskoasamské, ač i v Žaponsku pěstuje se od časů nepamětných. Kultura čajovníku proklestila si poslední dobou cesty do dálných krajů javanských, cejlonských a indických, ba až k Himálajům.

Žaponský sadař věnuje svému čajovníkovému sadu velikou péči. Mrví jej ročně čtyrykráte, zvláště pak z jara, a snáší malým keříčkům nejlepší potravu. Tou osvědčují se býti nad jiné mrvivo rybí guano a pokrutiny. Starším keřům postačují výkaly člověčí a dřevěný popel.

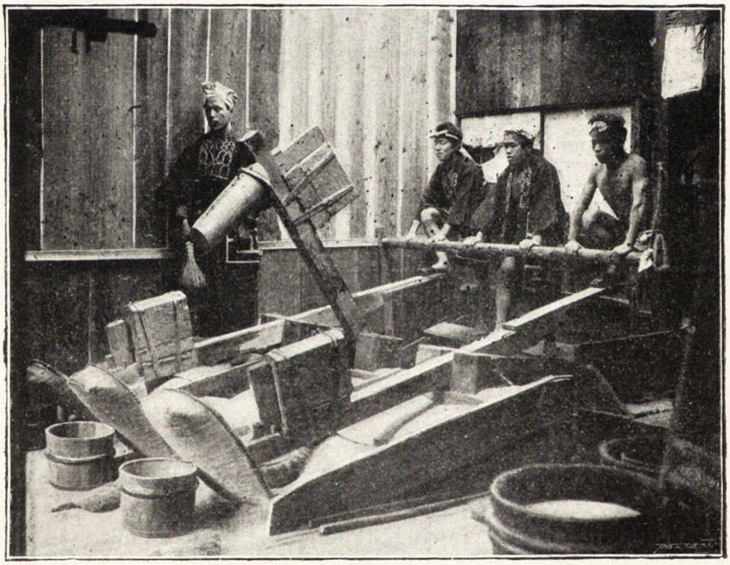
Třetím nebo čtvrtým rokem odměňuje se čajovník svému pěstiteli dost vydatnou žní. Za doby jeho vzrůstu bylo ovšem třeba keříček přiřezávati, aby rašily jen lístky malé a jemné. V potomních letech jest úroda výnosnější. Rokem desátým nebo dvanáctým vynáší čajovník nejvíce, potom mu sil ubývá, tak že je třeba zakládati po patnácti nebo osmnácti letech sad nový.

* * *

Kraj, jímž vlak ubírá se do Nikka, rozrýván jest několika horskými bystřinami. Některé sbírají své vody v sopečných horách, obstupujících posvátné Nikko se všech stran. Mnohé z těch sopek ještě dýmají. Strašlivá sopka *Asamajama* (2525 *m*)

soptila hrozně ještě před třicíti lety. Nyní zakrývá úbočí těch hor bujná vegetace.

Podél železnice vedoucí do Nikka spatřil jsem velikou alej obrovských stromů, zvaných kryptomerie. Přešlo již půltřetího sta let, co tam vznešené postavy jehličnatých těch stromů vroubí památnou cestu, po níž brávali se knížata,

Tlučení rýže na stoupách.

aby vzdali zaslouženou čest u hrobů pochovaných šogunů. Proslulá ta alej vine se nepřetržitě v délce asi dvacíti hodin cesty.

Vlak stanul na stanici Hašiiči, položené v nadmořské výši asi 630 metrů. Ke hrobům šogunů máme ještě asi tři čtvrti hodiny cesty. Povozníci projíždějí s námi silnicí, při níž mají kramáři krámy s různým zbožím, zvláště pak s výrobky řezbářskými a zbožím kožišnickým.

Potom jsme přejeli po mostě přes bystrou Daiagavu a byli jsme na úpatí horské stráně s posvátnými háji a chrámy.

Příkré schody a brána ukazují k nim cestu. My však zabezpečíme si předem příbytek v útulném hotelu a spějeme ještě kousek cesty dále podél břehu dravé bystřiny. Za poplatek tří jenů budeme v hostinském letohrádku uschováni co nejlépe.

Před hotelem očekávají příchozího drobní koníci. Držitelé jejich nabízejí je k výletům do hor. Dámy mohou užiti

Sbírání čajového listí.

k vycházkám nosítek, jejichž jméno *kago*. Nosiči ponesou je na bambusových tyčích jako nějaký hrozen z blahořečené země kananejské. Žaponská kráska může seděti v kagu příjemně, nikoli však Evropanka. Vedle nosičů vykračují si nosičové volní a vystřídávají se se svými soudruhy v těžké práci. My však, chtějíce užiti horské přírody v okolí Nikka co nejvíce, nastoupíme putování nikoli koňmo nebo v kagu, nýbrž raději pěšky.

Nikko.

Vznešená jsou místa, v nichž jsou položena proslulá božiště žaponského národa. Zbožní poutníci hrnou se ke hrobům svých velikánů ze všech stran Nipponu. Přicházejí, aby kořili se duchům zvěčnělých předků a uctili je vzpomínkami a modlitbami v šeru jehličnatého háje, jehož velebnost sama již postačuje roznítiti srdce poutníkovo. Cizinec prochází tam bludištěm křižovatek, alejí, památníků, hrobek, chrámů a nádvoří, a upírá zrak svůj brzy na výtvory žaponského umění, brzy na mohutné stromy jehličnaté, zvané kryptomerie, jež obklopují chrámové stavby. Vznešenost přírody učinila Nikko posvátným.

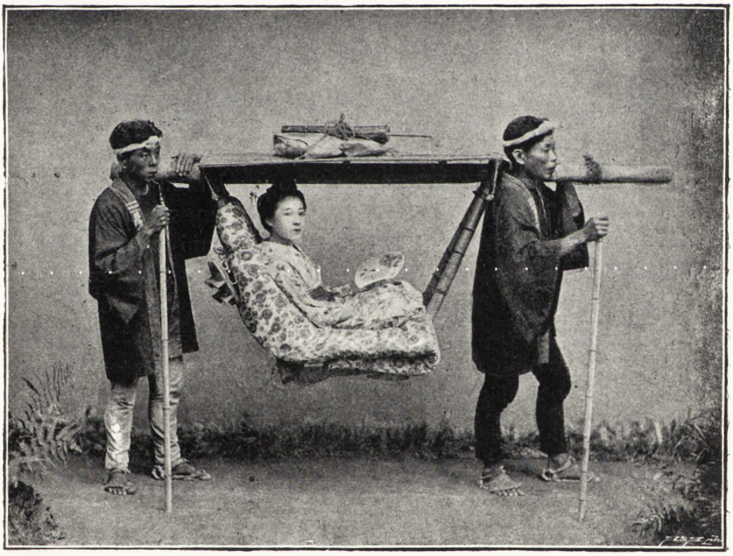
Sluhové bůžků, rozestavených ve chrámích, těží z valných návštěv poutnického lidu a vybírají při vchodu vstupné. Všední obuv se tam odkládá a vyměňuje se za pár dřeváků, jimiž noha poutníkova může se dotýkati půdy posvěcené. Kněží propůjčují je poutníkům za nepatrnou odměnu. Při cizincích oko již se trochu přimhouří, ale do vnitřku chrámového smí se vstupovati jenom tehdy, když jsme svou vlastní obuv obalili zvláštním bílým povlakem.

Na četných místech chrámového obvodu naskytuje se příležitost koupiti si barevné obrázky chrámů.

Poutníci domácí kupují si tam kromě toho také rozličné talismany, t. j. věci, které prý mohou přinésti člověku štěstí. Z výtěžku uhrazuje duchovenstvo mnohá vydání na zahálčivý život.

Abychom mohli pochopiti a oceniti umělecké památky chrámových staveb v Nikku, je třeba míti srdce žaponské. Poutník ze západu bude velebiti jen soulad a nádheru přírody. Staveb velikolepých nikdo tam nehledej

Jako v celé žaponské domácnosti, tak i u všech chrámů bylo vzato dřevo za látku uměleckého tvoření. Kámen zaujímá v architektuře místo podružné.

Žaponská nosítka.

Branou vstoupili jsme na půdu svatohorského božiště, z něhož vypíná se veliká pagoda o pěti patrech. Rudá barva lakovaného dřeva u prostřed zelených kryptomerií červená se jako plamen. K ní připojuje se řada bronzových luceren. Ke hrobce Jiejasově ukazuje cestu opět jiná brána. Lev a tygr, ve dřevě provedení a pozlacení, jsou její ozdobou. Branou dostaneme se do nádvoří, dlážděného kostrbatými kameny čedičovými. Dnes vládne tu hrobové ticho, jak sluší hřbitovu. Nehýbe se ani chvojí staletých stromů. Mlčky

kráčíme ku předu. Jen ohlas dřeváků vyrušuje nás chvílemi ze zadumání.

V těch místech jest již všecko svaté, i pramen, jenž tam vyvírá. Jeho vody užívají poutníci, aby umytím rukou smyli se sebe zároveň hříchy.

S průvodní knihou v ruce zastavujeme se před stromem, jejž šogun Jiejasu pěstoval za své mladosti v hrnečku. Po smrti ošetřovatele zasadili stromek u hrobu na svaté hoře, a stromek rostl a vyrostl v mohutný strom.

O kousek dále v jiném nádvoří ukazovali nám stáje, v nichž chovali se do nedávna posvátní bělouši, kteří se zapřahovali za slavných procesí do posvátného vozu, aby táhli sochy dřímajících tam šogunů.

Chrámové ty slavnosti, zvané *macuri*, upomínají na naše posvícení. Celý kraj bývá té doby jako u vytržení, a tanečnice nejsou ani s to všem přáním vyhověti. Slavnosti takové světí každá dědina a osvětluje své domy barevnými lampiony. Lid veselí se za dne i za noci, a kejklíři a herci mají dobré časy. Příšerné masky, představující hlavy znetvořených opic, psů a tygrů, zvyšují před obecenstvem hodnotu komedie. Kněží, obstupujíce sochu nenesou na nosítkách, buší do gongů jako zběsilí, a pískot píšťal mísí se s hlukem rozjařeného průvodu. Za té slavnosti vystrojují poutníci duchům svých předků slavné hody. Snášejí pro ně nejlepší rýži, ryby, vejce, zeleninu, ovoce, cukrovinky čaj a saki, a hodují na účet nebešťanů.

Zase jiné nádvoří, myslím, že již čtvrté. Blížíme se teď k samé svatyni. Proto honem pryč s obuví. Ani o krok dále, leda jen v punčochách. Překročujeme práh, a jsme v předsíni. Z té můžeme nahlédnouti do vnitř svatyně. Ale přístup do ní mají jen kněží.

Svatyně zařízena jest co nejprostěji, jako každé nitro šintského božiště. Oltář nahrazen jest stolem a vyzdoben obvyklými znaky šintské věrouky. Okrouhlé zrcadlo z vyleštěného kovu jako znak slunce a božského lesku, potom křišťálová koule, jež jest odznakem čistoty, a nějaká vása s posvátným keříčkem jest vše, na čem zrak zvědavců může utkvíti. V ovzduší svatyně vznášejí prý se duchové jako neviditelné

Chrámové stavby v Nikku.

bytosti. Přítomni jsou prý tam jistě prvního dne měsíce července. Té doby bývá hlavní procesí.

Ke hrobu Jiejasovu vede vzhůru asi půltřetího sta omšených schodů, zastíněných korunami kryptomerií. Tam na výšině lesní mýtiny uložen jest zvěčnělého šoguna popel v bronzové popelnici podobné nízké pagodě. Před ní doutnají vonné svíčičky. Buddhističtí strážcové postavili je na malý oltář a přioděli jej odznaky svého učení. Prozrazuje je bronzová vása s listy a květy lotosovými, jakož i obrovská želva, o niž opírá své nohy mohutný jeřáb drže ve svém zobáku opět list lotosový a za svícen užívaný. Jeť jeřáb budhistickým symbolem štěstí a spokojeného života a želva odznakem dlouhého věku.

I ostatní dva hroby zvěčnělých šogunů položeny jsou ve blízkém sousedství. Příšerné modly šklebivých bůžků tam rozestavených jsou jenom na ujmu přírodním krásám svatohorského božiště.

Z tváří soch Buddhových, jež se na pouti Nikkem namanují každým krokem, vyhlíží klid a spokojenost, jako by měly tlumočiti heslo: Člověče, nezlob se! Bůžkové ti představují jednou Buddhu sedícího, jindy stojícího nebo žehnajícího.

Soch Buddhovi posvěcených jest v Nikku na sta. Při tamější bystřici rozestaveno jest jich na břehu tolik, že prý jich nikdo ani bezpečně spočítati nemůže. Čas pozměnil již na nich velmi mnoho, a déšť a mráz připravil nejednoho Buddhu o nos i uši.

Křesťanství ujímá se v Žaponsku velmi nesnadno, ne však z nenávisti, jako spíše z lhostejnosti k nové věrouce. Při vší náboženské horlivosti, jakou tam již dávno missionáři projevovali, počítá se v celé říši žaponské toliko asi 100.000 křesťanů. V Žaponsku mžikem ujímaly se za posledních dob některé mravy a vynálezy západního světa, jako železnice, elektrické osvětlování, válečnictví, školství a věda, jenom ne nové náboženství. Myslím, že jest nyní buddhismus a šintoismus Žaponcům stejně milý, protože se mnohý z nich hlásí k oběma vyznáním, říkaje o sobě, že jest svobodomyslný. Chrám nebývá mu jenom svatyní, ale často i divadelním jevištěm, na němž chrámové panny a kněžky provozují tance

s vějířem a rolničkou v rukou. Zajisté, že i těchto tanečnic na svaté hoře v Nikku již ubylo.

Za mé návštěvy byla v tamějším chrámě toliko jediná. Seděla na čisté rohoži oděná červenou suknicí a zahalená v bělostnou plachetku. Hlavu její zdobil jakýsi čepeček. Líčidla, jež pokrývala obličej něžného rázu, činila ji mladistvou. Na pokyn svého průvodčího zabalil jsem několik drobných penízků do papírku a hodil jsem je před ni na podlahu. A již pozvedala se vznešeně, ukláněla se před cizími hosty a tlumočila posunky obsahuplný děj, jehož chápati jsem nedovedl.

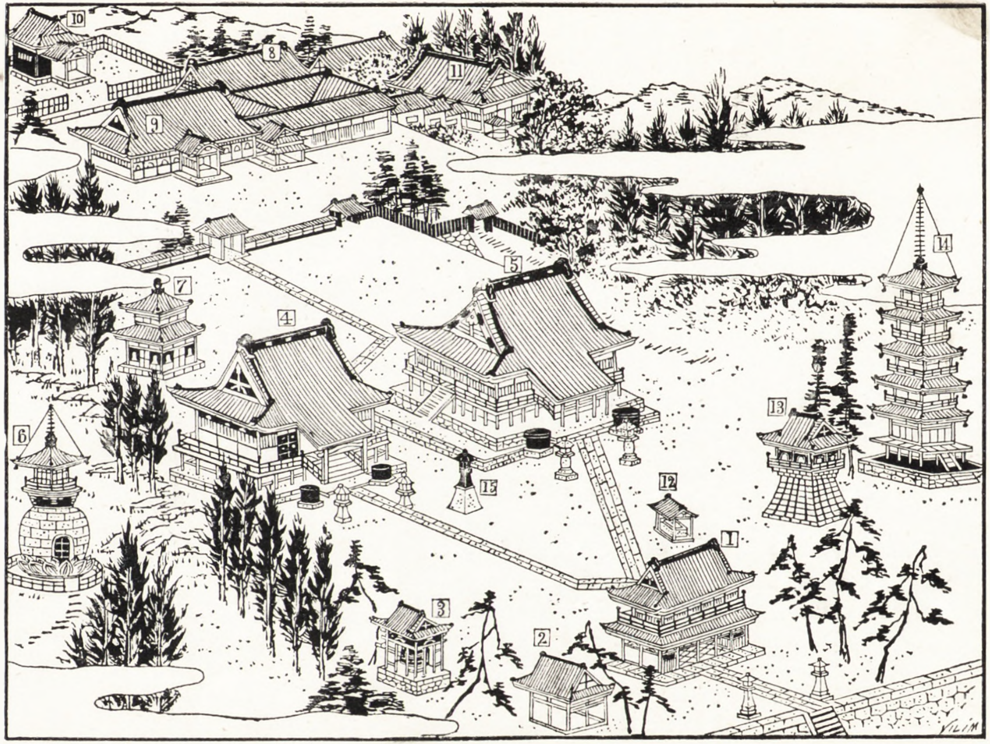
Žaponská mysl neuctívá však duchy jenom v chrámích, ale oduševňuje i hory, sopky, řeky, prameny a háje, a koří se jim v rozličném období. Řeka Sumida, jež protéká Tokio, oslavuje se v měsíci červenci nebo srpnu. Tmavá noc proměňuje se raketami, bengály a nesčetnými lampiony ve světlý den, a místo hladiny vodní lesknou se ve člunech rozjařené oči veselé společnosti. Té chvíle lze přejíti řeku suchou nohou. Tak hustě pojí se k sobě lodičky na vodě. Zpěv, drnkání na strunové nástroje, popíjení saki a jiné zábavy trvají do rána.

Opusťme již území chrámové v Nikku a sejděme s návrší.

Divoká Daiagava hlučně tam bouří a spěje v peřejích k posvátnému mostu. Na jejích březích bují svěží květena. Mezi kapradím modrají se při zemi zvonce hořců a kvetou steré hortensie. Poprvé spatřil jsem je tam růsti ve volné přírodě žaponského východu, odkudž byly i k nám přineseny. Se zdarem pěstují se u nás i za okny. Červenavé javory věštily svým lupením podzimek, dříšťál zdobil se rudými plody, odkvetaly zvonky, k přezimování chystala se křoviska pěnišníků, a v bažině bělaly se korunky obecné parnasie jako tolije na českých lučinách. Štíhlé kryptomerie převyšovaly všecko jiné stromoví, v němž i naše bříza byla zastoupena

* * *

Několik set kroků od svatohorského božiště rozkládá se hřbitov. Přiléhá k levému břehu šumné Daiagavy. Vidouce jej z dáli, sotva byste tušili místo žalu a zármutku. I tam

Pohled na žaponské božiště.

vypínají se staleté kryptomerie a vytvořují háj, jehož dávnověké stromy připomínají cizinci mohutné cypriše maloasijského pohřebiště skutarského. Prosté kameny označují hroby zesnulých, jako spatřují se na hřbitovech židovských. Některé jsou veliké, jiné malé. Již podle velikosti lze poznati, kde pochováno jest dítě, kde člověk dospělý. Tu onde postaven jest náhrobek, jemuž kameník dal podobu listu lotosového, tvar malé pagody nebo snad podobu nějakého bůžka. Před náhrobními kameny rozestaveny jsou bambusové vásy s čerstvými květinami, v jiných zastrčeny jsou snítky javorové. Od hostiny, pořádané na hrobě k uctění zesnulého, ostaly tam ještě zbytky, ba místy i nízký stoleček s příborem a několika miskami. Rýže již z nich zmizela. Sezobalo ji ptactvo. Vonné doutnáky, jež tam vděčná ruka postavila v náhradu za naše svíčičky, rozsvěcované na rovech o Dušičkách, šíří líbezný dým. Hadříčky, zavěšené na sochy hřbitovních bůžků, upevnila pověrčivá máť proto, aby duchové byli oplakanému robátku v záhrobním životě nakloněni a milostivi. Tak to spatřujeme na obrázku s podpisem: Hřbitovní bůžkové v Nikku.

Pod kamenem nebo památníkem uloženo jest buď nebožtíkovo tělo nebo snad jen popel, jenž byl na žarovišti zůstaven.

Mrtvoly spalují se v Žaponsku již od několika set let. Chudí, nechtějíce dáti na jevo svou bída, volívají k pohřbení dobu noční. Pochodně a lampiony ozařují jim cestu.

Pohřební průvod nebývá četný. Jsou ho účastni nejbližší příbuzní. Ženy ostávají doma a přicházejí k žarovišti až druhého dne. Mrtvola spaluje se na hranici buď sama nebo s rakví. Rakvi dává se podoba bedny. Svědků bývá při spálení velmi málo. Příbuzní opouštějí žaroviště dříve, nežli byla hranice zapálena. Dostavují se k němu teprve potomního dne, aby si odnesli z nebožtíka popel sebraný do popelnice a pochovali jej na hřbitově.

Zámožnější putují s popelnicí daleko ke slavným chrámům, aby ostatky milých pochovali ve svaté půdě.

Kde nejsou zvláštní žaroviště čili krematoria, tam upravují si pozůstalí hranici sami a zvyšují žár plápolajícího ohně máváním vějířů, s nimiž se Žaponci nerozlučují ani u hrobu.

Pohřební obřady buddhistické liší se od obřadu šintského. Zemře-li příslušník věrouky šintské, položí se jeho mrtvola hlavou k severu Obličej zastře se bílým šátkem. O úmrtí vyrozumí se hned představený okrsku jakož i duchovní nejbližšího chrámu. Kdo tou dobou prodléval při umírajícím, pokládá se za nečistého, a není mu dovoleno navštěvovati chrámy, ani jiná posvátná místa. K očistě třeba jest vyčkati předepsaného času.

V jakém oděvu kdo umřel, v takovém mrtvolu ponechají a oblékají na ni rubáš barvy bílé, aniž nebožtíka myli nebo česali.

Do rakve kladou ho bosého. Před tím potírali jeho údy křemičitým pískem, zázračným pískem, aby nemohly ztuhnouti a podaly se, až budou mrtvolu do nevelikė bedny nacpávati. Jenom zámožnější obstarávají pro zesnulého rakev tak dlouhou, jako jest tělo. Chudí spoří i na dřevě a ukládají do umrlčí bedny nebožtíka sedě. Aby ho hlava netlačila, dávají mu pod ni polštářík, naditý listím čajovým. Prázdnotu mezi stěnami a mrtvolou vycpávají váčky, jež naplnili vápnem, dřevěným popelem a rýžovými otrubami. Tak zachová se žádoucí poloha nebožtíkova těla.

Dělati umrlčí bedny ze dřeva tvrdého nedovoluje šintský mrav. Lidé věří, že duše, která ostává v mrtvém těle ještě čtyrycet devět dní po smrti, nemohla by z bedny uniknouti a nastoupiti cestu do nového života záhrobního. Proto si žádají, aby rakev co nejdříve se rozpadla a výlet duši uvolnila.

Je li nebožtík v rakvi uložen, zastře se schránka bílou loktuší, a bedna klade se na novou rohož. Ve hlavách u bedny chystají zatím nízký stoleček, vyzdobují jej svěžími ratolestmi, kladou naň rýži, ovoce a různé zákusky. Bez lihoviny nemůže se nebožtík vydati na pouť tak dalekou, a proto nesmí chyběti u rakve ani saki.

Současně s rakví vystavuje se popelnice bílým povlakem zastřená. Ta chová v sobě zrcadlo s posmrtným jménem zesnulého. Před ní zastavují se nejbližší příbuzní zemřelého a přinášejí po všech čtyrycet devět dní nové a nové pokrmy a oběti. Před ní mluví se i řeč, v níž pozůstalý vychvaluje

Hřbitovní bůžkové v Nikku.

zásluhy nebožtíkovy, slibuje vykopati hrob hodně hluboký a míti o něj všecku péči.

Po řeči chápou se nosiči bedny a vynášejí ji z domu. Průvod zahajují tři muži s pochodněmi. Za nimi nesou jiní rýži v bílých nádobkách, potom saki a zelené ratolesti. Hned za rakví, již nesou dva nosiči na bambusové tyči, kráčejí pozůstalí. Všickni jsou oděni v bílé roucho. Bílá barva jest u Žaponců barvou smutkovou, tak jako u Číňanů.

U hrobu očekává pohřební průvod šintský duchovní a modlí se nad rakví. Když pak rakev byla do hrobu spuštěna a zahrabána, sázejí pozůstalí mladé stromky. Chuďas postavuje u hrobu alespoň bambusovou vásu s několika květy a obkládá hroudy zeleným drnem. Vždyť složil slib ještě po druhé na hřbitově, že bude ošetřovati místo věčného odpočinku co nejbedlivěji.

Pohřební průvod u člověka chuďasa bývá velmi skrovný. Viděli byste, jak v čele jeho kráčí malý bratříček, nesa zavěšené bílé papírky, za ním pak otec s umrlčí bednou na zádech a konečně máť s nejmladším mazánkem. Bez kněze ukládají tělo robátka do opuštěného hrobu, ale na zákusky a jídelní náčiní přece nezapomínají.

Jest po pohřbu. Pozůstalí spěchají k potoku a umývají si ruce. Zpomínají na zesnulého doma při oltáři a denně docházejí k jeho rovu, až přejde plných padesát dní.

Jinak pohřbívají své mrtvé vyznavači buddhističtí. Kněz dostavuje se k umírajímu s poslední útěchou a připravuje ho na pouť do života záhrobního. Poslední slova, jež umírající pronášejí, bývají obyčejně Buddha. Hned na to píše přítomný kněz pohrobní jeho jméno na proužek bílého papírku a upevní jej na prkénko. O smrti zpravuje se též představený okrsku. Když položili nebožtíka hlavou k severu a zapálili u něho vonné svíčičky a lampičku s olejem a knotem, snášejí mu jídelní náčiní, jehož zesnulý za života užíval, a předkládají mu rostlinné pokrmy a nápoje. Za čtyrycet osm hodin omývají ho vlažnou vodou, potírají jeho údy pískem, ostříhají mu vlasy, skládají jeho ruce na prsa, jako by se modlil, odívají ho v roucho kněžské a přikrývají jeho hlavu bílou čepičkou. Osoby vznešené pochovávají se ve dvorním kroji. Ženám

se vlasy rozčesávají, aby jim splývaly po zádech. Na nohy dávají se nebožtíku punčochy, nebo ponechávají se bosé. Sandály musí zůstaviti zesnulý zde na zemi. Práh záhrobního života nesměl by v nich beztoho překročiti, tak jako nepřekročuje v nich buddhista nikdy svatyni svého chrámu.

Když prošla vyměřená lhůta, klade se nebožtíkovo tělo sedě do hliněné urny nebo do dřevěné rakve. Prázdná místa vyplňují se rýžovými otrubami nebo čajovým listím. Pozůstalí vytrvají při rakvi po celou noc před pohřbem a modlí se u ní. Pobožnost tu řídí kněz.

V čele pohřebního průvodu kráčejí kněží. Za nimi následují nosiči s papírovými lucernami, potom nosič s nápisem posmrtného jména. Hned za ním vykračují si nosiči s rakví. Nesou ji na dvou tyčích. Nad rakví vznáší se baldachýn. Účastníci pohřbu oděni jsou v bílý šat. Měl jsem co dělati, abych za pohřbu v Tokiu průvodu stačil. Odnášeli nebožtíka do chrámu, aby tam byly vykonány předepsané obřady. Teprve potom spěchají s mrtvolou na hřbitov, aby ji pochovali nebo spálili.

Smutek po rodičích trvá padesát dní, po příbuzných jen na krátko, po dítěti mladším nežli sedm let toliko jeden den. Za smutku nemají si pozůstalí stříhati vlasů a nemají píti saki. V prvých sedmi nedělích navštěvují chrám a hrob zesnulého a to každého sedmého dne. Když uplynulo sto dní, položí se na hrob kámen. Písmo vryté do náhrobního kamene hlásá posmrtné jméno zemřelého. Zhusta klade se k němu nějaký výrok ze svatého učení, a to obyčejně písmem sanskrtským nebo čínským. Jméno pozůstalé vdovy psává se červeně pod jméno mužovo, a pozlacuje se, jakmile také ona život svůj dokonala. Po dlouhý čas vyzdobuje se rov květinami a vásami s ratolestmi.

* * *

Stmívalo se, když navrátili jsme se z vycházek podél hučivé Daiagavy. S večerem dostavil se také chlad, teplota klesla asi na 8° C. Ale v uhelníku sálalo žhavé uhlí příjemné

paprsky a blažilo nás při společném stole, vyzdobeném větévkami pestrobarevného javoru.

Dne 10. října o 7. hodině ranní ukazoval teploměr 12° C. Tlakoměr věštil pěknou pohodu, a my hotovili se na vycházku k horskému jezeru Čuzenci.

Z Nikka počítá se tam asi čtyry hodiny cesty. Silnice a stezky řízené k jezeru jdou stále horskými chlumy. Na jejich úpatí vine se klikatě Daiagava a ukazuje poutníku směr jeho cíle.

Brzy narazili jsme na železniční koleje. Jsou založeny k účelům hornickým. Vyváží se po nich měděná ruda, dobývaná v okolí již asi po tři sta let.

Žaponská měď požívala dobré pověsti již v dřívějších dobách. Minerály dolované k výrobě mědi jsou hlavně kyzy.

Za starých časů viděli v Žaponsku zemi slynoucí bohatstvím všech kovů, zvláště drahých. Nazývali je proto „zlatým Ofirem". Někteří vypovídali o něm věci báječné. Že prý tam i psi nosí obojky zlaté. Dle Marka Pola byly prý střechy a podlaha mikadova paláce z ryzího zlata.

Žaponsko nemělo však nikdy zlata na zbyt a staralo se o zvelebení hornictví po příchodu Evropanů, povolávajíc z ciziny zkušené rádce, jimž řízení dolů svěřovalo. Ale výsledky nebyly valně příznivé. Zlato, stříbro, cín, zinek, olovo a rtuť objevují se přece jenom pořád po skrovnu. Mědí a antimonem jest Žaponsko mnohem bohatší, ale oplývá zvláště železem a uhlím.

Rostlinstvo, jež zakrývá horské svahy, připadá cizinci jako uměle pěstované. V tamějších hájích rostou azalky, škumpa, jedlé kaštany, hortensie, cesmina, magnolie, aralie a jiné bylinstvo. Mezi keři a stromovím, jako jsou duby, buky, javory, břízy, jilmy, jasany, olše a střemchy, poznáváme kvítí, nám dobře známe již z naší vlasti. Pozdravuji violku, bedrník, svízel, zvonky, zběhovec, lnici, prorostlík, světlík, parnasii, viku a j. Z pasek a lesních lučin vstupujeme do vlastního lesa lupenitého, v němž roste stromoví všeho druhu, oplétané popínavými příživníky.

Ke kaštanům jedlým přistupuje chvílemi v horách kaštan divoký, ale milejší jest mu společnost buků a magnolií.

Občas bylo třeba raziti si cestu lesní houštinou bambusovou a trochu si nadejíti. Stín borovic, jedlí, kryptomerií a tisů nás provázel. Cvrlikání sýkorek bylo jediným zpěvem, jímž ptačí zpěv oznamoval tam svou přítomnost.

Dostoupili jsme výše přes 1300 metrů. Konečně stanuli jsme na výšině 1340 metrů. Odlesk hladiny jezerní oznamoval konečný cíl naší pouti. Vysoké kryptomerie vroubí jezerní pobřeží, osídlené několika domky. Většina z nich jsou čajovny, té doby skoro prázdné Davy poutníků vystřídaly se tam již v měsíci červenci a srpnu. Za naší návštěvy vládl v osadě sváteční klid. I posvátná cesta vedoucí ke starodávnému božišti byla liduprázdná.

Na prahu hostince obalili jsme obuv povlakem a vešli jsme do čistých salonů. Tam občerstvili jsme se pečeným pstruhem, kuřetem, rýží, sklenkou piva, vínem a čajem. Snášeli nám, kde co měli, a rozložili zákusky na pavlači, z níž jevilo se jezero Čuzenzi ve vší kráse a malebnosti.

V žaponské škole.

Nežli opustíme Nikko, zajděme si ještě na krátkou návštěvu do tamější obecné školy. Jest celá dřevěná. Se strany jedné šumí při ní bystřice Daiagava, se strany druhé šumějí haluze svatohorského hvozdu. V nádvoří školy prohání se dorost mladého Žaponska. Jest přestávka. Hoši i dívky dovedou jí ke svému zotavení dobře užiti. Prohánějí se na rejdišti tak volně, jako pod širým nebem. Učitelé a učitelky dozírají, ale nepřekážejí projevům bujného života. Před školou je živo jako v úlu. Tušil jsem již z daleka, že jsme na blízku nějaké školy.

V několika minutách nádvoří se vyprázdnilo. Bylo dáno znamení k opětnému učení. Na chodbě jednopatrové budovy utuchl všecken lomoz. Jenom řady dřeváků a sandálů prozrazovaly přítomnost dětí ve škole. Chvílemi bylo slyšeti hlasitý pokyn pana učitele nebo horlivé slečny učitelky. Mnoho odměny za své služby učitelé nemají, snad jenom po 10 jenech měsíčně, ale na žaponské poměry plat ten skoro postačuje.

Z některé třídy ozývají se hlasy zřetelněji, tak že lze slyšeti každé slovo. Pátráte-li po příčině, uvidíte, že jest několik tabulek v okně proraženo, či lépe protrženo. Jsou všecky z průsvitného papíru. Zasklení oken stálo by mnohem více. Přepychu takového nemohou si školy v Žaponsku ještě dovolovati a mohou tím snáze vyhověti zdravotním

předpisům. Protržením několika tabulek postará se ten neb onen všetečka, zkoumající zákony o pevnosti, o žádoucí větrání.

S ministerským listem v kapse vstupuji do učebny a představuji se panu učiteli jako evropský kolega Škoda! Nelze se s ním dohodnouti jinak, nežli po žaponsku. Beru na pomoc tlumočníka, aby byl naším prostředníkem. Školáci a školačky mají mezi tím oči na vrch hlavě. Pan učitel je napomíná, aby se nedivili a všímali si školní práce.

Zábavy žaponských dětí.

Školáci sedí po dvou v lavici. K mé žádosti žáci četli, psali, počítali. Psali na tabulky i do písanek. Do písanek psali štětcem namáčeným do tuše Na tabulky psali kaménkem a stírali písmo polštářičkem, jejž jim maminka nadila vatou. Štětec, tuš, miska na rozdělání barvy, nádobka na vodu a lýčený papír jsou potřeby, bez nichž nevydává se žaponský školák do školy, ba snad ani žádný kupec, jde-li někam za obchodem. Mně připomínal ten způsob dobu mé mladosti, kdy nechodili jsme do školy rovněž jinak nežli s láhvičkou inkoustu, uvázanou v knoflíkové dírce u kabátu.

Písanky žaponských školáků vypadají trochu jinak nežli naše. Jsou sešity z jemného papíru. Dle našich výrazů mohli bychom říci, že je hedvábný. Ale pevností překonává papír evropský. Inkoustem nemohlo by se však na něm psáti Tím lépe osvědčuje se tuš. Školáci chápajíce se štětce

namočeného v tuši staví jej kolmo na papír a píší dle předpisu, jejž si podložili mezi dvojatý list svého sešitku.

Z takových dvojatých listů složeny jsou nejenom sešity školáků, ale všecky žaponské knihy. Teničký papír činí je lehkými jako pírko. Knihy žaponské prodávají se dle váhy. Průsvitný papír školního sešitu dovoluje, že malý žáček rozeznává zřetelné obrysy písemných značek panem učitelem podložených. Značky ty kopíruje školák tak dlouho, až se je naučí psáti z paměti. Má co dělati, aby si přivlastnil tolik znamének, jichž se v obecném životě při psaní užívá. Jest jich hezká řada.

Ale což je to množství proti několika tisícům značek, jež třeba ovládati žákům vyšších škol, připravujícím se k veřejným úřadům a státním službám! Žactvo škol obecných může býti vděčno dobrodinci svému i dobroději celého národa žaponského, že jim písmo usnadnil a přístupnějším učinil. *Kobo-Daiši* to byl, jenž jsa živ v 8. století vzal za základ k novému písmu značky čínské, je zjednodušil a tak přizpůsobil, že si je mohl obecný lid snadno osvojiti a potřebovati jich k písemnému vyjádření.

Kobo-Daiši počítá se k největším mudrcům, kteří kdy z národa žaponského vyšli. Jako kněz prožil skoro dvacet let na půdě čínské a ovládal mnohé jazyky. Poznav obtíže čínských značek, usmyslil si sestaviti pro svůj národ zvláštní písmo. Z čínských značek vybral jich toliko 47 a přidal k nim ještě jednu značku novou. Vybraná znaménka upravil tak, že z nich odpadlo mnoho přívěsků. Slabikové to písmo nazval *kata-kana*.

Jak vypadá abeceda lidového písma žaponského, znázorňuje obrázek. Abeceda tuto předvedená čte se shora dolů a od pravé ruky k levé. Čte se tedy takto: i, ro, ha atd.

Žaponci jmenují abecedu podle tří začátečních hlásek *iroha*.

V Žaponsku mluví se různými nářečími. Pamatuji si dobře, že náš průvodce nemohl se smluviti se svými krajany, protože přišli na pouť do Nikka ze severní krajiny.

Po psaní chápalo se žactvo obého pohlaví svých obrázkových čítanek, označených dle našeho pojmu nápisem na

zadní straně desky. Žaponec pokládá ji však za titulní a list nejposlednější za list první. Vidouce žaponské školáky knihy takto otvírati, myslíme, že čtou spis od konce.

Ve vyšších třídách cvičilo se žactvo v poznávání mnohých značek čínských, jež potřebí jest znáti každému vzdělanému Žaponci.

ヱ ve	サ sa	ケ ke	ヰ vi	ツ cu	ワ va	ト to	イ i
ヒ hi	キ ki	フ u	ノ no	子 ne	カ ka	チ či	ロ ro
モ mo	ユ ju	コ ko	オ o	ナ na	ヨ jo	リ ri	ハ ha
セ se	メ me	エ je	ク ku	ラ ra	タ ta	ヌ nu	ニ ni
ス su	ミ mi	テ te	ヤ ja	ム mu	レ re	ル ru	ホ ho
ン n	シ ši	ア a	マ ma	ウ u	ソ so	ヲ vo	ヘ he

Ve třídě jiné vládla nad školáky slečna učitelka. Vyšla nedávno z ústavu pro vzdělání učitelek. Měla se jak náleží k světu. Vysvětlovala početní příklad s křidou v ruce a jala se psáti na tabuli asi tato znaménka:

t. j. 1 2 3 10 11 12 22

Takovýchto značek užívají i Číňané; ale také cifry arabské hlásí se nyní v Žaponsku ke svému právu, a žactvo žaponských škol učí se poznávati tvary obého druhu.

S obecnou školou v Nikku souvisí dívčí škola pokračovací. Dívky škole již odrostlé učí se v ní zvláště ručním pracím. Za učitele mají krejčího, jenž dává dívkám šíti různé kroje

v malém měřítku jako pro loutky. Při šití neseděly dívky již v lavicích, nýbrž na podlaze; mistr jejich také.

O školy je v Žaponsku postaráno dobře, tak že jsou skoro v každé osadě.

Žaponské školství bylo upraveno dle vzorů německých a francouzských. Pro nabytí zkušeností o vyučovatelství evropském posílala vláda nadané muže na studie do zemí západních a řídila se jejich návrhy.

Novou tou reformou jest zařízena povinná docházka školní od 6. do 14. roku. Místy připouští se 7 let školních.

V obecných školách učí se mravouce, jazyku mateřskému, psaní, počtům a tělocviku, ve vyšších obecných školách také zeměpisu, dějepisu, přírodovědě kreslení a zpěvu. K tomu připojuje se místy angličina, hospodářství a obchodnictví

Odměňování žactva záleží v písemných pochvalách, obrazích, štětcích, barvách, papíru, knihách a jiných školních pomůckách.

Učitelstvo žaponských škol vychovává se v seminářích.

Ráj dětí na zemi.

Zlaté mládí prožijí i děti u nás, ale ráj dětí na zemi jest prý jenom v Žaponsku.

Tak četl jsem v několika knihách, jež si vzaly život dětský za předmět svého líčení. Myslím, že mají mnoho pravdy. Líbeznost, jakou chovají Žaponci k dětem, neujde žádnému pozorovateli.

I v žaponské rodině bývá mnoho radostí, když svazek rodinný rozhojní se novou ratolestí. Otec raduje se, že očekávaný syn bude dochovávati na dále ctihodné jméno svého starého rodu, matka pak rozplývá se blahem, že bude míti v dceři podporu a utěšitelku v stáří.

Přátelé, příbuzní a známí spěchají, aby pozdravili malého pozemšťana na úsvitě jeho života a zasypávají robátko hračkami a oděvem. Nezapomínají přiložiti k těmto dárkům vajíčka a sušené ryby na znamení blahobytu.

Novorozenec mívá se obyčejně k světu a nespustí se své živitelky ani za několik let. Matčino mléko bude mu hlavní výživou ne snad po rok jeden nebo dva, ale jistě po tři, ne-li po čtyry léta. Nezdá-li se vám to zníti jako pohádka?

Co by kojná byla, v Žaponsku nevědí. Tam každá matka sama své dítě odkojuje.

Sedmého dne po narození dostává dítě jméno. Ta chvíle přivábí mnohé přátele k slavnostnímu obřadu, a novorozeně jde z ručky do ručky. Bez hodů se příbuzenstvo nerozejde.

Ve jméně, jež dává se hošíkovi, zračí se síla, odhodlanost, pevnost a statečnost. Proto zhusta jmenuje se chlapec Medvěd, Tygr, Kámen, Balvan.

Dívkám dávají se jména významu něžného a lahodného. Oblíbeno jest říkati jim Lotos, Cukr, Zlato, Záře, Červánky, Sníh, Bambus, Květina, Kopretina, Sluka nebo Vodopádek.

Radosti a žalosti žaponských dětí.

Když je děcku třicet dní, připravuje se v rodině nová slavnost. Obřad podoben jest našemu úvodu, protože rodička hotuje se navštíviti s děťátkem chrám, aby vzdala bohům a předkům obvyklou čest. Sama jsouc přistrojena v nejkrásnější oděv, obléká také své robě v šat nejhezčí.

Přátelům naskytuje se opět příležitost, aby dali světoobčanu měsíc starému něco na památku.

Příbuzní podávají si obětované dítě jako míč, a celá společnost září radostí. Mnohý je i k sobě přitiskne s největší vřelostí, ale polibky ho přece nemoří. Hubičkování není u Žaponců obvyklé.

Po celou tu dobu, nežli dojde na obětování dítěte v chrámě, holí se robátku hlavička každou chvíli. Nůžky s břitvou jsou v plné činnosti.

Čtyři měsíce po narození nastává nová slavnost. Kmotr přinesl dítěti skvostný oděv. Je to župánek čili *kimono*, vyzdobený vyšívanými jeřáby a želvami, jež jsou znakem štěstí a dlouhého života.

Od té chvíle neobléká se žaponské děcko jinak nežli do kimona. Kimono nosí v Žaponsku mladí i staří, dívky i ženy, hoši i muži doma i na ulici.

Významnou slavností pro hocha je také jedenáctý den jedenáctého měsíce po jeho narození. Té chvíle připadá břitvě a nůžkám nová práce. Hlavička hošíkova není již celá holá, ale místy již hustými vlásky porostlá. Na temeni holí se vlasy do věnečku, a při uších ponechávají se dlouhé chvostíky. Té úpravě věnují žaponské matky mnoho času.

Když počíná dítě žvatlati, lze slýchati mnohé zvuky i nám dobře známé, ale značící věci a pojmy zcela rozdílné. *Mam ma* neznamená maminku, ale pokrm. *Bé bé* znamená oděv, *ta ta* znamená domácí střevíčky. Maminka zove se po žaponsku *haha* nebo *okkasan*, otec *ototsan*, babička *obasan*, nemluvně *akambo*, dítě *kodomo*, dívka *nesan*, dcera nebo slečna *musme*.

Nepohody se žaponská matka neleká a vychází s nemluvnětem za každého počasí na procházky, nosíc dítě na zádech, jako koník jezdce.

Za té posice dopřává se maličkému jezdci největší volnosti. Povijanu, jenž jest dětskému zdraví jenom na škodu, v Žaponsku neužívají.

S mazánkem přivázaným na záda ubírá se žena do práce, přede, šije, zdělává rýžové pole, a sladké břímě ji přece netíží.

Nevrlou býti k dítěti žaponská maminka nedovede, ale projevuje v každém pohybu a pohledu jemnocit, něžnost, klid a počínání nejušlechtilejší.

Osopovati se na děti a surově mládež okřikovati pokládalo by se v Žaponsku za nejsprostší výlev podrážděnosti a nelidského jednání.

Nemůže-li si vyjíti matka sama s dítětem, zavěšuje svého mazánka na záda bratříčkovi nebo sestřičce. S mazánkem na zádech vypadají děti jako srostlice se dvěma hlavičkami

Heslo „Čistota půl zdraví“ znají v Žaponsku mnohem lépe nežli jinde. Proto také žaponské dítě z horkých lázní ani nevychází. Maličkým děťátkům nebývá ovšem taková lázeň po chuti. Pročež vyprošuje si maminka přímluvu na bozích, aby děcku dodali chuti ke koupání.

Víte, co žaponské maminky dělají?

Maminka koupí u kramáře dřevěný obrázek. Je to vlastně pomalované prkénko. Obrázek představuje vanu a v ní

Hračky — plačky.

děťátko. S prkénkem tak pomalovaným jde maminka do chrámu a zavěsí obrázek na oltář. Je přesvědčena, že její mazánek bude se již s chutí koupati.

Že na vyfintění žaponské dívky více péče a času se věnuje nežli na hocha, rozumí se samo sebou. Úprava hustých havraních vlasů, jimiž dívky se vyznamenávají, zabírá mnohdy celé půldne.

Z jehlic vlasových oblíbeny jsou zvláště vlásnice ze želvoviny, protože jest želva také obrazem cudnosti.

Vlasům, lesknoucím se olejíčkem kameliovým nebo čajovým, věnují žaponské dívky tolik péče z té příčiny, protože nenosí žádných klobouků.

Líčení těla všelikými ličidly, zvláště pak obličeje, rtů a šíje jest obyčejem již u malých dívek.

Zábav užívají žaponské děti do sytosti Podíl na dětských hrách berou náruživě i lidé dospělí, zvláště když pouštějí

se draci, bez nichž zábavu v žaponské přírodě nelze si ani představiti. Dost možná, že matinka vyzdobila svého miláčka rolničkami, zavěšovanými na nohy, aby radost klučinova byla tím větší.

Podle nařízení policejního nesmějí žaponské děti ostávati bez dozoru. Z opatrnosti opatřuje se tam dítě dřevěným štítkem, na němž jest napsáno jeho jméno a obydlí. Zbloudí-li děcko, ví se, kam a komu náleží.

Odrostlejší dívky navádí matka k tomu, aby uměly podle obvyklého vkusu rovnati květiny a snítky do váz.

Při vší volnosti a prostotě jsou žaponské děti vzorem uctivosti k rodičům, pamětlivy jsouce národního přísloví: „I havran oplácí dobrodiní svým rodičům.“ Láskou tou oddány jsou žaponské děti rodičům podle mudrckých slov Konfucových vždycky s úsměvem na tvářích. Z veselosti a úsměvu lidé v Žaponsku ani nevycházejí. Pravdivým zdá se býti výrok, že žaponská dívka usmívá se od Nového roku až do Sylvestra.

Veselost a úsměvy nemizejí u nich ani v pozdějším věku, děti pak, jsouce stále ve styku s lidmi odrostlými při hrách a zábavách, záhy dospívají v rozumce a zaučují se jednati samostatně. Je tedy pravda, že žaponské dítě počíná si jako mudrc, a že dospělý, maje v lásce dětské hry, žije život jako dítě.

Nedivím se, tvrdí-li se o Žaponcích, že cítí a myslí zcela jinak nežli my. Tamější dívky vypadají jako panenky na pérách, ale mají smysl pro poesii a přírodu, které se klanějí a kterou zbožňují. Tklivou mysl prozrazují, kochají-li se mezi květinami, naslouchají-li šepotu pramene a hučení bystřic, neb opěvají-li jeřáby, volavky, háje, svit měsíce, rákosí, bambus, moře a hory:

Věčné hory, věčné vlny
pnou se, šumí kolem kol,
věčně témě hor se věží,
věčně hučí moře dol.
Jenom člověk bytost křehká,
té jen smrt je údělem.

Vedle básní má žaponská mládež bohatý výběr pohádek a pověstí, provázených v knihách obrázky plných rozmarů a rozkoší uměleckých. Podávám zde malou ukázku:

Vrabec s rozeklaným jazýčkem.

Kde je vrabeček? kde je?

Hostina u vrabečka.

Byla jednou zlá stařenka. Jednoho dne, když připravovala si škrob, aby jím naškrobila své šaty, přiletěl vrabčík, s chutí dal se do uchystaného škrobu a zobal kousek za kouskem. Stařena poznala, že to vrabec, jejž měla ráda vedlejší sousedka. I rozhněvala se stařena na dotěravého opeřence, chytře se ho chopila a prostřihla nůžkami drobný jeho jazýček. Potom vrabce pustila. Vrabec uletěl a vícekráte se již neodvážil obtěžovati zlou stařenu.

O tom všem dověděla se vedlejší sousedka velmi brzy. Býval' vrabčík denním hostem jejím. Sousedce bylo velmi líto, že ubohý vrabeček byl tak krutě potrestán za malé provinění. I usmyslila si, že vrabečka vyhledá. Na pomoc vzala si svého muže a hledala ubohého vrabečka na horách, v dolinách, na polích a v dědinách. Kam jen přišli, oba tou-

žebně se otazovali: „Kde pak jest vrabeček s rozeklaným jazýčkem? Kde pak jest, kde jest?“

Dlouho a dlouho se ptali, až konečně našli domek, jenž hledaného vrabčíka hostil.

Sotva že vrabčík spatřil své dobrodince, letěl jim vstříc a měl z dobrých těch lidiček velikou radost. Na to vedl je do domu, v němž bydlel, a děkoval jim za laskavost jemu dříve prokazovanou. Ve svém příbytku pohostil je rýžovou pálenkou, rybou a jinými pochoutkami. Snášel ze své domácnosti vše, co měl. I bylo pokrmů tolik, že pro ně ani světnice nestačovala. Vrabčíkova žena a jeho drobné děti a vnuci obsluhovali vzácné hosty. Na konec hostiny odložil opeřený hostitel pohár a zatančil hostům pěkný taneček. Hosté bavili se co nejpříjemněji, a den uplynul v samé veselosti.

Když se počalo smrákati, pomýšleli naši hosté na cestu k domovu. Hostitel chystal jim zatím výslužku a předložil hostům dva koše, jeden veliký a jeden malý. Řekl jim, že si mohou vybrati, který chtějí.

„Nuže, rozhodli jste se již?“ pravil vrabčík hostitel.

„Rozhodli jsme se vzíti s sebou košík malý. Jsme lidé staří a lehké břímě snáze uneseme. Vždyť máme hodně daleko.“ Tak odvětili hosté.

Vrabčík hostitel odevzdal jim tedy košík malý a rozloučil se s milými hostmi velmi srdečně.

Když přišel muž se ženou domů, toužili oba zvěděti, co asi v koši jest. Nedočkavě otevřeli víko, a víte, co v koši spatřili? Spatřili v něm samé zlato, stříbro, drahé kameny a hedvábí pěkně stočené. Skvostů bylo tolik, že naši dobří manželé měli co dělati, aby byli konečně hotovi s vybalováním. Tak stali se z nich pojednou boháči.

O velikém tom štěstí uslyšela sousední zlá stařena, jež tak krutě potrestala vrabčíka pro sousto škrobu. Avšak na svůj čin zapomněla a ze samé lakoty spěchala k sousedům, aby se vyptala na příbytek dobrodějného vrabčíka s rozeklaným jazýčkem. Když všecko podrobně zvěděla, vydala se na cestu.

Vrabčík s rozeklaným jazýčkem poznal hned zlou stařenu a dal jí ze dvou košů na vybranou.

Lakotná stařena nerozpakovala se ani chvilku a chopila se koše velkého. Domnívala se, že v něm bude pokladů ještě více. S košem tím vydala se hned na zpáteční cestu. Měla co nésti, tak že se pod těžkým břemenem až prohýbala. Zdálo se jí, že je koš obtěžkán samým kamením. S velikým namáháním doplížila se pod tíží svého břemene až do svého domku a jala se koš otvírati. Ale sotva že víko nadzvedla, vyřítila se z koše strašidla a roztrhala zlou babici na kusy.

Zrcátko z Macujamy.

Je tomu již dávno, ba velmi dávno. Tehdy žili v odlehlé krajině mladý muž a jeho žena. Měli jediné děcko, malou dcerušku, kterou milovali z celého srdce. Jména těch rodičů nejsou ani známa. Lidé už je zapomněli. Ale jméno osady, v níž řečení rodiče bydleli, jest povědomo. Jmenuje se Macujama.

Když byla dceruška maličká, byl tatínek nucen vydati se za důležitým povoláním do velikého města, do mikadovy residence. Na cestu tak dalekou nemohla se s ním vydati ani jeho choť, ani milá jeho dceruška. Muž vydal se tedy na cestu sám a sám.

Těžké bylo loučení. Aby tatínek dcerušku a svou choť ukonejšil, slíbil přinésti jim z města pěkný dárek.

Opuštěné manželce zdála se podnikaná cesta až příliš daleká, neboť nebyla sama nikdy dále nežli v nejbližší dědině. Ale při všem tom byla přece na svého muže hrda, protože byl on z osady první, jenž tehdy odvážil se jíti až do hlavního města, kde král a mocní jeho páni z urozeného stavu žili u prostřed podivuhodných věcí.

Uplynulo několik neděl, a muž měl se navrátiti z cesty do svého domova. Žena i dceruška těšily se na jeho příchod nevýslovně. Matinka vyhledala nejlepší šatičky, aby do nich oblekla své drahé potěšení. Také pro sebe vybrala ze šatnice nejhezčí oděv, aby v něm přivítala milého muže. Byl to oděv modré barvy. Tu barvu měl její muž nejraději.

Nemohu ani vypověděti, co bylo doma radosti, když se muž z daleké cesty navrátil. Malá dceruška tleskala ručkama

a jiskřila očima, když jí otec podával přivezené hračky. Vyptávání nebylo konce. Otec nevěděl, komu má dříve otázky zodpovídati. Viděl ve hlavním městě mnoho zajímavých věcí.

Když se již hodně napovídal, řekl k manželce: „Milá ženo! Přináším ti krásnou věc na památku své cesty Přináším ti zrcátko. Tak té věci v městě říkají. Tu jest! Vezmi ji do ruky, podívej se do ní a pověz, co vidíš!“

Manželka vzala do ruky skřínku z měkkého dřeva, otevřela ji a zadívala se do okrouhlého kousku třpytného kovu Okolo zrcátka byly pěkné ozdoby. Řezbář vyřezal je ze dřeva, kosti a perleti, a dal jim podobu kvítků a listů. Nescházeli mezi tím ani ptáčkové a figurky lidí. Plocha zrcátka zářila jako ryzí stříbro. Mladá paní zářila zase radostí, když v něm spatřila spanilou tvář, jež se na ni líbezně usmívala.

„Co vidíš?“ otazoval se opětně muž V duchu se radoval, že učinil milé své družce potěšení.

„Vidím krásnou ženu, jež se na mne líbezně usmívá. Pohrává rtoma, jako by chtěla ke mně promluviti. Divím se velice, že má modré šaty jako já!“ Tak mluvila prostoduchá manželka.

„Oj ty upřímná ženuško,“ řekl muž, „vždyť vidíš svou vlastní tvář.“ A v srdci pociťoval radost, že ví, o čem jeho žena ani zdání neměla. „Lesklý ten kov jest zrcátko, jež v městě každý mívá, byť o něm venkované ani neslyšeli “

Z daru tak skvostného těšila se žena stále a nahlížela do zrcátka každou chvíli. Bylo to poprvé v jejím živobytí, co spatřila vlastní obličej.

Dárek ten pokládala žena za velmi drahocenný a divotvorný. Ba domýšlela se, že by častým užíváním mohl vzíti škodu. Proto uložila zrcátko co nejpečlivěji vedle ostatních svých skvostů.

Uběhla léta, a náš milý manželský párek žil stále spokojeně a šťastně jako před tím. Největší radostí těchto rodičů byla dceruška, která rostla a rostla, že se matce na vlas podobala. Byla tak poslušná a líbezná, že ji měl každý rád. Matka viděla v ní svůj obraz a svou podobu Bylať krásná jako její máť za mladosti. Matka se až obávala, aby

její dceruška krásou tou nezpyšněla. Proto uschovala zrcátko co nejlépe, jen aby se v něm dceruška nemohla zhlížeti. Z téže příčiny také nikdy o zrcátku před dceruškou nemluvila.

Dceruška rostla a vyrůstala ve spanilý zjev. Ale při vší své kráse a nevídaném půvabu ostávala dobrosrdečnou a pokornou dívkou, neboť neměla o své spanilosti ani zdání a zrcátka jaktěživa nikdy nespatřila.

Pojednou však štěstí v rodině se zkalilo. Dobrá máť se rozstonala, a nemoc její se zhoršovala. Hodná dceř obsluhovala nemocnou dnem i nocí, ale prostředky nic nepomáhaly. Otec i dcera tušili, že se blíží smrt. Také nemocná máť byla připravena rozloučiti se se světem. I povolala ke svému lůžku dceru a pravila k ní: „Mé drahé dítě, víš-li pak, že jsem na smrt nemocna, a že vás musím na vždy opustiti? Slib mi při smrtelném loži, že se budeš každého rána do tohoto zrcátka dívati. Uvidíš v něm mou podobu a zvíš z mého pohledu, že tě stále v mysli mám a na tebe pozor dávám.“

Při těch slovech vyňala z pouzdra zrcátko a podala je dceři. Ta pak slíbila umírající matce s pláčem, že bude poslední její vůli ráda plniti a tak na milou matičku zpomínati.

Brzy na to máť umřela. Přání, proslovené na smrtelném loži, plnila hodná dceř svědomitě a dívala se do zrcátka každého dne ráno i na večer. V něm spatřovala tvář své máti tak věrnou, jako ji vídala, když milovaná máť byla ještě na živu Ba zdála se jí býti mnohem hezčí, nežli byl obličej mateře nemocné.

K obrazku své matičky utíkala se dceř vždy, kdykoli ji něco tížilo. Jemu si stěžovala a o pomoc a přispění jej žádala, nežli rozhodla se něco provésti.

Tak žila dívka jako za živobytí své mateře a vynasnažovala se jednati i nyní jako dříve. Ani nevíte, jak ráda říkala slova, když dívala se do zrcátka: „Matičko, dnes byla jsem taková, jak si toho přeješ.“

Otec pozoroval dětinné to jednání se slzami v očích a nebyl s to říci své dceři, že obraz, jenž zjevuje se v zrcátku, jest vlastní její tvář, která stávala se věrnou oddaností vděčné dcerušky k zesnulé mateři den ode dne matčinu obličeji podobnější a podobnější.

Odnášení darů.

K horkým vřídlům Mijanošitským

Doba našeho odjezdu z Jokohamy na žaponský západ se přiblížila Taifuny zuřily několik dní úžasnou silou, a moře pěnilo se jako u varu. Tlakoměr vykonal v několika málo hodinách odvážný skok.

Srpen a září bývají v Žaponsku na tajfuny nejbohatší. Za našeho pobytu dostavily se ty orkány až v říjnu a vyváděly hrozné divy.

Z rána dne 18. října pokrývala se zátoka mořská již jenom beránky. V dáli na obzoru vynořovalo se z mraků témě hory Fuži, pokryté sněhem, a na jihozápadě vyjasňovala se modrá obloha. Skrovná zavazadla byla připravena na cestu do Mijanošity. Pojedeme směrem jako před několika dny, když ubírali jsme se do Enošimy. Stanice, jimiž projedeme, jmenují se: Hodogaja, Tocuka, Ofuna, Fužisava, Hiracuka, Oiso a Kozu. Průvodčím a tlumočníkem byl nám tentokráte veselý chlapík Jošida.

Z Jokohamy vyjel vlak o 9. hodině ranní a po $1\frac{1}{2}$hodinné jízdě stanul na stanici zvané Kozu. Posvátná Fuži nesešla nám s očí. Stříbrný její vrcholek svítil vysoko nad oblaky. Trup mohutného toho obra, vypínajícího se do výše 3780 metrů, byl zahalen až po úpatí hustými oblaky. Zdálo se, že vrcholek ohromné sopky ani ze země nevyrůstá, nýbrž že je nesen na perutích tmavých mračen, vznášeje se jako nadpřirozená bytost mezi nebem a zemí. Marně proslovovali jsme v Jokohamě přání, dostoupiti jeho temene a zadívati se do jeho jícnu. Bylo již pozdě. Témě Fužijamy jest přístupno

toliko asi od 15. července až do 10. září. Za nejvhodnější dobu pokládají žaponští poutníci čas od 25 července do 10. srpna. Výborní chodci vykonali cestu až na vrcholek a zpět k úpatí asi za dvanáct hodin.

* * *

První zprávy o vystoupení na horu Fuži podal z Evropanů Angličan Rutherford Alcock. Jsa vyslancem v Žaponsku, podnikl r. 1860 nebezpečnou cestu do vnitra země a slezl vrcholek vulkánu za četného průvodu.

Fuži-no-jama nebo Fuži san (dle anglického pravopisu Fujiyama) znamená prý v překladě horu ohně nebo horu nesmrtelnosti. Zjevuje se divákovi na mnoho hodin cesty. Pozoruje li ji kdo z Tokia za jasného dne, může se domýšleti, že se vypíná hned za městem. A přece jest k ní z hlavního města asi 100 *km*.

Za našich časů podniká se výlet na horu Fuži dosti hladce. Hrůzy, které vulkán ten jindy projevoval, již pominuly. Nyní putuje k hoře Fuži, ba až k jejímu vrcholku na tisíce zbožných poutníků.

Výstup na horu Fuži líčí jistý turista následovně: „Výpravu na Fuži-an podnikl jsem z Jošidy. Osada ta rozkládá se na severním svahu posvátné hory. Již předem zamluvil jsem si obydlí u tamějšího starosty.

Na cestu vydalo se nás celkem pět. Bylo časně z rána. Starosta obce vyprovodil nás až na konec osady, kde je postaven chrám k uctění boha posvátné hory Fuži. V chrámě obětovali jsme po dávném zvyku poutnickém trochu peněz. Za to přijali jsme z rukou božího služebníka číšku posvěceného saki a průvodní list. Potom jsme kráčeli širokou alejí starobylých stromů jehličnatých a řadami kamenných luceren. Tam zastali jsme mnoho koníků, nabízených k jízdě do hor. Brzy objevily se močálovité stráně s podrostem nižším i vyšším stromovím. Rostlinné druhy tam bujející jsou ovšem od našeho rostlinstva horského valně rozdílné. Vymletá údolí spatřují se na všech stranách. Na mnohých místech znamenati lze vrstvy uloženého popelu a tmavá skaliska porovité lávy.

Lesní palouky zakončují pásmo horské. Po dvou a půlhodinné cestě sešly nám s očí. Dále bylo nám stoupati příkře. Pěšiny se úžily, tak že se nemohlo koňů již ani užiti. Nezbývalo nic jiného, nežli jíti pěšky.

Chvílemi odpočívali jsme na stanicích. Stanice ty jsou prostinké chaty, v nichž lze se občerstviti čajem. Mnohé z nich upraveny jsou jako horské noclehárny.

A teď vzhůru lesem! Šli jsme pomalu. Rychle jsme přece jíti nemohli, neboť naskytovalo se nám mnoho zajímavých zjevů přírodních. Chvílemi klopýtali jsme přes kořeny, pahýly a hroudy z červenavé lávy. Cestou potkali jsme člověka, jenž konal na hoře služby cestaře. Urovnával kostrbaté pěšiny a stezky, jako to činívají cestaři v našich Alpách. Za svou práci nežádá mnoho. Vděčně přijímá dva nebo tři seny.

Na třetí stanici přišli nám střic kněží tamějšího chrámu a prohlíželi naše pasy. Za té příležitosti vypálili na naše poutnické hole jména.

Dostoupivše páté stanice, stanuli jsme ve výši 2225 metrů. Tam přestával již les. Výše rostla jenom kleč a nízké křoviny. Květiny pozorovali jsme ještě ve výši 2450 metrů. Jiné rostlinstvo dosahovalo výše až 3300 metrů. Byly to samé byliny studenokrajné a podobaly se floře východní Sibiře a Kamčatky. Holý a pustý vrcholek hory Fuži hostí jen některé druhy mechů a lišejníků.

Šestou stanicí stává se cesta velmi obtížnou. Chůzi vadí sypký sopečný popel, škváry a pemzové kamínky. Za to však jde se bezpečně k cíli Zblouditi nemůžeme ani za mlhy. Stopy po slaměných sandálech vedou nás výš a výše. Zanechali je po sobě četní naši předchůdcové. Roztrhané sandály povalují se všudy v hojnosti.

Pohled s hory dolů objeví poutníku zajímavé divadlo. Za jasného dne vidíme davy lidí, kteří ubírají se k vrcholku. Vypadají ve svém bílém šatě jako stáda bravu. Celkem však není cesta na horu Fuži tak vábná a poutavá, jako na jiné velehory.

O šesté hodině večer byli jsme na stanici osmé. Stáli jsme ve výši 3270 metrů. Pro první den měli jsme dosti. V kamenném domku jsme přenocovali. Nocleh nebyl právě

příjemný. Štěrbinami chýše dral se k nám vítr, a kolem nás skučela vichřice. Hustý déšť šlehal na všecky strany domku, a šindelová střecha, obtěžkaná kameny, propouštěla skulinami vodu. Někteří z nocležníků vydlužili se od strážce horské chatrče přikrývky a zahalovali se do nich. Ale potázali se se špatnou. S přikrývkami nasadili nám zároveň kousavý hmyz, který štípal nás nesnesitelně. Pochopíte, že jsme se nového jitra nemohli ani dočkati.

Ráno přišlo, ale s nebe lilo se jako z konve. Z chaty nemohli jsme ani paty vytáhnouti. Teprve o 11. hodině vichřice se utišila, a nebe se trochu vyjasnilo. Vydali jsme se hned na pochod až k samému temeni.

Šli jsme klikatými pěšinami Příkré ty stezky vinou se v popelu a sopečných struskách. Jen stěží mohli jsme dále ku předu. Konečně stáli jsme na pokraji jícnu, na jehož východní straně rozkládá se asi 15 salaší a kaple. V salaších poutníci nocují, aby pozdravili časně z rána východ slunce. V kapli dostane se poutníkům zvláštního potvrzení, že skutečně dostoupili temene posvátné hory Fuži. Buddhističtí kněží vítají šťastné výletníky a potiskují zadek bavlněné haleny jejich červeným znamením. Kromě toho doručují zbožným turistům popis a vyobrazení posvátné té hory, potom poukázku na odpustky a požehnání za všecky oběti a modlitby, které poutníci vykonali.

Obcházíme-li jícen hory, spatříme místy zříceniny sopečných stěn. Lezeme po nich brzy nahoru, brzy dolů. Za té příležitosti měříme teplotu, tlak a vlhkost vzduchu a zkoumáme lávu a popel. Suchý teploměr ukazoval na slunci 8° C.

Vrcholek Fužisanu podobá se zvlněné rovině. Vyvýšeniny její skládají se ze škvárů. Hloubku jícnu jsem změřil pomocí tlakoměru. Činí 167 *m.*

Zajímavy jsou na vrcholku hory Fuži dva prameny: Zlatý a stříbrný. Pravověrní Žaponci tvrdí, že jsou darem horského boha. Kde vznikají, o to se poutníci nestarají; kupují si raději džbánečky, do nichž nabírají trochu svěcené té vody, aby ji přinesli domů svým přátelům.

Pohled na Fužijamu.

Větší úspěchy očekávají poutníka, vyčká-li na temeni hory časného jitra, když sluneční koule počne se zjevovati na obzoru. Na znamení vůdce chápou se všickni poutníci svého zvonečku, aby přivolali zazvoněním vzývaného bůžka a přednesli mu své žádosti. Potom uklánějí se k zemi a volají: Pomoz svatý Buddho! Takovou pobožnost vykonávají, i když slunce zapadá.

Rozhled s hory Fuži jest unášející. Žaponci radují se z té vyhlídky z plného srdce. Pochopuji jejich nadšení a spokojenost, jaká člověka v tom okamžiku se zmocňuje. Pohlížeti s nebetyčné té výše do širého kraje, jenž zjevuje se našim očím na 200 *km* do kola, jest vskutku malebné. Co tu rozmanitých barev, v nichž jeví se moře, jezero, vesnice, hory, lesy, řeky a říčky. Kocháme se ve zpomínkách, že stojíme nad výhní mocného vulkánu, jenž dle žaponské pověsti vznikl roku 286 před Kristem za jedinou noc, a jsme jati do hloubi své duše pravdami i bájemi.

Když se chýlilo slunce k západu, posilnili jsme se na zpáteční cestu rýžovou lihovinou a sestupovali jsme za radostné nálady k osmé stanici na nocleh. Záře západu vykouzlila tolik barevných tónů, a oblaka kupila se nad našimi hlavami tak malebně, že nemohu velebného toho obrazu zapomenouti. Bylť z nejkrásnějších, jež jsem kdy v životě spatřil."

* * *

Cestou do Kozu přibývalo teploty vůčihledě. O 10. hodině ukazoval teploměr již 26° C. Dělný lid na polích vypravil se podle toho do práce. Dělníci odhodili své modré haleny a vypadali skoro tak, jak je Pán Bůh stvořil.

Pole, jimiž jest vedena trať, jsou vesměs nepatrná. Chaloupky a statečky, které při nich stojí, jsou dřevěné a kryté slamou, rákosím nebo sítinou.

Hřebeny střech proměněny jsou místy v záhonky. Hospodář proměnil střechu v malou zelnici a pěstuje v ní okurky nebo tykve. Plody jejich pokrývají doškovou střechu na všech stranách.

Bambus obstupuje chýžky a chatrče jako mohutné rákosí. Vrabci švitoří v něm touže notou jako u nás. Jeřábi a vo-

10*

lavky přilétají až do nádvoří hospodářského stavení. Nebojí se, že jim bude ublíženo.

Chvílemi jde železniční trať při samé starodávné silnici, zvané Tokaido. Čím dále ke stanici Kozu, tím více blíží se k pokraji mořské zátoky.

Několik kroků od stanice Kozu čeká výletníky vůz tramvajový. Potáhne jej pár koňů. Z počátku jedeme řadou domků, vytvořujících dlouhou ulici. Za nimi otvírá se výhled na lesklou hladinu mořského chobotu. Slabý větřík vane do otevřených oken malého vozu. Po pravici košatí se na pobřežním svahu stromy kameliové, jinde borovice, na polích modrá se vejčité ovoce lilku jedlého, a v tobolkách bělá se chmýří bavlníku. Pobřežní obyvatelstvo zaměstnáno jest sušením ryb. Lovem zabývají se tam nejenom rybáři z povolání, ale mnozí ctitelé rybářského sportu. Pracovali, pokud si něco nezachovali. Potom zanechají práce a jdou si na několik dní zarybařit. Vlastnost ta náleží ke zvláštnostem žaponské povahy.

O 11. hodině ranní zastavil vůz v městečku Odavaře. Zříceniny starých zdí ukazují ke hradu, kdysi dobře opevněnému. V Odavaře zapřahují se do vozu čerství běhouni. Zastávka trvá jen několik minut. Z blízkého chrámu duněly zvuky bubnů. Věřící svolávali se jimi k pobožnosti. V sousedství postavena byla zvonice s velikým zvonem bronzovým. Srdce mu chybělo. Žaponci neužívají zvonů se srdcem. Chtějí-li zvoniti, chápou se trámce, zavěšeného vodorovně na čtyřech provazích před zvonem, a rozhoupavše jej buší jím do zvonu. Bušením na nehybný zvon přivolávají kýžené duchy a vyprošují si tak u nich audienci. Před audiencí dlužno složiti malý poplatek. Vybírá jej služebník tamějšího božiště. Čím památnější zvon, tím vyšší sazba.

* * *

Za Odavarou vjíždí se do hlubokého žlebu horského, jímž se valí bystrá Hajagava. Konečnou stanicí koňské té dráhy jest Jumoto s útulnými letohrádky. Zámožnější Žaponci uchylují se do Jumota za parného léta a tráví v něm rozkošné dny.

Několik nosičů chápe se našich zavazadel a upravují pro nás své dvoukolové vozíčky. Pojedou s námi do nedaleké Tonosavy. Cestou slyšíme šumění dravé bystřice.

Bylo po polednách, když zastavili kurumajové před úhledným domkem, na němž četl se nápis „Tamanoju hotel“. Nějaký zákusek měl ukonejšiti naše travidla, která se již zřejmě hlásila o své potřeby Pohotově nebylo ničeho, a třeba vyčkati trochu času. Vozatajové, rychlou jízdou unavení, užili té chvíle k odpočinku. Za své znamenité výkony mají všecku naději, že dostanou zpropitné v podobě číšky čaje.

V sadě, při hostinci založeném, rostly velkolisté pavlovnie a mišpuli podobný tomel žaponský čili *kaki*.

Ovocný ten strom jest v Žaponsku, Koreji a v severní Číně nejrozšířenější. Chlady, jaké bývají v severních krajích žaponských, mu neubližují. Ovoce jeho jest Žaponcům náhradou za naše švestky a třešně, kterých mikadova říše postrádá. Kvésti jsem ho neviděl. Doba jeho květu spadá do června. Za to vídal jsem strom ten obsypaný ovocem, velikým jako jablka. Připadalo mi, že dívám se na strom, požehnaný samými rajskými jablíčky nebo zarudlými oranžemi. Opadáváť lupení tomlové záhy po odkvětu, a bohatá úroda vyniká tím nápadněji.

Z jiných ovocných stromů, jež hojně pěstují se v zahradách žaponských, jsou: oranže, broskve, merunky, hrušky, réva vinná, kaštan a j.

Žaponské hrušky sotva by vám chutnaly. Marně snažil jsem se jim uvyknouti, ač se zevnějškem svým doporučují co nejlépe. Jsou veliké, kulovité a zploštělé na obou stranách jako některá jablka. Slupka je silná, barvy zažloutlé, posetá šedými puntíky. Dužnina je hrubozrnná, světložlutá, šťavnatá, tuhá a beze vší vůně. Chutná vždy jako hruška nezralá.

Chutné ovoce přiváží se do Žaponska zhusta až z Kalifornie.

Ostružiny, rybíz, angrešt, maliny a borůvky Žaponsku scházejí.

Ve druhém sadě našeho hostitele rozkládal svěží své listy mohutný banán, ale ovoce svému pěstiteli nepřinese. Teplota

žaponského podnebí na to nestačuje. Několik štíhlých kryptomerií převyšovalo všecko zahradní stromoví.

* * *

Další naše cesta vedla příkrou silnicí až do Mijanošity. Ve hluboké rokli prokmitají chvílemi pěnivé peřeje Hajagavy, odvádějící vody z jezera Hakonského do chobotu Odavarského. V horském žlebu zelenalo se houští bambusové. Obyvatelé dělají tam z jeho vláken vkusné a něžné tobolky. Také obrábějí tam i některé druhy dřev a vytvořují z nich pestrobarevnou mosaiku a bohatě řezaná pouzdra k uschovávání dýmek. Hlavní výroba toho zboží spadá do zimních měsíců, kdy jsou horalé Hakonského pohoří od ostatního světa zcela odloučeni. Tuhá zima, jež tam bývá, proměňuje horstvo v alpy zaváté vysokým sněhem. Kdo z cizinců prodlévá v lázních Mijanošitských, má příležitost pořiditi si pro své přátele vkusné a laciné dárky na památku.

Bylo nám projíti řadami takových krámů a dílen, když blížili jsme se, vykonavše horskou partii pěšky, k líbeznému hotelu. Majitel zřídil v něm vše po evropsku a hostí v něm četné panstvo za denní poplatek 3½ jenu. V to počítány jsou již horké koupele, užívané libovolně ráno a večer.

Horká voda vyvírá ze země několik kroků od hlavní budovy a svádí se bambusovými rourami do domu. Jednotlivé koupelny jsou od sebe odděleny příčkami, ač je postaráno také o vodojem. společný všemu žaponskému panstvu.

S horkou koupelí souvisí také hnětení těla čili massáž. V massáži libují si Žaponci již od nejstarších časů. Domnívají se, že vyženou horkou lázní a hnětením všecky nemoci Hnětením zabývají se obyčejně slepci, majíce v tomto zaměstnání všecku výživu.

Myslím, že tolik léčebných vřídel, jako jich vykazuje neveliká říše žaponská, nemá žádná jiná země.

Sirnatá vřídla žaponská mívají teplotu vařící vody a vyvírají pravidelně na úpatí dřímajících sopek. Takovým místům říká lid „peklo“ (žap. *žinoku*). Místy vybuchují z podzemních slují a trhlin pouhé dýmy sírovodíkové. Pravidelné

jejich přestávky připomínají diváku práci ventilu u parního stroje.

Gejserů jsem v krajích žaponských nespatřil. Gejser v lázních Atamských při Odavarském zálivu jest snad jediný, jímž se Žaponsko může vykázati. Soptí každé čtyry hodiny.

V horách Hakonských.

Mijanošita a blízké okolí obstoupeny jsou horami, jež nazývají se obyčejně Hakonskými podle jezera a města Hakone. Poetická zátiší vulkanického toho pohoří jsou nejoblíbenějšími místy výletními měšťěnínů jokohamských a tokijských. Vonné lesy kafrovníkové a kryptomeriové, stinné rokle, úvaly s bystřinami, peřejemi a horkými vřídly, jakož i lesklá hladina zamlklého jezera Hakonského, u prostřed hor jako začarovaného, jsou vábným lakadlem panstva domácího i cizinců. Nad luzná ta horská zátiší vypínají se místy hory vysoké přes 1300 *m*. Řeka Haja smývá úpatí a obtéká je v polokruhu. K výšinám jejím nastoupíme cestu.

Mírný deštík, jenž se za noci k zemi snesl, osvěžil horskou vegetaci. Stráně kopců zdobily se bambusovým houštím a třtinou zelenou jako brčál. Za časného jitra dne 19. října opustili jsme Mijanošitu. Ovzduší bylo vlahé a teplé. Chmury na zataženém nebi se rozptylovaly, a rozhledů přibývalo Měli jsme všecku naději uzříti s temene velikolepou panorámu.

Šlo se vychozenými pěšinami, vinoucími se mezi travou bambusovou. Jen někde zamodral se květ zvonku. Poskrovnu objevoval se oměj, kuklík horní a hořec. V úkrytu horské té flory ozývali se chvílemi bažanti.

Kořistí mé lovecké vášně stalo se několik kudlanek. Byly to první živé kusy, jež jsem kdy viděl.

Blížili jsme se k osadě, zvané Ašinoju. Obloha vyjasnila se již nad veškerým krajem, a nad dálnou hladinou Tichého oceanu klenula se modrá báň. Ostře vystupovaly z moře

Velké peklo v horách Hakonských.

obrysy skalnaté Enošimy, odleskem plála hladina zálivu Tokijského a Odavarského, bělaly se pěny vln, kouřil jícen sopky na Ošimě a v oblacích prokmitalo témě posvátné hory Fuži.

Již jméno Ašinoju vypovídá, že jsme opět u horkého vřídla. Koncovka *ju* značí při vlastních jmenech žaponských vždycky horký pramen. Sírovodíkové výpary zaváněly již z daleka. Za léta oživuje Ašinoju několik hostí, kteří hledají v láznich vyléčení svého kožního neduhu. Číška teplého čaje, podávaná výletníkům v tom neb onom hostinci za pouhé zpropitné, přišla nám ve studeném ovzduší vhod.

Lázně Ašinojské založeny jsou ve výši 845 *m*. Sirnými dýmy je tamější rostlinstvo kolkolem umořeno a zpustošeno, a půda žlutým nádechem zbarvena. Skuliny a sluje, jimiž sírovodíkové páry vystupují, zejí ze všech strání, zvláště pak z úbočí jižního. Na některých místech viděl jsem mocné vrstvy síry ryzí. Usadila se zajisté za rozkladu sírovodíku.

* * *

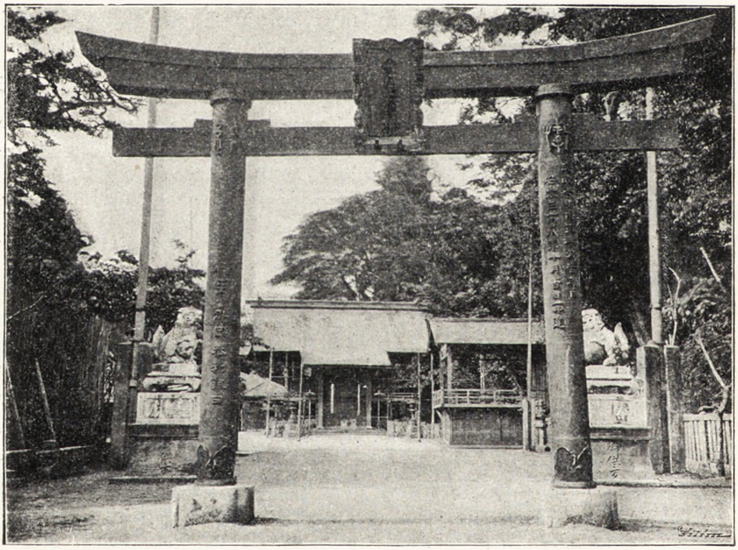
Asi půl hodiny cesty za lázněmi Ašinojskými otvírá se vyhlídka k vodní pláni jezera Hakonského. Postřehují se též obrysy mikadova zámku, shlížejícího se v jezerní hladině. Za ním ukončuje obzor sopka Fuži. Polední slunce osvěcovalo její zasněžený jícen, jenž strměl na tmavém trupu posvátného kolossa jako vzdušný přelud čili fata morgana. Pohledů těch nemůže se poutník ani nabažiti a nespouští s tajemné hory oči.

Pěšina ústí v širší cestu, vedoucí lesem. Mohutná brána, jíž vstupujeme do kryptomeriového háje, vypovídá, že jsme zase na blízku šintského božiště. Několik poutníků vrací se již domů z pouti, vykonané k božišti Hakonskému. Stověké stromy, seřaděné ve stinnou alej, lákají k návštěvě chrámu. Není dne, aby cizinec putující Žaponskem nenavštívil nějaké božiště. Odevšad kupujeme si od kněží na památku obrázek velikého Buddhy.

Městečko Hakone rozloženo jest při jižních březích horského jezera. Památná silnice Tokaido se ho dotýká.

O hostince není v Hakoně nouze. Všecky zařízeny jsou po žaponsku a přiléhají k jezeru jako nákolní stavby starých časů.

Zahrádka zvoleného hostince vypadala velmi vábně. Také jeho nitro bylo útulné. Slušnost kázala odložiti obuv hned při vchodu, aby se čisté rohože neposkvrnily. V punčochách vstoupili jsme do prvého patra, opatřeného pavlačí. Vyhlídka

Brána označující božiště šintské.

na horskou kotlinu, její čarovné jezero a vznešenou Fuži v dálném pozadí jest rozkošná. Jemný vánek vanul hladinou, šelestilo rákosí, a odleskem plály zátoky. V jejich mělčinách nepohnutě stál šik něžných volavek. Odtáhl, když k nim rybák zamířil a s člunem ke břehu přistal. Před námi míhaly se rybky a vrhaly se za drobty potravy, hozené jim do chladného živlu.

Číšnice pošinovala zatím příčky a upravovala pokojík pro hosty přibylé ze západu. Evropan nebývá v Hakoně

vzácným hostem. Kolonisté jokohamští a tokijští rádi tam prodlévají a naučili lid připravovati pro svůj žaludek i chléb a dodávati mu mléko. O ryby není ovšem v jezeře zle. Pečený losos s rýží bývá asi nejlepším pokrmem, jejž tam žaponská kuchyně může pro Evropana připraviti. Řídili jsme se tou radou a s dobrou jsme se potázali.

Odpočinek v jezerní restauraci netrval dlouho. Měli jsme před sebou ještě plavbu po jezeře a zpáteční pochod do Mijanošity. Člunař snášel do lodičky teplá kimona, abychom se netřásli zimou za plavby ku protějšímu břehu. Kde kdo byl v restauraci, každý přišel s námi se rozloučiti. Za tak málo peněz tolik zdvořilosti! Plavba po jezeře trvá asi hodinu.

Na severní straně jezera Hakonského, kde rozkládá se osada Umi-žiri, končí plavba. Tam vyrovnali jsme povinný účet s veslaři. Za své namáhání žádali dohromady všeho všudy jeden jen.

Z Umi-žiri stoupá se příkře do Ubaga. V horské té dědině nařizuje průvodčí obouti slaměné sandály a ušetřiti tak obuv před zkázou. Nastoupíme cestu řadou dýmajících sirných jícnů č. solfatarů. Cizinec mohl by v těch místech tušiti tovární závody. Dýmy, vznášející se tam do povětří z několika míst, valí se hustě jako z podzemních komínů. Z dáli podobají se mračnům.

Za chvíli kráčíme již po sirnaté kornatině. Pod nohami to chrupe a praská. Uvolnili jsme tak skuliny a otevřeli jsme parní ventil, z něhož pojednou řítí se horká pára a plyny sírovodíkové. Je třeba opatrnosti, abychom se nezabořili hlouběji do sirného náletu. Vůdce vyzývá nás proto k pozornosti a varuje zvědavce před odvážnými procházkami po „Velkém pekle“. Občas zahání větřík sirné dýmy do tváře a ztěžuje chodci dech. Smrduté dýmy hrozí mu zalknutím. Puf, puf slyšíme se všech stran. Stružkami a výmoly hrčí vřelá voda, a v nohou cítíme již palčivost. Pod nohama to duní a hučí, kolem pak dere se sykotem na den pára. Všecky svahy zelenají a žloutnou se od sirného povlaku. Tam, kde se nahromadilo více ryzí síry, odvažuje se člověk ziskuchtivý a odnáší z „pekla“ kořist v pytlích.

Za zemětřesní zvyšuje se v těch místech sopečná činnost, půda puká a hrozí propadnutím.

Na štěstí nejsou zhoubná zemětřesení v Žaponsku častá. Hroznější výjevy dostavují se asi jednou za dvacet let.

Zprávy o tom zaznamenány jsou z nejstarších časů. Za zemětřesení r. 844 zmizelo s povrchu zemského asi 570 vsí. Propadly se. Za zemětřesení r. 1751 v kraji Ečigo a v Kiotu přišlo o život asi 16 000 lidí, r. 1828 přes 30.000 lidí. Horké prameny zanikaly, jiná vřídla počala náhle svou činnost. Roku 1891 navštíveny byly středožaponské kraje rovněž zkázonosným zemětřesením. Asi 8000 lidí padlo mu životem za oběť. Země se otvírala a pukala, vrchy se pohybovaly a propadaly, kolejnice železných drah rázem se zkřivily a jako tenký drát v různém směru se stočily.

Peklem Hakonským šťastně jsme přešli. Večerem dostihli jsme opět svého hotelu v Mijanošitě, abychom si chystali pro příští den vaky k odjezdu.

Tokaidem.

Kdo by v Žaponsku neznal Tokaida! Starobylá ta silnice, jež byla do nedávna jedinou cestou mezi někdejší residencí mikadovou, Kiotem, a sídlem šogunovým, Jedem, má od několika let mocného soupeře. Je to železná dráha, která byla dostavěna mezi řečenými městy r. 1889. Z Kiota až do Tokia činí její délka 526 *km*. Z Tokia až do Kobe počítá se asi 600 *km*.

Z Mijanošity vedla nás zpáteční cesta opět na stanici Kozu. Spořádanost železničních stanic vyhlíží z každého koutka. Jízda dnešního dne ukončí na stanici, jejíž jméno Ežiri Přibudeme tam asi o 3. hodině odpolední. Až přijde poledne, otevřeme pěknou krabičku, upletenou ze sítiny, a nahlédneme do jejího obsahu. Hostinský v Mijanošitě pamatoval na potřeby našich zažívacích ústrojů o vypravil nás na pouť s chutnou výslužkou. Nebude v ní chyběti ani láhev burgundského. Ctitelé kuchyně žaponské pořizují si oběd mnohem laciněji. Na stanicích mají vhodnou příležitost koupiti si oběd za 10 senů, t. j. asi za 14 krejcarů. Za několik těch penízků dostanou porci rýže, dávku zeleniny a několik kousků rybího masa. Vše jest v úhledné krabičce co nejpečlivěji vyrovnáno. Vloženo tam bude zajisté i jídelní náčiní, dvě něžné tyčinky. Hliněný čajník s horkou vodou prodává se na zastávkách za tři seny.

Chvílemi jede vlak volně. Jede místem, kde spravuje se porouchaná trať. Lijavec, jenž se tam před několika dny za zmíněného orkánu snesl, poškodil dráhu velice. Tak naskytla

se příležitost pozorovati způsob železniční práce. Dělníci snášeli písek a štěrk v bambusových ošatkách. Větší kameny ukládali do košů, zavěšovali je na tyče a odnášeli náklad na ramenech. Koleček a trakařů neužívají.

Na polích sbíraly se dozralé tobolky bavlníku. Byl svrchovaný čas odnésti domů úrodu, protože vítr roznášel již chmýří, které obaluje semínka.

Další cestou objevovala se pole s cukrovou třtinou, které Žaponci *sato-kibi* říkají. Doslovný překlad zní cukrové proso, jemuž se třtina jako druh trávy podobá. Celkový výtěžek z pěstění cukrové třtiny nebývá valný a nestačuje pro spotřebu říše.

Před samým cílem naší jízdy vinula se trať po mořském břehu, a z vozu jevila se vyhlídka na záliv a na lesklou vodní pláň širošírého Pacifiku

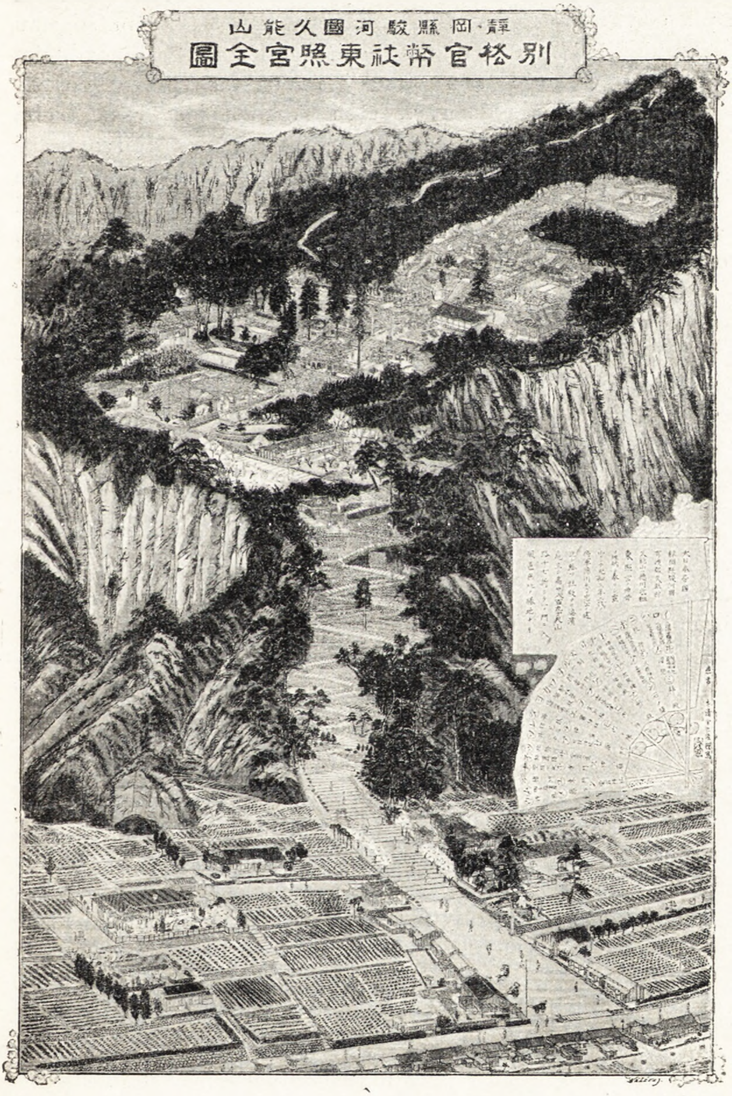
* * *

Na stanici Ežiri prohlédl četník průvodní naše listiny, a najatí vozatajové zamířili s námi k památnému božišti *Kunozanskému.* Tentokráte dali jsme zapřáhnouti do každé kurumy po dvou běhounech. Přední běhoun táhne za provaz, druhý tahoun zapřahuje se mezi voje. Jelo se jako fiakrem. Tahoun první upozorňuje soudruha na kameny v cestě stojící. Stále volá a heká. Tahoun druhý zvuky ty opakuje. Signály takovými ulehčují si oba těžkou práci.

Za divoké té jízdy vybíhali osadníci z dědin a udiveně ponlíželi na vytáhlé barbary ze západu. Příboj mořský šuměl nám po levici. Po pravici zelenaly se sady čajovníkové, kolébala se třtina, a šuměly větve spanilých kryptomerií.

Osamělá skála Kunozanská zvedá se příkře k nebi. Zeleň košatého stromoví zakrývá místy její strmé úbočí. Máme kus perné práce před sebou, chtějíce dostoupiti skalního temene. Zdá se, že jest nám stéci nedobytnou pevnost.

K božišti Kunozanskému vede klikatě tisíc kamenných schodů. Větve javorů, lip a kryptomerií je místy zastiňují. Oddychujeme si po příkladě poutníků jiných a obracíme svých zraků k blízkému moři, jež hluboko pod námi buší do pobřežních hrází.

Božiště na skále Kunozanské.

Dle rytiny žaponské.

Na skalnaté pláni rozloženo jest malé městečko chrámů, kaplí a svatyň Památník, postavený tam slavnému šogunu Jiejasovi, zjednává skalnímu božišti větší úcty. Průvodčím po svatyních bude nám vysoký hodnostář šintské církve. K průvodu po zasvěcených těch místech jest však třeba slavnostního úboru. Proto dlužno míti trochu trpělivosti, až ctihodný ten ochránce posvátných pokladů oblékne na se sváteční roucho a pokyne, abychom ho následovali. Objevil se před námi v zeleném ornátě, maje na hlavě mitru, jako nosívá biskup.

Sám nevím, co ve všech různých těch svatyních, jimiž jsme byli vodění, se přechovávalo.

Trpělivost naši odměnil duchovní otec pohostěním u stupňů samého oltáře. Nalil nám z bronzové konvice sladkého nápoje a podal číši k okusení. Nápoj chutnal jako medovina. Zákusek k tomu záležel v cukrových koláčích. Koláček jeden byl bílý, druhý růžový. Za pohostění a za průvod po svatyních přijal od nás církevní hodnostář 1 jen.

Slunce schylovalo se k západu, když bujní tahouni vyrazili zase s námi polem a hájem, aby zavezli cizí pány ještě téhož dne do Šizuoky. Toto město proslulo zázračným chrámem, posvěceným bohyni velebné hory Fuži.

Zastávky v Šizuoce užil jsem k návštěvě tamějšího semináře učitelského a k prohlédnutí rybářské výstavy, tehdy tam uspořádané.

* * *

Za výstaviště užili podnikaví rybáři šizuočtí starého chrámu a snesli do rozlehlých galerií přízemních budov všecky plodiny moře. Pobřežní osadníci mají v moři nevyčerpatelný zdroj blahobytu a mohou si strojiti chutné krmě asi ze šesti set různých druhů ryb, které tamější zvířena čili fauna vykazuje. K žaponským břehům táhnou ryby z moře Čínského, Žlutého, Ochockého, ba i z vod Indických a Malajských.

Požehnání, jaké z toho plyne Žaponsku, jest bezměrné. Dosti kruté zimy nutí Žaponce, aby jedl také potravu ma-

sitou. Buddhismus, jenž ze soucitu k živočišstvu zapovídá požívati masa zvířecího, učinil při rybách výjimku Ryby nejsou prý schopny, aby duše lidská mohla se do jejich těł po smrti stěhovati. Může tedy i nejpřísnější pravověrec rybu pozříti, aniž jest se mu obávati, že s rybou spolkl zároveň duši svého bližního

Na rybářské výstavě v Šizuoce uchystán byl jasný přehled, čeho moře k výživě žaponského lidu podává. Vystaveny byly tam nejen plodiny z říše živočišné, ale i veškeré rostlinstvo mořské, vítané ku přípravě mnohých jídel. Nástroje a náčiní, jakož i četné fotografie, pohledy, mapy a obrazy docelovaly představy o žaponském rybářství

* * *

Učitelský seminář Šizuocký umístěn jest v kamenné budově o jednom patře. Souvisí s cvičnou školou chlapeckou a dívčí. Kandidáti měli na rozvrhu hodin tělocvik a cvičili se zacházeti se zbraní. Ke cvičení užívají pušek dřevěných.

Veškeré zařízení ústavu vypadá po evropsku. V přírodnickém museu přechovává se několik preparátů lihových a sbírka vycpaných zvířat. Kostra člověčí nahrazena je tam modelem zhotoveným z papíroviny

V kreslírně kreslilo se podle předložek. Vzory předkládané ke kreslení představují lidi, zvířata, rostliny, krajiny, nádobí a náčiní.

Tělocvik předpisuje se i na dívčích školách žaponských. Školačky cvičné školy nesnadno se vpravovaly za mé návštěvy do kroků, předepsaných osnovami evropskými Po několik let dělaly kročeje krátké a batolily se ku předu jako kachňata, a nyní pojednou mají si vykračovati jako při hrách olympických Pokud vyšlapovaly si v bílých punčochách, cvičení se dařilo, ale jakmile obuly na nohy vyvýšené sandály, batolily se právě tak pitvorně, jako se budou batoliti celým životem.

* * *

Naproti rybářské výstavě mají šizuočtí střelci svou střelnici. Zvědavost zavedla nás do jejich společnosti. Střelců přibývalo víc a více. Dostavovali se ke cvičení nikoli s puškami, nýbrž s velikým lukem a se zásobou šípů. Tetiva luku měřila zajisté asi dva metry. Přicházeli muži staří i mladí. Střílení z luku pěstují v Žaponsku se vší uctivostí jako zbytek starých dobrých časů. dávajíce té zábavě přednost před střelbou ze zbraní palných. Terčem byla jim papírová plenta, postavená od střelce do dálky asi 80 kroků. Za plentou zvedal se násyp kypré země. V té zachycovaly se střely bambusové, opatřené na předním konci železným hrotem. Lukostřelci chápali se své zbraně a mířili do terče majíce na pravici oblečenou koženou rukavici.

Dávno již tomu, co Žaponci poznali překvapující účinky palné zbraně, ale proto přece nejsou s to s lukem se rozloučiti.

Bez čaje nemůže se obejíti ani zábava na střelnici. Členové spolku lukostřeleckého přistupují ke kredenci, chápají se drobných číšek a srkají do sebe hořký odvar blahodárného listí čajovníkového

Dlouhou chvíli krátí si Žaponec nejen střelbou z luku, ale i hrami v karty.

* * *

Dobou her, zábav a slavností bývá v Žaponsku zvláště Nový rok. Na ten čas těší se každý Žaponec, vyjímaje dlužníky, kterým vzpomínka na neukojené věřitele kazí veselou náladu. Dost možná, že posvátný ten čas prodlouží si mnohý o trochu déle nežli má den hodin a že slaviti bude Nový rok po několik dní.

K uvítání Nového roku dějí se přípravy již na sklonku roku starého. V domě smýčí se každý koutek, a celé stavení bere na se novou tvář. S přípravou novoročních koláčů mají v kuchyni mnoho práce. Rýže ku přípravě potřebná roztlouká se ve dřevěných hmoždířích v domě, na dvoře nebo na ulici. Domácí hospodyně, nemající času pro jiné přípravy, dává rýži roztloukati lidem, kteří za tím účelem chodí dům od domu. S nimi přijdou do stavení snad i tanečníci, aby

komickými skoky, pokřikováním a klepáním na bambusové tyče oznamovali příchod Nového roku.

Po Novém roce není již daleko do příchodu jara, a proto vyzdobuje se vchod domu čerstvými ratolestmi. Miláčkové z říše rostlin, borovice, bambus a kapradí objeví se jako ozdoba každé chýžky. Všecky kypí svěží zelení, jsouce symbolem trvalého štěstí. Nad vchodem vznáší se slaměný provazec. Uprostřed něho uvázán jest jakýsi erb Nového roku, zhotovený z několika věcí. Mezi těmi jest kapraď, osladič, kousek chaluhy, ovoce kaki, oranže a vařený rak. Každé té věci připisuje se zvláštní význam.

O Novém roce obléká se každý v nejlepší oděv, pozdravuje východ slunce, uklání se před pohrobními jmény svých předků u domácího oltáře, tváří se vesele a slavnostně, pojídá svařenou směsici z ryb, rýže a zeleniny, a popíjí pálenku. Známí na ulici přejí si na vzájem štěstí na deset tisíc let, nebo posílají si obrázek lodičky se sedmi bůžky na znamení šťastné plavby životem. Mnozí kladou si ty věci pod hlavu do svého lůžka, aby se jim zdály krásné sny po všecken rok.

O Novém roce přicházejí všickni známí a přátelé do domu, aby vyslovili své přání na prahu nové doby roční. Jídlem, pitím, pěním a tancem zaplašuje se tesklivá nálada.

Doba o Novém roce přináší s sebou mnoho jiných rozličných zvyků, zvláště pak rozmanité hry.

* * *

V městě Šizuoce připojil se k nám baron Poche z Vídně, jenž šťastnou náhodou ubíral se rovněž Tokaidem do Kiota. Byl nám milým společníkem a soudruhem i na dalších cestách po Žaponsku, Číně a portugalském Makau. Za tlumočníka sloužil nám od té chvíle Iguči z Tokia.

Dne 21. října ubírali jsme se do Nagoje. Ze Šizuoky je tam asi 6 hodin železniční jízdy.

Za Šizuokou prostírá se kraj přeúrodný. Pole rýžová a pohanková střídají se se sady čajovníkovými a bavlníkovými. Místy červená se v záhoncích rdesno barvířské. Žaponci připravují z něho ode dávna indigo a barví jím své

bavlněné a konopéné látky na všední oděvy Barvivu tomu připadá důležitý úkol i v přípravě proslulých laků žaponských.

Vyhlídka z vozu na sever stává se další jízdou malebnější. Pahrbky a holé kopce činí krajinu divočejší. Hospodáři mají tam již krušnější živobytí. Chaloupky neliší se od ostatních Mnohé mají též své zelnice na samé střeše.

* * *

O šesté hodině večer přibyli jsme do Nagoje Velkoměstský ruch jevil se v každé ulici.

Nagoja byla kdysi sídelním místem mocných knížat, a zámek jejich oslňoval svým zařízením každého Žaponce.

Knížecí dvůr, velkopanský jeho život a náklonnost mocných vladařů ke všelikému umění domácímu povznesly město na vysoký stupeň. Tak mohlo zkvétati v Nagoji proslulé umění smaltové č. emailové, kovolitectví a j.

Hledá-li kdo v Nagoji útulek v hostinci zařízeném po evropsku, má na vybranou toliko jediný.

Prodlévaje v Nagoji, pokládal jsem za vhodnou příležitost osvojiti si nové zkušenosti v dílnách, v nichž vyrábí se skvostné zboží smaltové, zvané krátce kloasoné (cloisonné)

Známosti o výtečné smaltě žaponské rozšířily se teprve prvními světovými výstavami, zvláště Pařížskou. Žaponci předstihli evropské vyrabitele jakostí i lácí. Dovedné jejich prstíky a skrovné nároky na odměnu za vykonanou práci zasluhují všeho obdivu.

* * *

Z četných chrámů v Nagoji mohli jsme navštíviti jenom nejpamátnější. Takovým jest zajisté bohatě vyzdobené božiště Buddhovo, potom chrám 500 učedníků jeho Žaponští umělci postavili je tam v podobě malých sošek a pomalovali je co nejpestřeji, davše každému jiný výraz ve tváři. Pro množství různých těch podob může prý tam každý vyhledati tvář svého vlastního otce.

Podivnějším výtvorem v Nagoji zdá se býti cizinci zámek. V jeho příkopech prohání se nyní několik jelenů. Zámek sám prodlením času zpustnul. Teprve poslední dobou vrací se mu dřívější ráz. Zvláštností Nagojského zámku jsou dvě zlaté plískavice na hřebenu střechy. Byly vyhotoveny r. 1601. Jeden z delfínů byl vystaven svého času na světové výstavě ve Vídni r. 1873. Po výstavě měl býti dopraven opět do Nagoje. Ale francouzský parník, jenž cennou tu památku odvážel, ztroskotal se. Na štěstí byl zlatý delfín vyloven a za velikého jásotu lidu postaven ve vší slávě na dávné své místo.

* * *

Z Nagoje vedla nás cesta do někdejšího sídla božských mikadů, do Kiota. Měli jsme v úmyslu zastaviti se a přenocovati, jedouce železnicí do Kiota, v Ocu, ale omylem nebylo řečené město v průvodní listině uvedeno. A ježto nebylo by nám bez pasu poskytnuto v městě nikde noclehu, bylo jeti přímo do Kiota. Z Kiota není do Ocu daleko. Výlet ten podniknouti lze i bez zvláštního povolení z Kiota, jen když se téhož dne opět do bývalého hlavního města navrátíme.

Opustivše Nagoju přejedeme brzy přes širokou Kisogavu a uvidíme šťastnou náhodou, jak rybáři chytají za pomoci kormoránů ryby.

Na lov s kormoránem vydávají se žaponští rybáři buď za dne nebo za noci. V noci užívá se k lákání ryb pochodní. Vycvičené ptáky má lovec uvázané na provázku. Mnohdy ovládá jich jediný lovec až plný tucet. Spatří-li, že kormorán vypuštěný z člunu na vodu chytil rybu, pospíší si, aby opeřeného lovce k sobě přitáhl a učelivému lovci odňal kořist v zobáku drženou. Aby hltavý kormorán nemohl ulovené kořisti spolknouti, opatřuje se jeho krk malým kroužkem, jenž dovoluje lovci polykati toliko ryby malé. Lov za pomoci kormoránů jest obvyklý i v Číně. Majitelům vycvičených těch plovacích ptáků plyne z takového lovu hojný užitek. Ale vydání, jež s chovem kormoránů souvisí

Rybáci vydávají se na lov za pomoci kormoránů.

jest dosti značné, protože jest nutno krmiti je po několik měsíců, když řeky zamrzají.

Vlak blížil se víc a více ke břehům jezera, jež pro nápadnou podobu s žaponským nástrojem hudebním dostalo jméno Biva. Ukázalo se již město Ocu, k Bivajskému jezeru přiléhající, prokmitla nová krajina za tunelem, a již zřeli jsme stráně a svahy porostlé sosnami, bambusem, azalkami a kameliemi. Město Kioto leželo před námi. Tryskem unikali vozatajové a neoddechli si za daleké jízdy z nádraží dříve, dokud nestanuli u příkrého návrší, jemuž vévodí hotel „Jaami“ se skvělou vyhlídkou na město.

Kioto a okolí.

Kioto bývalo kdysi místem posvátným a cizincům nepřístupným, ale za našich dob jest otevřeno každému Evropanu dokořán. Přeložením mikadova sídla do někdejší residence šogunů ubylo Kiotu mnoho na lesku a slávě, ale proto přece ostalo klassickou půdou žaponských dějin.

Mohutná Kamogava, vytvořující v městě mnohé líbezné ostrůvky, slyne daleko široko čistou vodou. Na březích jejích osvěžují se tisícové lidí a ssají z ní za letních večerů chladný vánek, vějící od zelených chlumů

Kioto jest rozloženo uprostřed horského valu a čítá asi osmkrát tolik domů a domků, co jich vykazuje naše Praha. Tam skoro každý jest pánem svého vlastního domu, hostícího v sobě průměrně toliko asi 4 obyvatele. Podle počtu stavení odhadovala se v mikadově říši lidnatost města. Násobí li se číslo domů nějakého žaponského města čtyřmi, vyjde z výpočtu toho na jevo, kolik má město obyvatelů. Dělíme-li číslo, vykazující počet lidí v tom neb onom žaponském městě, čtyřmi, vypočteme, kolik domů v městě jest Dle sčítání lidu mělo by tedy: Tokio 300.000 domů, Osaka 120 000 domů, Kioto 74.000 domů, Nagoja 44.000 domů.

Chrámové stavby, které překonávají výškou všecka ostatní stavení v Kiotě, prokmitají jen z části z hájů a chlumů. Tisíce šedých a černých střech, z nichž tu onde vyčnívá nějaká pagoda, splývá v jedinou tmavou rovinu.

Jen šogunův hrad a svatyně mikadova pnou se do výše jako zakletý zámek, jenž přechovával v sobě do nedávna

samého boha člověka. Řada pevných bran, hlídaných ozbrojenci, dělila tajeplnou bytost mikadovu od světského ruchu. Jen několik málo osob mohlo dívati se ve tvář potomka pošlého prý z bohyně slunce a dne. Jen jim bylo dovoleno obsluhovati tělesnou schránku jeho, střeženou mocnými šoguny. Dnes jest mikadův palác prost všeho božského i světského života, opuštěn a zanedbán. Práh jeho může překročiti každý cizinec, jenž opatřil si svolení u ministra v Tokiu.

Tisíc let již prošlo, co Kioto bylo sídlem mikadovým. Za tu dobu povznesla se nepatrná kdysi dědina na město, jež čítalo do převratu státního r. 1868 asi čtyři sta tisíc obyvatelů. Dnes zbyly Kiotu slavné dějiny a proslulý průmysl.

* * *

Zpráva o našem příchodu do Kiota přivedla do Jaami hotelu naše žaponské přátele, s nimiž svedla nás dohromady šťastná náhoda již za plavby po Tichém oceaně. Přišla i líbezná slečna Santo Misaki, t. j. doslovně Cukr Předhoří, se svým bratrem, aby nás na půdě svého rodiště pozdravila a na návštěvu do svého domu k rodičům pozvala. Hostina, pořádaná v hotelu k uctění žaponské deputace, osvěžila naše přátelství.

Za pětidenního pobytu v Kiotu a blízkém okolí bylo lze spatřiti jen místa nejpřednější. Buddhistické a šintské chrámy jsou stavěny v celém Žaponsku na jedno brdo a brzy zevšedňují. Volná příroda pod širým nebem byla pro mne vabidlem mnohem lákavějším. Ale národní božiště, zasvěcené tři a třicíti tisícům bohů, nemohli jsme přece přejíti a vzdali jsme pozlaceným modlám zaslouženou poklonu. Číslo 33.000 nebere nábožný počtář buddhistický tak přísně. Ale připočítal-li by k velikým modlám všecky malé bůžky, kteří sedí vznešenějšímu panstvu na rukou, na hlavách a na krku, vyšlo by číslo dosti přibližné.

Jako jinde ve větších městech žaponských, tak i v Jaami hotelu přijímali jsme ve svém bytě návštěvy obchodníků s různým zbožím. Přicházeli s rancem, vybalovali z něho

výrobky bronzové a emailové starobylé meče, porculán, vyšívání, a nehýbali se ze světnice, dokud se něčeho nezbavili. Všickni zastupují obchodní firmy a zvou cizince k prohlídce závodů, jimž slouží.

Zajedeme-li do severní části města Kiota, budeme ve čtvrti, kde má sídlo hedvábnictví. Na tisíce tkalců zasedá tam ke svým stavům, a všickni zhotovují zlatem protkané brokáty, jako pírko lehké satiny, gázy, těžké damašky, něžné krepy, lesklé samety a atlasy. Vstupme do závodu Nyšimurova nebo ochotného pana Inagaki, a naše oči budou až přecházeti, počnou-li úslužní prodavači rozvinovati hedvábné skvosty svého skladiště.

Vývoz hedvábných látek z říše žaponské stále vzrůstá. Roku 1896 vyvezlo se hedvábného zboží surového asi za 44 milliony zlatých Rolnictví a hedvábnictví jsou nejpřednějšími prameny žaponského blahobytu.

Jako mnoho jiných vědomostí, tak i pěstění hedvábí přišlo do Žaponska zajisté z Číny. Z podání čínských jde na jevo, že počátky hedvábnictví spadají asi do let 2600 před Kr. Byla prý to císařovna Lui Tcu, která poprvé housenky hedvábníkové pěstovala a z jejich přediva tkanivo připravovala. Za to byla později ctěna jako bohyně hedvábnictví. Z vděčnosti byl jí i postaven chrám v paláci Pekinském, aby ji v něm mohlo potomstvo uctívati a oběti jí přinášeti Památka ta trvá až podnes.

* * *

Z Tokia vyjeli jsme si jednoho dne k hornímu toku bouřlivé Kacuragavy. Na divokou plavbu v šumných peřejích dravé té bystřiny těšili jsme se jako děti. Z rána dne 24. října chystal nám správce hotelu pořádnou výslužku na cestu jako náhradu za oběd. Navrátíme se z výletu až večer. Do bambusové krabičky zabalil hostinský uzenky, kuře, ovoce, cukrovinky a víno se vším příslušenstvím. Nescházely tam ani talířky, sklenice, nože, vidličky, sůl, hořčice, ubrousky a jiné.

Bylo po dešti. Teploměr ukazoval o 8. hodině ranní 14° C. Nad horami vznášely se páry, a obzor se vyjasňoval. Vozatajové prorokovali dobrou pohodu a cválali městem o závod. Na chvilku zastavili lehký svůj vozík před pobočným úřadem poštovním. Odevzdávali jsme poště rekomandované dopisy do Čech. Sběhl se celý sbor úředníků, aby adressu přečetl a po dlouhém rokování ustanovil předepsaný poplatek. Kolem nás kupili se noví a noví zevlouni a žasli nad našimi postavami. Bylo patrno, že v té čtvrti městské nebývá Evropan častým hostem.

Po krátké zastávce šlo to opět tryskem. Bylo třeba uraziti toho rána 22 kilometry. Z té příčiny jel z nás každý párem tahounů. Tahouni se brzy zahřáli. Odložili již klobouk i modrou halenu, ba i slaměné své podkovy (sandály), a klusali po měkké silnici na boso.

Cestou potkávali jsme venkovany s nákladem mrvy. Měli velmi na spěch. Zdálo se, že jeden druhého honí. Jsme již ve volné přírodě. Místy se rýže sušila na bambusových bidlech, jinde se již sazeničky vysazovaly na pole. Políčka mnohem pěkněji vypadala nežli voněla.

O polednách, kdy slunce počalo teple hřáti, projížděli jsme ve stínu bambusového lesa. Široká cesta jej protíná. Mohutná stébla bambusová o tloušťce naší nohy pnou se tam do výše zajisté asi 15 metrů. Zelené jejich koruny nachylují se k sobě z obou stran tak, že průsek lesní zdá se býti gotickou klenbou.

Za jedné zastávky zjednán byl rychlonohý posel, aby nás předběhl a u peřejové stanice příjezd náš oznámil. Té opatrnosti je proto potřebí, aby mohli býti veslaři sehnáni a člun k odplutí si připravili

Chvílemi měli tahouni hodně do vrchu. Ulehčovali jsme jim práci a šli jsme pěšky. Krajina stávala se hornatější. Počaly se objevovati duby, buky, jedlé kaštany, jilmy, zimostrázy, kafrovníky, jasany, javory, kryptomerie, borovice, cesminy, kamelie, magnolie a jiné mně málo známé neb i neznámé stromoví a křoví.

Když jsme projeli dlouhým tunelem, objevil se cíl naší jízdy: osada Hozu. Při ní počínají peřeje Kacuragavské.

Hostina, kterou nám průvodčí z nesených zásob vystrojil, byla rozhojněna ještě čajem. Blízko nás hučela voda v pěnivých vodopádech. Veslaři snášeli ještě do dlouhé a pružné kocábky měkké podložky a očekávali panstvo. Jeden veslař zasedl na záď pramice jako kormidelník. Tři jiní veslaři zaujali místo u prostřed po pravé ruce. Na přídě člunu stanul lodivoda a ovládal pramici pouhým stéblem, pevným stonkem bambusovým. Člun, na němž poplujeme, má v délce asi 10 *m* a v šířce asi 3 *m*. Dno pramice jest ohebné a pružné jako z kaučuku, aby mohlo odolávati vlnobití. Ve člunu měli dosti místa i naši vozatajové se svými džinrikšami.

Sotva opustíme stanici Hozu, již spatřují se peřeje, jimiž proletí kocábka jako střela. Vody divoké Kacuragavy svírají se tam náhle v těsném úskalí, rozrážejí se o shluky balvanů, víří, hučí a šumějí a vrhají se novými slapy do propasti. Chvílemi rozlévají se opět do šíře, a v duši naši vrací se na okamžik klid. Zbývá alespoň několik vteřin rozhlédnouti se po hlubokém žlebu, vroubeném z obou stran příkrými stráněmi. Místy vyčnívá z nich holá skála. Jinde zelená se houští, červená se lupení javorové, šelestí buky, bambus, v železité půdě modrají se květové koule hortensie, a k vodě nachylují se kostrbaté haluze borovic. Více než hodinu probíhá náš člun romantickým údolím, v němž ječení vln a sykot dravého proudu nikdy nezaniká.

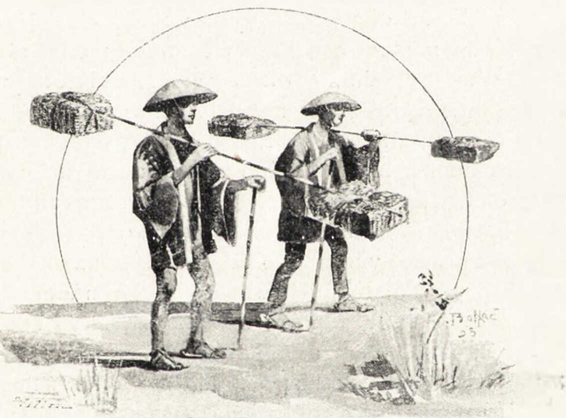
U přístaviště vítají nás zdvořile číšnice s hlubokými poklonami a žvatlají líbezná slova a pozvání, které těžko zamítnouti: „Vzácní pánové, račte vejíti pod střechu naší skrovné chýžky a odpočinouti si v ní při číšce dobrého čaje!"

Odpočívali jsme rádi a hodně dlouho. Šum dravé bystřice, jenž zaléhal do čistých komnat čajovny, zněl stále jako symfonie plná dojemných akkordů.

Hučení Kacuragavy zaniklo v dáli. Když schylovalo se k večeru, ujížděli jsme rýžovými poli a sady ke Kiotu. Veslaři nastoupili zpáteční cestu proti proudu a povlekou pramici po šest hodin, nežli s ní opět přibudou nad peřeje do Hozu.

* * *

Kdo z čtenářů přijde do Kiota, nechť neopomine vyjíti si pěšky k jezeru Bivajskému. Vycházka ta zabere celý den. Kus cesty dáme se vézti párem silnějších tahounů Správce hotelu opatří výletníky potřebnou potravou beze všeho říkání. Tlumočník postárá se ještě o nějakého běhouna, který upevní si krabici s potravinami na bambusovou tyč a pospíší si, aby nás na zamýšleném výletu předešel a na určitém stanovišti v horách očekával. Nosiče na cestu vypravené představuje obrázek.

Žaponští nosiči.

Bylo časně z rána, když jsme se ubírali po silnici. Na sta lidí vracelo se již z práce, vykonávané pravidelně každého jitra. Viděli jsme, že dělný lid vrací se do města s prázdnými kbelíky. Výmětky uložil pečlivě v jamách na polích.

Naši vozatajové brzy odbočili z hlavní silnice a složili nás na pokraji borového lesa. Odtud vine se klikatá stezka po příkré stráni, zarostlé částečně stromovím. Hluboké výmoly, rokle, propasti a suchá koryta, jež tu jarní vody vybrázdily, proměňují horský ten kraj v divočinu. Výše pomizí i stromoví, a nám bude třeba prodírati se mokrým houštím bambusovým.

Když vyvázli jsme z houští, stanuli jsme na stráni nejvyššího hřbetu v blízkém okolí Kiotském. Buddhova socha věštila temeno horské. Nádherná panorama, jež se s těch výšin našim očím zjevila, odměnila naše namáhání. Každým krokem dotýkáme se modravých korun líbezných hořců, a každým pohledem vynořuje se nový obraz čarných krajů. Hluboko na úpatí horského hřbetu zrcadlí se hladina jezerní, dmou se plachty rybářských člunů, a černají se střechy města Ocu. Nad vodní plání poletují houfy bílých racků, a kormoráni provozují své lovecké umění. Zrak náš spočívá na vodách, o nichž se divné věci vypravují.

Pověst zní následovně: „Za čiré noci 376 let po založení nipponské říše byli lidé v okolí nynějšího Kiota vybouřeni z klidného spánku hrozným zemětřesením. Půda pod nohama se hýbala, a země duněla a praskala. Děsný rachot naplňoval všecko strachem a hrůzou. Lidé nezamhouřili po celou noční dobu ani oka a nedočkavě toužili po novém ránu. Ale jak se podivili, když rozhlédli se kolem sebe! Hory, kopce a vršky, které ještě včera je obklopovaly, zmizely s povrchu zemského, a na místo nich rozlévalo se nádherné jezero. Jeho krása překvapila všecky ustrnulé diváky. Touže dobou chvěla se krajina kolem nynější Jokohamy, a za neslýchané hrůzy vyrůstala ze země hora. Pjala se až do samého nebe, a vrcholek její zanikal v oblacích Ale zazářil a svítil, když z jeho temene počaly vyrážeti náhle ohnivé plameny a žhavé kameny. Jak dlouho hora soptila, nikdo neví, ale ví se, že výjevy podobné opakovaly se častěji. Dnes putují k hoře Fuži tisícové poutníků, aby si vyprosili u jejího temene požehnání.“

S výšiny, na níž jsme stáli, vede srázná cesta k jezeru Šli jsme hlubokým hvozdem dávnověkých kryptomerií. Mezi nimi uschován jest klášter. K samému jezeru jest již potom jenom malý kousek cesty. Při něm stojí starobylá borovice, jež náleží mezi nejstarší stromy světa. Lid vzdává jí božskou úctu, a poutníci přicházejí ze všech krajů žaponské říše, aby ji spatřili. Nízký její kmen vystál již mnoho od vichrů, bouří, mrazů a lijavců, a rozerván jest již do duše. Hluboké rány staré té borovice nepřestává lid zacelovati a zachovává ji

při vetchém životě všemi prostředky: trhliny a skuliny silného kmene, při němž stojí kaplička, ucpává tmelem, rozsochatý její vrcholek přikryl malou střechou proti krupobití a lijáku, kostrbaté její větve, rozlezlé daleko široko od mateřského těla, podpírá bidly a žulovým zdivem, a cítí s ní všecky osudy a zloby, jež na ni doléhají již po tolik set let.

Po návštěvě některých chrámů nastoupili jsme cestu do Ocu. Z Ocu do Kiota odveze nás rychlonohý vozataj v lehkém vozíku za 40 senů. Za půldruhé hodiny budeme zase v bývalém žaponském Římě.

Do Nary.

Dne 27. října jsme si přivstali, abychom mohli vykonati pouť do starobylé Nary, někdejšího sídla nipponských mikadů s posvátnými háji a slavnými chrámy, a přijíti ještě toho dne večer do Osaky.

Cesta do Nary vede rozkošným krajem čajovým. Proslulými staly se zvláště plantáže při osadě Uži.

Osada Uži rozkládá se při řece téhož jména. Obyvatelé okrsku Užijského vynakládají na pěstění čajovníku nejvíce péče a času, a posílají na čajový trh druhy nejlepší. Jemným druhem byli jsme hostěni za své zastávky v čajovně, při níž hrčí vody Užigavy. Přál bych vám viděti, jak dovede držitel skrovné čajovny učiniti hostům svou zahrádku vábným a milým místečkem. Malé i větší balvany nakupil tam v divoké skupiny, oživil je zeleným kapradím, bujnými cykasy, azalkami, kameliemi, zakrsalými borovičkami, nízkými magnoliemi a vykrášlil každý koutek kamennými lucernami. Překlenul též zátoky malého rybníčku malými můstky a nasadil do studánek zlaté rybky, salamandry a želvy. Z toho zátiši přehlíželi jsme kraj, v němž pěstuje se čajovník již od mnoha věků.

* * *

O 2. hodině s poledne dorazili jsme do Nary. Pěšky procházíme širošírý a velikolepý hvozd s mohutnými kryptomeriemi, alejemi bronzových luceren, řadami kapliček a chrámů, a staneme u šintského božiště, v jehož blízkosti pasou se

tlupy kropenatých a posvátných jelenů. Krotká ta zvěř objeví se před tebou náhle jako v báchorce, tulí se k člověku jako ke svému dobrodinci, přichází poutníkům vstříc a žebře o nějaký zákusek. Nikdo jich neoslyší a kupuje přítulným prosebníkům nějaký pamlsek.

Tance, pořádané v síních šintské svatyně, mají pro cizince zvláštní půvab. Složí-li každý z cizích hostí 50 senů, spatří nábožný tanec v samém chrámě. Tančí se na podiu. Na okraji podia rozestaveno jest několik stolečků, vyzdobených čerstvými ratolestmi. Po levici síně zaujímá místo orkestr. Někteří jeho členové zároveň prozpěvují. Počátek učinil sestárlý kněz. Do zpěvu jeho vmísily se potom tóny flétisty a umělkyně, jež zasáhla prsty do drnkacího nástroje. Po krátkém úvodu vcházejí na jeviště tanečnice, oblečené ve drahá a pestrá roucha. V rukou drží vějíře, s nichž splývá dlouhé třepení. Havraní své vlasy vykrášlily květy kameliovými. Volnými posuňky a vážnými pohyby projevují obsah nábožných pověstí a ukláněji se mnohokráte před diváky. Potom opouštějí podium. Řídí se při tom slovy: Za málo peněz málo muziky.

Památnými staly se v Naře ohromný zvon a bronzový Buddha, jenž svými rozměry překonává modlu Kamakurskou.

Chrámy žaponské přechovávají v sobě mnohdy směšné podivnůstky, při nichž rozumní lidé trnou nad pověrčivostí nevědomého lidu. Mezi jinými ukazovali nám za vstupné draka. Nějaký ferina slepil domnělou tu obludu z různých částí, jako z lidské hlavy, z čelisti zvířecí, z trupu rybího, ocasu ještěřího, ze spárů orlích, a drak byl stvořen. Cedulka při nestvůře upevněná udává, kdy a kde byl drak chycen a neškodným učiněn.

Pěkný příjem plyne modloslužebníkům tamějších chrámů z hádání a proroctví. Hned u dveří zavěšeno jest okované pouzdro. Chopí-li se ho poutník a zachrastí jím, vypadává otvorem dna dřevěná tyčinka s napsaným číslem. Byl jsem zvědav na svou budoucnost a vyklepal jsem z pouzdra číslo 26. S číslem tím zavedl mě tlumočník ke knězi, abych přijal od něho psanou poukázku, na základě které bude moci věštec pronésti orakul. Věštba o mně zněla dle překladu tlumočníkova

asi takto: „Jsi generál, jenž stará se o mnoho podřízeného vojska. Budeš-li je moudře ovládati, povede se dobře tobě i tvému lidu“

Z Nary do Osaky užili jsme železné dráhy.

V Osace a okolí.

Za příbytek v Osace zvolili jsme hotel *Džiutei*. Hospoda ta jest jediná v ohromném městě, čítajícím téměř půl millionu obyvatelů, kde lze žíti trochu po evropsku. Z pokojíku měli jsme pěknou vyhlídku na řeku. Četné mosty, můstky, lávky a průplavy jsou příčinou, že se Osaka nazývá žaponskou Venecií.

Noc prospali jsme v hotelu nepokojně. Několik statečných potkanů hledělo si myšího zaměstnání až do bílého rána. Prokousávali se stropem i podlahou. Jsou téhož druhu jako náš potkan. Žaponci uvykli dívati se na něho v salonech jako my na myšku. Pro potkany jsou žaponská města pravým rájem a potkani pro Žaponce pravým soužením.

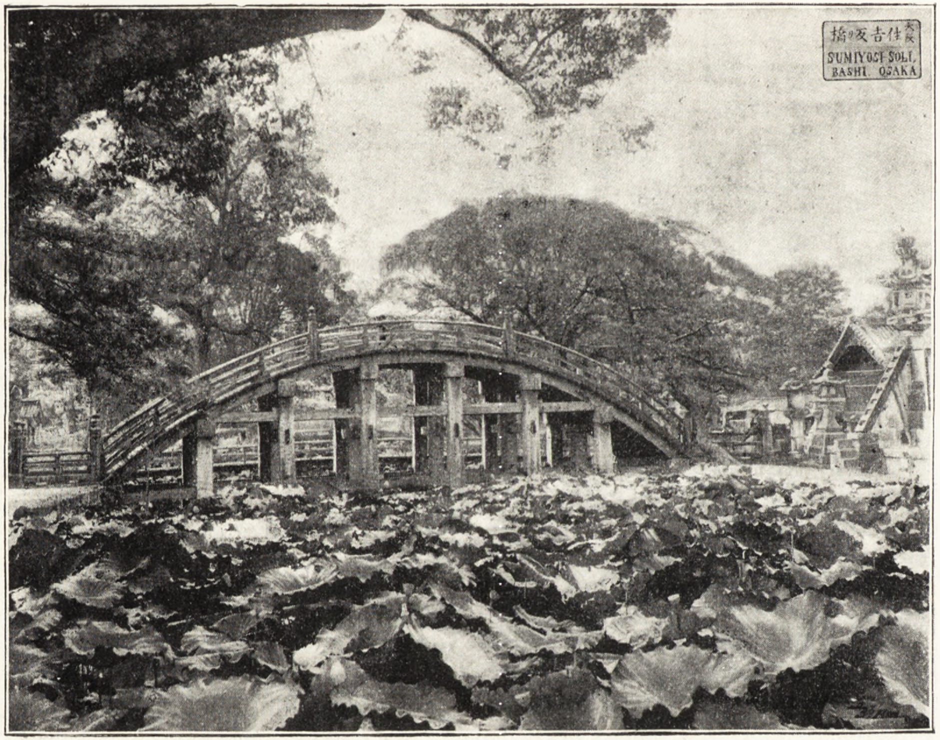
Evropanů žije v Osace jenom několik. Dříve žilo jich tam více, ale nyní usadili se raději v blízkém přístavním městě Kobi, kde stavívají i koráby zámořské.

Mincovna v Osace, v níž razí se krásné stříbrné jeny a drobná mince měděná, jest zařízena s velikým nákladem. Vstup do ní neztěžuje se nikomu. Po odevzdání navštívenky správci mincovny provázel nás úředník po rozlehlém tom závodě.

Zámek Osacký prohlédli jsme si jen z venčí.

Chrámů má Osaka hojnost. Ve vodojemech chrámového prostranství chovají kněží na sta želv s rybami. Zbožní poutníci kupují od nich praženou kukuřici a házejí zrnka do vodojemů. Želvy plují na to hned vstříc, vystrkují z vody hlavičky a hltají dárky vždycky s velikým apetytem.

* * *

Obloukový most v okolí Osaky. Ve vodě listy lotosové

Z Osaky zaměřili jsme do *Sakaje*. Cestou potkávali jsme běhouny, kteří utíkali v největším trysku, aby roznášeli úřední zprávy po kraji.

Nežli rozkvetla Osaka, nebylo nad znamenitý přístav Sakajský v celém Žaponsku. Nyní bylo přeneseno z něho těžiště do Osaky, nad níž jen Kobe vítězí.

V Sakaji jsou znamenité mořské lázně. Hosté z Osaky rádi je navštěvují. V čajovnách, jež vroubí nábřeží, bývá vždycky veselo. Tam vyložili své mořské zboží četní kramáři a prodávají hostům ježky, hvězdice, korale, mušle a j.

Do Sakaje vedla mě touha spatřiti krásný cykas, jenž tam roste již asi tři sta let. Dávnověký ten strom mají v Sakaji u veliké úctě a prodlužují jeho stáří všelikými podporami, aby se vlastní vahou nezlomil. Sypají kolem něho i železné piliny, ba i měděné penízky mu předhazují, jen aby mu šla potrava lépe k duhu. Na zimu obkládají jej slamou a chrání před nastuzením a mrazem.

Večer přibyli jsme ze Sakaje železnou drahou do Osaky.

Přes hory a doly do Kobe.

Z Osaky do přístavního města Kobe trvá jízda po železnici něco přes hodinu. My však chceme poznati proslulé lázně v Arimě a proto vydáme se do Kobe oklikou přes hory a doly.

Na stanici Sumijoši vystoupíme a půjdeme pěšky příkrou stezkou do hor. Bystřina, jež spěje s výšin do moře, ukazuje přirozenou cestu k průsmyku. Dostoupíme-li toho bodu, povýšeného nad hladinu moře asi 1000 *m*, spatříme potom již brzy lázně Arimské. Celý ten pochod ze Sumijoši do Arimy trvá asi čtyry hodiny.

Žleb k průsmyku vedoucí jest divoce rozervaný. Ostrý písek žulový chrastí každým kročejem. V rokli pádí ručej, a vody jeho pohybují stoupami, v nichž se čistí rýže. Výšiny jsou porostly houštím bambusovým. Tu a tam kvetou divoká chrysanthema a hořce. Cestou poletují kudlanky, upozorňujíce na sebe chrastěním svých křídel, a těžkopádně snášejí se k zemi. Na zemi tváří se býti mrtvými a bez odporu nechávají se uloviti.

Žaponci vyhledávají Arimských lázní, aby se zhostili chorob v železitých vřídlech, jež se tam upravila ve skrovné lázně. Přicházejí mladí i staří, muži, ženy i dívky a děti, a vrhají se jak je Pán Bůh stvořil do teplého a žlutě zakaleného živlu, jenž tam z hlubin zemských vyráží a jako u varu pod nohama bublá a šumí.

Užili jsme také toho dobrodiní ohněrodé přírody a s chutí dali jsme se potom do pokrmu, jejž náš milý soudruh, baron

Poche, v žaponském hostinci strojil Masité konservy, jež lze koupiti za několik senů v Jokohamě nebo Kobi, smísil náš společník s rýží v nejchutnější pilaf. Při hostině té nescházela ani láhvice piva z pivovaru Osackého.

Z ciziny přiváží se pivo do Žaponska výhradně v láhvích. Přívoz jest však čím dále tím menší, ježto pivo domácí z Osaky a Jokohamy proklestilo si již cestu do všech větších měst žaponských.

Pivo vařené akciovou společností v Jokohamě nazývá se *Kirin*. Žaponci označili svůj výrobek jménem vybájeného zvířete, jež přináší člověku štěstí.

Cestu z Arimy do Kobe vykonali jsme lehkou džinrikšou. Sazby povozníků stanoveny jsou v Žaponsku úředními výnosy. V Jokohamě platí se na př. na nádraží nebo z nádraží do příbytku 8 senů, na venkově za hodinu 10 senů každému tahounu, za lijavce a vánice o polovičku více, za čekání každé hodiny 3 seny.

Vozová cesta do Kobe vede opět divokým krajem. Žulové skály tvoří tam místy soutěsky, jež upomínají na americké kaňony. Kde zbývá jen trochu místa, tam kypří horal půdu a upravuje ji buď pro jař neb ozim. V těch horských krajích viděl jsem poprvé, že žaponský hospodář suší rýžové snopečky na stromích.

* * *

Z Arimy do Kobe přibyl s námi rychlonohý tahoun za tři hodiny. Zavazadla, poslaná z Osaky napřed do Kobe, našli jsme v nejlepším pořádku. Výborný „Oriental hotel“ uspokojil nás ve všem.

Před dvacítipěti lety žilo v Kobi a sousedním městě Hiogu jen několik tisíc lidí. Sotva že však byl přístav otevřen cizím lodím, zvelebovala se sesterská města tak, že čítají nyní dohromady skoro půldruhého sta tisíců duší.

Obě města, Hiogo a Kobe, oddělena jsou od sebe toliko říčkou. My viděli tehdy toliko její vyschlé koryto. Pozadí obou měst tvoří příkrý skalní bok, jenž chrání město proti severním větrům. Hiogo má těsné uličky a domečky jako

v záhoncích rozestavené. Kobe jest město nové s úhlednými villami a pěknými sady.

Za pochůzek po nábřeží zaslechli jsme veselý zpěv, jenž zazníval v blízkém závodě. Bylo slyšeti, že pějí občasně dva ženské sbory. Vešli jsme jako zvědavci do vnitř závodu. Na sta žen a dívek hledělo si v rozlehlé dvoraně své práce. Na dél kryté dvorany byly postaveny řady cihlového zdiva, opatřeného z obou stran ohništi. V ohništích topilo se dřevěným uhlím, a horkem zahřívaly se polokulovité pánve, zasazené s hora do zdiva. U každé pánve zaměstnává se jedna osoba sušením čaje, aby nevzal na zámořské cestě škody a odolával plesnivině. Viděli jsme, že vrchní řízení v závodě mají na starosti Číňané.

Do vyhřáté pánve sypaly ženy a dívky čaj jim předložený, nachylovaly se k pánvím a prozpěvujíce kňouravé písně míchaly čajem tak dlouho, dokud čínský dozorce neuznal za dobré v práci ustati a obsah pánve za čerstvou dávku vyměniti.

V síních vedlejších ukládal se čaj do beden a chystal se k vývozu do Ameriky.

Mnohem více vyváží se z Kobe rýže, které potřebují v Americe k vaření piva místo ječmene.

Přístav Kobský hostí v sobě pravidelně zámořské rychlolodi i koráby nákladní.

* * *

Záležitosti cestovní upravil jsem se svými soudruhy hned po příchodu do Kobe a zajistili jsme si kabinu ve výborné parolodi, jež náleží Kanadské společnosti. Za přeplavbu z Kobe do Šanghaje platil každý z nás asi 50 zl.

Dne 31. října odpoledne ukázala se „Císařovna indická“ na obzoru a přirazila do přístavu o 4. hodině odpolední. Přijela z Jokohamy vykonavši před tím plavbu přes Tichý ocean. S ní nastoupíme cestu k čínským břehům.

Se zařízením tohoto znamenitého korábu byli jsme velmi spokojeni. Jemu po bok staví se „Císařovna čínská“ a „Císařovna žaponská“. Všecky tyto tři parolodi udržují pravidelné

Pobřeží žaponského středomoří.

spojení mezi západními břehy Nového světa a mezi nejzazším východem asijským.

Dávno odpočívali jsme již na lůžku, když vyzdvižena byla kotev korábu, jenž o půl noci opustil Kobský přístav. Poplavíme se Středozemním mořem žaponským. Z hladiny jeho zálivů vynořuje se na tisíce bradel a úskalí divoce rozmetaných a rozsetých jako čarodějnou rukou podél rozervaného pobřeží. Místy ponechává se korábu mezi ostrůvky tak těsný průliv, že jen s těží mohl by se vyhnouti parolodi druhé. Příroda vykouzlila tam báchorku, kterou člověk oživil posvátnými háji a chrámy, postaviv je na strminy skalní, aby shlížely se v lesklé pláni mořské a vábily k sobě poutníky z celé říše.

Bylo časně z rána, když po mořské koupeli na lodi vyhlédl jsem okénkem na moře. Zraku mému zjevily se malebné zátoky sluncem ozářené a tonoucí v nachovém západu. Kouzelný svit sluneční koule pokryl tmavý bor, a zakrsalé sosny, jež se svými kořeny v puklinách úskalí zachytily, vznášely se nad vodami jako černí ptáci.

Dne 2. listopadu zakotvila „Císařovna indická" v přístavě Nagasackém. Mírný déšť utlumoval veselou náladu a zakrýval jako jemný závoj pohled na romantické okolí s malebným horstvem a bludištěm zátok.

Sotva se paroloď zastavila, již se počaly všecky kocábky hýbati a mířily k „Císařovně indické". Na jedné z nich přirazili jsme ke břehu a stáli jsme na půdě Nagasacké.

Nagasaki.

Návěští na naší parolodi oznamovalo, že odjezd stanoven jest na 3. hodinu odpolední. Zbývalo tedy k prohlídce města deset hodin času. Mezi tou dobou obklíčilo koráb dvanáct ohromných prámů s nákladem uhlí. Na sta žen chápalo se malých košíků a plnilo bezedné útroby kanadského obra černým palivem.

Nagasaki jest uhelnou stanicí pro všecky zámořské parolodi, a žaponským dolům plyne z toho odbytu veliký užitek. Ohromné pánve uhelné chová v sobě zvláště ostrov Kiu Siu a chladný ostrov Jezo.

Město Nagasaki přiléhá až k samému břehu stísněné zátoky. Hlavní třída města jde podél pobřeží. Uličky příčné stoupají velmi příkře. Úhledné villy a hotely vyzdobeny jsou stověkými kafrovníky a mohutnými kameliemi, k nimž druží se houští bambusové, vějířnaté palmy žumary a na stráních kopců háje borové.

Málo jest přístavů, jež by měly polohu tak příznivou jako Nagasaki. I lodi s nejhlubším ponorem najdou v přístavě Nagasackém nejbezpečnější útočiště za doby, když taifuny oznamují blízký příchod svůj nápadným klesáním rtuťového sloupce v tlakoměru. Je-li čas, řídí každá loď svůj běh do zálivu Nagasackého a jest v něm před zkázonosnou vichřicí zachráněna.

„Kde jest Dešima?“ tázal jsem se najatého průvodce, jakmile jsme se počali městem procházeti. V dějinách Žaponska přísluší Dešimě významné místo. K dotazu mému

ukazoval žaponský průvodce, jenž také anglicky hovořil, na nepatrný ostrůvek. Ostrov ten byl kdysi vykázán za výhradní obyt Holanďanům a Číňanům. Přes hluboký příkop, jenž odděloval cizinskou osadu od pevniny, položen byl kamenný most. Přísná stráž bděla nad východem a příchodem každého cizince. Hned po zakotvení byla cizí loď obsazena žaponskou stráží a bedlivě hlídána. Prohlídka zboží svěřovala se přísným úřadům, kteří zkoumali přivezené novinky co nejopatrněji. Té doby pohlíželo se na cizince v Žaponsku s velikou nedůvěrou. Byl také čas, kdy se všem cizincům dal výhost. Provolání, jímž se Žaponsko uzavřelo před ostatním světem, znělo takto:

1. Žádná žaponská loď, ba ani nikdo z rodilých Žaponců nesmí se opovážiti ze země odejíti. Kdo by tak jednal, nechť umře, a koráb takový nechť se zabaví. 2. Všickni Žaponci, kteří se z ciziny navrátí, potrestají se smrtí. 3. Kdo prozradí křesťana, obdrží odměnu ve stříbře. 4. Všecky osoby, které rozšiřují učení Kristovo nebo mají křesťanské jméno, potrestají se vězením. 5. Kdo přinese z ciziny psaní, nebo vrátí se z vyhnanství, nechť umře. Tak potresce se i všechna jeho rodina. 6. Ani šlechtic, ani vojín nesmí od křesťana ničeho kopovati.

Dešima vzala na se nyní tvářnost zcela jinou. Starobylé budovy a skladiště zničil požár. Také vzaly za své staré kafrovníky, v jichž stínu hovívali si čiperní Holanďané po klopotném zaměstnání.

* * *

Z četných obchodů se zvláštnostmi domácího průmyslu zajímá cizince v městě zvláště dílna na výrobu zboží ze želvoviny. Závod, jehož majitelem jest pan Jezaki, zdá se býti nejlepší. Obchodníka toho těšilo nemálo, že při rozprávce, vedené v ruském jazyku, mohl se mi pochlubiti drahocenným prstenem, jejž přijal jako dar z rukou carevičových.

Žaponec Jezaki má na skladě nádherná alba, náramky, hřebeny, vlásnice, pouzdra na doutníky, nosítka, vozíčky, talířky a j. Za materiál brávají se k výrobě toho zboží štíty ze želvy karetové. Druh ten žije ve všech mořích tropických.

Borová alej na pobřeží Kobském.

Nahlédneme-li do dílny hovorného pana Jezaki, spatříme průběh práce, jaká se podniká při zpracování každé rohoviny. Dělníci žaponští vykonávají své dílo sedě. Po ruce mají malé pilky, pilníky, dlátka, kleště, uhelník a nádobku s vodou. Kleště rozpalují na žhavém uhlí, aby je potom ve vodě na chvilku ochladili a okraje rohových destiček za pomoci horkého železa svařovali.

Podobné zboží, ale špatnější jakosti, koupiti bylo lze i na „Císařovně indické", jejíž palubu proměnili četní kramáři v hotové tržiště, vyloživše na ni všechen obsah objemných svých ranců. Ceny zboží vyloženého klesaly tím více, čím blíže bylo k odplutí. O půl třetí prodávaly se věci již za polovičku dřívějších cen.

Na odbyt šly v poslední chvíli zvláště tuše, jejichž výroba jest ve východní Asii zajisté tak stará jako vynalezení papíru. Myslí se, že v Číně znali tuš již před Kristem Pánem. Žaponci dávají čínským těm výrobkům podnes přednost, ačkoli hlavní spotřebu obstarávají si sami ve své vlasti. Saze a klih jsou podstatné součásti každé tuše. Mošus, kafr a jiné voňavky přidávají se do tuše v malém množství, aby zapuzovaly odporný zápach klihový.

Bylo již hodně dlouho po druhém lodním signálu, ale žaponští kramáři s paluby se nehýbali. Nezbývalo, nežli užiti moci otužilých námořníků a vyloditi je násilně. Až připluje loď nová, bude se týž výjev opakovati.

* * *

Nagasaki bylo pro mne posledním místem, jímž zakončil jsem blažené putování po říši vycházejícího slunce. Mé přání uzříti čárné kraje žaponského orientu, spatřiti jeho posvátné háje s libovonnými stromy kafrovými, slézati sopečné hory, povznášeti svých očí k tajemnému vulkánu Fuži, rozhlížeti se po polích zdělávaných všudy pečlivou rukou, putovati houštím azalek, kamelií a bambusu, a ponořovati ducha v poutavé zjevy žaponské přírody a jejího lidu: vše to vyplnilo se mi měrou vrchovatou.

Koráb náš měl před sebou již širé moře, ale já byl duchem přítomen ještě pořád v kraji, nad nímž vévodí osněžené témě Fužijamy.

* * *

Za plavby čínskými vodami moře se vlnilo a neutěšeně zmítalo korábem. Novým jitrem ukázala se v Čínském moři holubice a hledala u nás útočiště na stožáru. K ní přidružili se ještě dva drobní opeřenci a nespustili se korábu po celou cestu. „Císařovna indická“ brala se stále směrem jihozápadním. Plavecká zpráva zněla dne 3. listopadu, že loď urazila za prošlých 21 hodin 496 *km*, tedy průměrně za hodinu 23·6 *km*.

Odpoledne prozrazovala barva mořské vody, že plujeme ve vodách Žlutého moře. O 6. hodině večerní vypadala již voda jako příval z hliniště, a brzy na to objevily se břehy veleříše čínské.